

36590, VII, D, c.

carb

36590, VIII, D, c

NA NOVIH POTIH

ALMANAĦ

IZDALA
SLOVENSKA
MLADINA

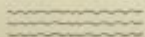
TISKAL
R. ŠEBER V POSTOJNI

1

NA NOVIH
POTIH
ALMANAH

IZDALA
SLOVENSKA MLADINA

ZALOŽILI IZDAVATELJI.

1902

PREČEVOR

IN 030006021

Tiskal R. Šeber v Postojni.

PREGOVOR.

Solnes: Ker sedel sem tukaj tako sam. In zrl sem brez moči na vse stvari. (Tiše) Povedati Vam hočem — v meni se poraja neka bojazen — tako grozna bojazen **pred mladino**.

Hilda (malomarno): Pa! — mladine se Vam pač ni treba bati.

Solnes: Pač; ravno nje. Zato sem se tudi zaprl in zaklenil. (Skrivnostno) Znati morate namreč, da bo mladina prišla in zagrmela po mojih vratih. Da bo prihrumela k meni.

Hilda: Potem, mislim, je treba, da idete ven in otvorite mladini vrata.

Solnes: Otvorim?

Hilda: Gotovo. Da bo lahko mladina prišla k Vam. Tako — dobrim potem.

Solnes: Ne, ne! **Mladina — glejte — je povračilo. Ona stopa pred prevratom, kakor pod novo zastavo.**

(Ibsen, Stavbar Solnes, I., 10.)

Grobovi tulijo . . .

(Jos. Murn-Aleksandrov na smrtni postelji.)

Grobovi tulijo . . .
šumé in tulijo razpokani,
kot nenasitna žrela, zevajoča
v polnočni mrak . . . Kaj hočete od nas?

Imeli smo ljudi – kot v maju cvet,
imeli smo jih – kot na gori hrast,
imeli smo jih, – dali smo jih vam,
kaj hočete, grobovi, še od nas?

Grobovi tulijo . . .
vtinci črni vstajajo iz njih,
in kot vampirji se vijo po zraku
in žrtev iščejo z bodečimi očmi.

Oko ti plameneče – kam si se
zagledalo? kaj hrepeniš v daljine,
v jasnine vedre? sanjaš nadoblačno
razkošno luč? . . . Grobovi tulijo!

Ti krepka pest – tvoj meč je blisk žareč –
on seka rane, poje melodijo
svetló in zmagovito skozi noč –
obstoj, obstoj – grobovi tulijo!

Uporne prsi ve, ki dihate
svobodni zrak, srce kipeče,
ki biješ, da te sluša milijon,
trpeči milijon – čuj, sodba ti
je pisana – grobovi tulijo . . .

Dokler ne pade zadnje jasno čelo,
ki lesketa na njem se večnosti
poljub – grobovi tulijo . . .

Obrni v tla oči – ne sanjaj zvezd,
prijatelj moj, ti kondor, solncu brat!
kaj si ga videl že; ujet, zaprt
svobode kordiljerske smeli sin,
kaj si ga videl, kak je onemogel
v obupu nemem s krili vstrepetaval,
v rešetko zaletaval se z glavó
in krvavel? . . Dva črna curka, veš,
prehila sta se čez oči njegove
– o te oči, v višinah carujoče! –
baš čez oči – dva črna, črna curka.
In takrat je povetil perotnice
in ves, kot veja v vetru, drgetal:
veš -- ravno čez oči – dva črna curka!
jaz sem ga videl in sem klel ljudi,
za vedno se mi v dušo je vsesal
oči ponosnih onemogli srd,
in zašumela je okoli mene
pretemna, težka pesem o grobovih . . .

Na solčnih višavah življenja.

Novela.

„Naj pa bode!“ je rekel počasi dr. Sokol.

Župnik je primaknil stol bliže prijateljevemu in male, žive oči so se mu uprle z nekim skoraj prežečim izrazom na njegov obraz. To so bile tiste oči, ki so mnogim tako mučne, ker slutijo, ne da bi se tega jasno zavedali, kako jim prodirajo neizprosno v globine njihove duše in se baš zato zapletajo v neiskrenosti, v katerih pa izdajo nehote le še več . . . Svinčenatežko čustvo izmučenosti jim lega na prsi in oko jim išče nestrpno koga, ki bi prisedel, da se vendar že enkrat pogovor malo razblini in se jim bo mogoče odpočiti od teh ostrih očij, ki človeku trgajo kakor z jeklenimi kremplji skrivnost za skrivnostjo iz srca, da čuti neko skelečo praznoto v sebi, ko se jih je rešil . . .

In ko si sedita nasproti dva človeka s takimi suhimi, žejnimi, grabečimi očmi, nastane med njima neki čuden tih boj. Vsak živec trepeče, cela duša drhti v nervoznem nemiru in tiste oči jemljejo in

dajajo, grabijo in izpuščajo ob enem, dokler se eden ne vda drugemu, dokler eden ne obnemore pred premočjo drugega, ali pa se slednjič poslovita izmučena in skoraj sovražna . . . Drugi dan pa zopet hrepenita po tem razburljivem dvoboju, po tem merjenju svojih močij. In če sta slednjič obstala drug pred drugim, vstalo je med njima lepo, veliko, nerazdružljivo prijateljstvo in one oči se srečavajo odslej s tihim, ponosnim spoštovanjem . . .

Dva človeka s takimi očmi sta bila župnik Dolenc in sodnik dr. Mirko Sokol.

Odkar sta bila dovršila pred dvanajstimi leti gimnazijo, se nista več videla, dasi sta si bila tedaj najiskrenejša prijatelja. Življenje ju je bilo tiralo vsakega na drugo stran in le voščila ob raznih godovih so pričala, da se nista in se ne bosta pozabila. Še le prav v zadnjem času so postajala njuna pisma vedno bolj obširna in v častitki za novo leto je bil dr. Sokol obljubil župniku, da ga spomladi poseti in danes je izpolnil svojo obljubo.

Prijatelja sta čutila takoj, ko sta si stisnila po tolikem času roko, da sta ostala oba v temelju isto, kar sta bila nekdanj in zanimalo je enega in drugega le še to, kake stranske poteze je pustilo življenje neki na sliki prijateljeve duše . . . Toda čim dalje sta sedela skupaj, tem bolj so se jima mehčali pogledi in bolj in bolj se je razširjala po sobi okrog zopet navadna dobrodejna domačnost, katera je morala zbežati za nekaj časa pred temi očmi . . .

Sedaj so dobile župnikove oči zopet oni navadno mu lastni izraz. Sklonil se je na stolu naprej, podprl brado v dlan in uprl pogled v prijatelja.

Naenkrat je zopet vstal, kakor da se je nečesa spomnil.

„Počakaj še malo!“ je rekel. „Treba je, da prinesem še nekaj vina, potem te nočem več motiti. Potrpi, če bo trajalo malo dolgo, klet za tako posebno kapljico je zadaj za dvoriščem!“

Vzel je ključe in luč ter odšel.

Sodnik je vstal ter začel hoditi po sobi. Pred veliko sliko nad pisalno mizo se je ustavil ter uprl oči vanjo. Bled, ne lep, a z duhom prešinjen obraz in nad visokim čelom temni, gosti lasje. Oko resno in ostro.

„Prav tak je!“ si je rekel dr. Sokol, zadovoljno opazujoč prijateljevo sliko. „In vse ima značaj njegovega značaja!“

Sodnik je stopil k mizi in gledal po sobi. Vse skoraj pretirano snažno, vse skoraj v ozkosrčnem redu, a vendar je vse pričalo o finem okusu, o neki duševni noblesi svojega gospodarja in vse je dihlo oni čudni mir, ono zadovoljnost, ki biva le v duhovniških hišah, ki ga menda svet reš ne more dati. Dà, postavi na primer oni črni naslonjač tam v kotu župnikove sobe, kamor le hočeš drugam, nikjer ne bo sedel tako dobrodušno široko, nikjer ne bo dremal tako udobno, podoben staremu pensionistu po dobrem obedu, kakor baš tukaj-le. Sodnik se je nasmehnil, ko se je ozrl na ta črni naslonjač in glasno se je zasmel, ko mu

je prišla barokna ideja, da bi ponudil častitemu starcu eno svojih dobrih havank . . .

Sodnik je začel stopati zopet gor in dol.

„Mož je pač srečen!“ je premišljeval.

Stopil je k luči in vzel iz žepa obširen list. Pisal mu ga je bil župnik pred dobrim mesecem in vzel ga je danes s seboj, da ga v vlaku še enkrat prečita. Odprl ga je sedaj na drugi strani in bral:

„Spočetka mnogo duševnih bojev, vse polno hrepenenja, včasih celo obupa, potem resignacija, zadovoljnost in sedaj sreča, kolikor je more človek sploh doseči. Svetu sem se odrekel že davno v tem pogledu, da bi ga maral uživati in ostalo mi je le edino še živo zanimanje za notranje življenje človekovo. Morda je to omejeno, toda tako je: malo me briga, ali so zmagali danes Kinezi ali Nemci, Buri ali Angleži, malo me briga, ali se je Peter poročil ali Pavel ločil in Miha umrl, le moja stara strast do psihološkega študiranja, do proučevanja čudovite človeške duše me noče zapustiti in bogvaruj, da bi me, ker to je moje življenje. To je pravzaprav še edina moja strast in in veseli me, da imam kot duhovnik največ prilike v to študiranje. Ej, prijatelj, ako hočete spoznati vi v svetu zunaj človeka, kako se morate truditi, kako morate tehtati njegove besede, njegova dejanja, kako prežati na njegove iskrene momente, ko se spozabi in mu pade krinka z obraza, če je tako nepreviden, da mu pade; koliko ložje delo imamo tukaj mi. Glej, odprem Ti ona mala vratca v spovednici in odprem jih naravnost v dušo za dušo, tako kakoršna je in raz-

iskovati morem po njej, kakor hočem, jo zdraviti in jo čistiti, kakor se mi zdi primerno. Res, spovedovanje je moja posebna stroka in posvetil sem se ji z vso dušo. Toda neko veselje sme imeti pač vsak človek na svetu in tolažim se, da mi je mogoče ravno na ta način storiti mnogo dobrega. Kdor hoče ljudem pomagati, mora poznati njih slabosti in bolezni. Spoved je duhovniku skoraj edina prilika, da to doseže. Skoraj edino tu so mu ljudje res odkriti. Drugače se mu vse hlini, vse se kaže sveto in popolno in naj dokazuje še več milosodnosti in strpljivosti. Saj nisem nikdar ni zahteval ni pričakoval svetnikov okrog sebe. Toda tako je: kamor sem se prikazal, povsod sami idealni obrazi, samo dostojno govorjenje, da, za Boga, to ni samo fiksna ideja: meni se vidi celo, da so moje cvetice na vrtu take, ko ljudje! Kakor stopim med nje, že začnejo vse tako resno gledati in ponižno duhteti, in slednjič nimajo res niti za mojim hrbtom drugačnih obrazov, nego tedaj, ko jih jaz vidim, tako nekam resne, pobožne postanejo.“

Sodnik se je nasmehljaj. Zunaj so se zaslišali zopet koraki, zato je spravil list naglo v žep in sedel na svoj stol.

Župnik je postavil dve črni steklenici na mizo in jel brisati prah z njih.

„Nisem sicer prijatelj prahu!“ se je šaiil. „Toda pri taki stari kapljici pomeni isto, kar pri cvetici. Brez prahu ni pravega duha!“

Nalil je oba kozarca, in prijatelja sta trčila.

Župnik je sedel zopet na svoj stol in se ozrl v Sokola.

Prerešetal sta bila prej že vse sošolce, skoro vse medsebojne znance, toda sodnik je dobro videl, da pričakuje župnik še nečesa drugega. Delal se je vendar, kakor da ne razume župnikovih opazk, kajti prijateljeva nestrpnost ga je zabavala. Slednjič se Dolenc ni mogel več premagovati in prosil je doktorja, naj mu pove že vendar kaj tudi on o tem, kako se je njemu godilo tam zunaj v širokem svetu, ko je bil že v pisnih tako skop z vsako besedo o svoji preteklosti.

Sodnik se je sicer branil, da bi znala njegova povest postati vendar predolga in da je mučno govoriti cejo uro, kakor kak junak v romanih, toda slednjič se je moral vendar udati prijateljevemu prigovarjanju.

„Naj pa bode!“ je rekel še enkrat. „Kakor hočeš!“

„Oprosti samo, ako bi se vzbudil ob vseh teh spominih zopet tudi nekdanji poet v meni in bi me zanesel Pegaz zopet proti moji volji v rožnate višave!“ je pristavil smehljaje se ter zleknil udobno svoje elegantno telo. Zapazil je, kako se mu je vsesal župnikov pogled na obraz in kakor da so mu te ostre oči mučne, naslonil je glavo na mehkem stolu nazaj, da je gledal proti stropu.

„Začnimo torej!“ je rekel počasi. „Moje življenje za gimnazijskih let, ti je itak znano in veš, koliko sem moral takrat, tako še mehek in rahel, pretrpeti. Ti edini si odganjal od mene obup. No, zažvenketala je mrtvaška lopata na grobe mojih dragih in ono votlo bobnenje na te krste bila je meni velikonočna pesem

vstajenja v novo, boljše življenje . . . Hujšega ne more priti, sem si mislil in odšel v svet, da se tam zunaj raztresem.

Udal sem se bil spočetka prav takemu življenju, kakor so ga živeli drugi. To, da sem si moral sam služiti svoj kruh, bi me ne bilo mnogo motilo; delal sem rad, tuintam sem dobil kako podporo ali tudi nagrado za svoje spise in živel sem za silo, toda nečesa mi je vedno in vedno nedostajalo. Pel sem kakor drugi, pil, kakor drugi, pohajal ista zabavišča, kakor drugi, a vse to me ni moglo zadovoljiti. Čutil sem grozen dolgčas, praznoto, lačnost in sitost ob enem. Iskal sem utehe v filozofiji, toda učinek je bil le ta, da sem postal še temnejši. Vdal sem se spet družbi, toda oprijeti se je le nisem mogel. Sprejeli so me vsi vedno radi med se in bili smo si vedno že prvi večer z vsemi dobri, a dalje nisem prišel, ostal sem jim vendar vedno le tuj. Premišljeval sem o tem, kakor sem sploh o vsem premišljeval in si s tem kvaril slednje veselje, premišljeval sem o tem in prišel do zaključka, da je temu vzrok dejstvo, da čutijo vsi, kako jih po globokosti svojega duha nadkriljujem in se zato niso čutili z menoj sorodne. Po globokosti svojega duha, pravim, kajti po obsežnosti, prožnosti duha so me presegali mnogi. Da sem jih nadkriljeval v tem zadnjem pogledu, bili bi čutili mojo premoč in uklonili bi se mi bili in me povzdigovali na prvo mesto, in jaz bi se bil počutil dobro med njimi. Ker sem jih presegal pa v prvem pogledu, so vsi le slutili, da jim nisem soroden, so le slutili, da je v meni nekaj,

kar ni v njih in zato so mi ostali tuji. Govorili so z mano nekako, kakor govori mladina s starcem, ki rad prihaja med nje; spoštujejo ga, z veseljem ga vidijo med seboj, toda če ne pride, ne pogreša ga nihče, ker njegova prisotnost ovira vedno nehote in nevede dobro voljo tej družbi, naj se vede še tako veselo. To sem spoznal in sklenil sem, da ne grem nikamor več. To je bilo baš po preteku prvih dveh akademiških let. Od tedaj pa sem začel drugo življenje, življenje samotarja. Bil sem samemu sebi dovolj, vsakdo, ki se mi je približal, me je motil in kmalu sem z veseljem videl, da se mi nihče več ne bliža. Sprijaznil sem se s tem življenjem vsaj toliko, da nisem bil sicer posebno srečen, a še manj nezadovoljen. Učil sem se slednji dan veliko, a takrat sem se popolnoma utopil v svoje knjige, proti večeru pa sem se odpravil v prosto naravo. Če sem šel prvi dve leti svojih študij kedaj na izprehod, dolbel sem s svojim razumom v kako težko vprašanje in nekam ves utrujen sem se vrnil domov, odkoder sem potem, kakor rečeno, hitel v kako družbo, dolgočasit sebe in druge. Sedaj pa se nisem pečal z nobenim onih problemov več. Prišel sem bil do nekega konečnega svetovnega naziranja in hotel sem prepustiti edino času, ali mi ga izpremeni. Tako sam za-se, molče sem stopal sedaj po beli cesti med visokim žitom in užival. Mislil nisem navadno nič posebnega, godilo se mi je kakor sanjajočemu človeku: truden duh mi je zaspal in le srce je molče pilo to večerno poezijo. Zlatih gradov ali kaj enakega si nisem zidal; niti v sanjah nisem

več pričakoval od sveta bogve česa, vžival sem edino le to kar je bilo okrog mene. Po izprehodu sem se vrnil v mesto, stopil v kako kavarno, prečital kak list ter odšel domov, kjer sem kmalu zaspal.

Prišel je konec mojih akademiških let, prebil sem izpite ter prišel k sodnji v Podgorje. Saj veš, kako je življenje v takih krogih. Zašel sem parkrat med ondotne filistre in se omejil potem takoj zopet na svoje izprehode, ki so bili tu na deželi še tisočkrat divnejši, nego v mestu. Izvedel sem kmalu, da me imenujejo čudaka, a to me je malo brigalo. Občeval sem z ljudmi, kolikor je bilo baš potrebno, kajti niti enega ni bilo, ki bi bil mogel ž njimi govoriti. Še le po šestih mesecih sem spoznal nekoga, ki mi je postal usodnega pomena. Bil je to mladi jurist Milan Zorec, ki je bil prišel tedaj domov, češ, da se tu lože uči, nego v zapeljivem velikem mestu. Bil je to lep dečko z otroškim obrazom, poln zaupljivosti in odkritosrčnosti. Postal mi je tako drag, da že dolgo nihče ne tako. Kako se me je ta dobri človek oklenil, kako mi vse zaupal, in jaz kmalu nisem mogel prestatjati brez njega. Veš, dragi moj, takrat sem spoznal razliko med svojim prijateljstvom s Tabo in z njim, uvidel sem, da sva si midva brata bolj po duhu, on pa, da mi je brat po srcu. Se li še spominjaš, kako sva se midva bala že kot gimnazijca, takorekoč instiktivno bala postati med seboj če smem rabiti izraz – sentimentalna? Kolikokrat sem strmel ob milini Tvojega srca, toda čutil sem vedno, kako bi ti bilo zoprno, ako bi se bil jaz vdal vpričo Tebe svojim mehkim

trenutkom. Če je sentimentalnost res nezdrav pojav, potem moram reči, da si bil Ti že takrat zdrav. O vsakem vprašanju, o vsakem nazoru je vladala med nama čudovita harmonija, toda kadar mi je začelo srce kipeti in vreti, bilo mi je ljubše, da Te ni bilo poleg mene. Nekdaj smo bili v osmi šoli na nekem izletu, pili smo dobro vince in ko smo se vračali, vem, kako sem Te objel in kako si me Ti prijazno, a odločno odrinil od sebe: „Ne bodi smešen, no!“ V tem je bil moj Milan drugačen. Seveda sem bil jaz že precej starejši nego on, tudi sentimentalni sem bil stokrat manj nego nekdanji in nikdar bi se ne bil njemu kazal preveč mehkega, toda videl sem, da je bil on tak kakor sem bil nekdanji jaz in nikakor nisem njegovega ognja krotil in gasil. To je on menda vse slutil in bil mi je hvaležnovdan, ker sem ga tako dobro razumel.

Imel je ljubico. Prišel je bil zato domov, ker se je imela tudi ona vrniti čez mesec dni iz nekega višjega zavoda v svoj rojstveni kraj; in da bi ne bilo preočito, zakaj je prišel, oglasil se je dva meseca pred njo. Slednjič jo je pričakal. Prišel je koj ko jo je videl k meni ter mi hitel praviti, kako je postala le še krasnejša, odkar je ni videl. Dovolila mu je, da me zvečer predstavi v lopici na vrtu, kjer bomo sami uživali aprilski večer, ker so njeni stariši odšli za noč na neki krst v bližnji trg.“

Sodnik je pogledal prijatelja. Videl je, da ga pazno posluša. Izpil je svoj kozarec in župnik mu ga je zopet natočil.

„Le pij! To oživlja spomin!“ je pripomnil.

Sodnik je pogladil psička, ki je sedel župniku v naročju in imel svoje pametne oči uprte vanj, kakor njegov gospodar, po lepi glavici in nadaljeval:

„Zvečer sem videl torej Milanovo Vero. Res, divna stvarica! Kodrasta glavica in nežen obrazek, prav tak, kakoršni meni najbolj ugaja. Naš pogovor je bil neprisiljen, živahen, kakor si ga človek želi tak lep pomladni večer, ko rad žlobudra, kar mu pride ravno na jezik, ko si hoče prijetno pregnati čas in ničesar drugega.

Milanu sem moral priznati, ko sva se vračala domov in je želel mojo sodbo o njej, da mi ugaja, toda sebi sem moral priznati, da me je celo nekam čudno prevzela, kakor že dolgo nobeno dekle ne.

Naslednje dni sva bila z Milanom pogostoma pri Veri in vlekle me je k njej bolj in bolj. Dobil nisem v njej ničesar posebnega, razun pristno dekliške živahnosti in naivnosti, toda baš ta naivnost me je opajala. Naivnost je pri dekletu sicer navadno ono, kar nosi pri možkem ime nevednosti ali celo neumnosti, toda brez te naivnosti mladi devi vendar manjka onega posebnega neoznačljivega čara.

Večkrat in večkrat mi je priplavala nje slika pred oči. In nisem je odganjal od sebe. Res, Vera je bila Milanova, toda kaj je bilo pri tem slabega, če sem tud jaz o njej tako prijetno sanjaril, kajti ostal sem bil še vedno sanjar in te dneve sploh nisem bil več drugega, nego sanjar. Vera je bila z menoj pravzaprav bolj ljubeznjiva, nego z Milanom, toda razlagal sem

si to tako, da je tako nje vedenje pač naravno, ko sem jaz le nekak gost, skoraj tujec pri njih. No --, tujca si z Vera že prvi večer nisva bila več in po tednu sva si bila gotovo že velika prijatelja. Milan je z vidnim veseljem opazoval to najino zблиževanje.

Črez štirinajst dni je moral on za tri dni na vseučilišče, in Vera me je vpričo njega prosila, naj jo posetim kedaj tudi v tem času. Naslednje tri večere sva sedela sama v lopi. Kako dobro se spominjam: sedla je prvi večer prav tik mene, njeno rame se je dotikalo mojega in s tresočim glaskom je pela:

„Nikdar ne verješ ti,
kako je to težko,
gasit' plamen srca,
ki se vgasit' ne da.“

In jaz sem jo dražil, kaj še le bo, ko odide za dlje časa, če niti tri dni ne more prestatl brez njega. Pogledala me je tako čudno, da sem utihnil . . . Obmolknila je tudi ona . . . Mislil sem, da jo motim in ji rekel, ali naj grem, toda hlastno, skoraj jezno mi je odgovorila: „Ne! ne, ne!“, da sem ostal nem poleg nje. Njeno rame je drhtelo nalahko ob mojem . . . Vprašal sem jo tiho, ali jo zebe . . . „Oh, prosim Vas!“ je odgovorila skoraj osorno in pristavila po kratkem molku tiho, tiho: „O, mene peče!“ . . . Podražil bi jo bil zopet, da je le častitati Milanu, ko ga tako neizrekljivo težko pogreša, toda prvič se nisem upal, drugič sem čutil instinktivno, da bi bilo tako govorjenje neskladno, neumno. Le instinktivno, pravim . . . O kak tepec sem bil jaz oni večer! Črez

dolgo časa je vstala. „Ali smem priti jutri?“ sem prašal skoraj boječe. „Kako vprašanje! Saj veste, kako se veselim Vaših posetov!“ Gorko mi je stisnila roko in jaz sem odšel v noč. V glavi in v srcu mi je ležala neka čudna rožnata megla, skozi katero nisem videl ničesar. Zaspal sem, kakor da sem vinjen čudovitega duhtečega vina . . .

Drugo jutro me je zbudil – Milan. Rekel je, da je že vse opravil in da ga je gnalo z neodoljivo silo domov.

Zvečer sva šla k Veri. Sprejela ga je naravnost mrzlo, vprašala niti z eno besedo, kako da se je tako hitro vrnil. Sedli smo k mizi vsi nenavadno tiho, Milan bled in upal. Vera je vzela pred se citre, katere je igrala dovršeno ter pričela ubirati same otožne melodije. In ko so trepetali ti lepi beli prstki čez strune, postalo mi je težko, težko . . . Zakaj ni to bitje moje, kaj bo ž njo ta mladi, sentimentalni dečko, ki jo zna edino zaljubljeno gledati in sanjariti o njej! O, če bi ne bil moj prijatelj, vse bi poskusil, da ga izpodrinem, toda tako niti misliti ne smem na to. In Verini prstki so trepetaje iskali otožnih, globokih akordov, ki so jokali tja v ta krasni večer, in meni je bilo, kakor da leži tam na mizi moje srce, s katerim se igra ta lepi angelj kakor hoče . . . In njeni prstki so drhteli dalje čez strune in zbirali te mehke gasove bogve odkod . . . Povesil sem glavo in gledal mračen v tla . . .

Naenkrat sem začul spet ono nepozabno mi melodijo:

„Nikdar ne verješ ti . . .“

in mehki akordi so prišli gorki k mojemu srcu in me božali in se stiskali k njemu . . . Vzdignil sem glavo in pogledal Vero. Njene oči so bile široko odprte in solzne in ti pogledi so me nekaj prosili in me božali in se stiskali proseče in dobrikajoče k mojemu srcu . . . Vse, vse mi je bilo jasno in en pogled iz mojih očij ji je povedal, da razumem . . . Sklonila se je nad citre, jih poljubila ter potisnila naglo od sebe . . . In začela je govoriti in se smejati in oči so ji žarele – moj Bog, kako je bila krasna! Vstala je naglo ter predlagala, da gremo malo po vrtu. Vzela je moj klobuk ter si ga dela na glavo. „Ali nisem srčkan Mirko? Jaz sem sedaj Mirko! Nà, Vera, moj predpasnik!“ Smeje se je vzela svoj predpasnik ter mi ga ovila ter ga zapela za vratom, in smeje sem se branil in trepetajoč se vdal. „Z Vero greva po vrtu glej Verica, kako lepa je lunica. Pojdi Milan, ti boš za garde-damo, da me ne zasačijo z mojo lepo Verico!“ se je smejala, oklenila se moje roke ter podala Milanu drugo . . . Kako so njena ustka nocoj kar žuborela! . . . In jaz sem ji pravil: „Mirko, moj krasni Mirko,“ in ona meni: „Moja Vera!“ in smejala sva se in bila srečna, nepopisno srečna . . . On pa je korakal molčeč in mračen poleg naju. Dvakrat sva ga ogovorila, toda ni odgovora nama ni dal, midva pa sva ga pozabila in bila srečna . . .

Ločili smo se pozno. Milana sem spremil do njegovih vrat. Molčala sva. Jaz sem čutil čudno mrzloto do njega in hladno sem mu podal roko. On pa mi jo je stisnil gorko, gorko in zaklenil naglo vrata za seboj . . .

Zbolelo me je, ko sem začutil ta gorek pritisek njegove roke, za hip sem se streznil in ves trepetajoč pod temi silnimi vtiski nocojšnjega večera, sem stopal po cesti zopet proti njeni hiši. Moral sem še govoriti ž njo. Morda ne ljubi mene, morda se motim, morda . . .

Njeno okence je bilo odprto. Poklical sem jo tiho. Črez hipec se je prikazala.

„Ob tej uri hodijo dekleta sama okrog! Ali ne greš spat, Verica!“ je pričela. In šalila sva se dolgo, dolgo, – ona Mirko, jaz Vera. Še le po dolgem času sem se jo drznil poprašati: „Moj zlati Mirko, – in on? Kaj bo ž njim?“ „Ne, ne, ti se motiš, njega ne ljubim, nisem ga nikdar ljubila. Verica, Verica! Molči o tem!“ je hitela, kakor bi se bala, da bi jej spet kalil srečo.

Pet minut pozneje so se nalahko odprle vrata v vrt, in jaz sem hitel za njeno belo postavo v lopico . . . Petelinov klic iz vasi nekje naju je predramil, in izvila se mi je počasi iz tesnega objetja.

„Toraj povem mu sam vse!“ sem ji šepetal ter jo naslonil še enkrat k svojim prsim. „Povem mu, da si spoznala, koj ko si videla mene, da ga nisi nikdar ljubila, da je bilo vse le usmiljenje ž njim in gorka simpatija. Varati ga ne smeva niti za hip in naj si bo tudi trdo, bolje je, da izve koj resnico.“

In Vera mi je slonela pridušeno ihteč na prsih . . . Razumel sem jo, poljubil jo gorko in odšel.

Drugi dan sem šel k Milanu. Težka pot, ena najtežjih mojega življenja . . . Dobil sem ga v sobi samega brez dela ležati na divanu.

„O, Mirko!“ me je pozdravil ljubeznivo. „Jaz sem imel nocoj težko noč radi Vere! Prosim, pojdi sam danes k njej ter ji reci, naj ne bo taka z mano! Saj vem, da me ljubi, a zakaj se tako vede!“

Prijatelj, to je bila meni bridka ura. Njegovega najboljega prijatelja je izbrala usoda, ne le da mu mora umoriti nežno, mlado dušo, kakor sem vsaj tedaj mislil, ampak tudi, da sam izvrši zadnje krvavo rabeljsko opravilo . . . Razkril sem mu vse počasi, prizanesljivo, toda učinek je bil vendar grozen. Obraz mu je postal temnorudeč, potem blede, in zaplakal je, da tega nikdar ne pozabim. Šla sva skupaj na izprehod. Nobene mi ni rekel. Bil je šibak kakor otrok . . .

Proti večeru sem šel sam na izprehod ter premišljeval o vsem. Megla v moji duši se je bila malce vzdignila in zmožen sem bil za silo trezno misliti.

Gotovo, tako resničnega, globokega čustva dotlej še nisem poznal, kakor to ljubezen do Vere, tako nisem prej še nikogar ljubil, toda jasno mi je bilo, da moja sreča, ker sem dobil njo, ni tolika kakor njegove bolečine, ker jo je izgubil. Poznal sem svojo naravo in vedel, da je ta krasna zvezda sedaj pala še le na površino moje duše, da je to dušo sicer vso razsvetlila, da bo pa nje pogrezanje v globine še le začelo in da je še daleč čas, ko bo ležala tam notri na dnu in da bi še le tedaj moja duša morda ugasnila, če ugasne ta zvezda . . . Ako bi bilo mogoče, da bi ga ona še ljubila, če bi se bil jaz umaknil, umaknil bi se bil brez dolgega premišljevanja, toda vedel sem, da bi dosegel s tem le toliko, da bi bili mesto enega trije

nesrečni. Ali je to dobra, prava logika, ne vem, niti misliti se mi ni dalo o tem, dovolj mi je bilo, da sem bil jaz pomirjen ž njo.

Milan je odšel koj drugi dan na univerzo; videl ga nisem nikdar več; sedaj je jako čislan odvetnik na Štajerskem in živi baje zelo srečno družinsko življenje.

No, in jaz? Jaz sem sedaj zahajal sam k županovim. Odprli so bili hotel, kar je bilo meni seveda zelo ljubo.

Verini starši so takoj zapazili, kaj se je zgodilo in ni Veri ni meni ni prišlo na um, da bi skrivala. Bila sva menda drug na drugega preveč ponosna. Zaročila se vendar nisva. Sprejela je mnoge moje nazore in tako tudi mojo misel o zaroki. Meni se vedno smešno zdi, ako se človek obeta. Vidi se mi, če se smem tako poetiški izraziti, da se Usodo, to mogočno Usodo s takimi zaobljubami naravnost izziva, če se drzne človek — črv določati, kaj bo storil tedaj in tedaj, ko mu ta Usoda vendar tako lahko z enim samim migljajem krohotaje uniči vso to stavbo v zraku. To velja še v drugem pogledu o zaroki: ako sem človek, ki le za silo pomni življensko srečo, poročil se bom iz ljubezni; no, in ta ljubezen naj bo vendar toliko močna, da jej ne bo treba berglje, kakoršna je zaroka. Če že ugasne enemu ali drugemu izmed obeh ljubezen, ki torej ni bila ljubezen, še pred poroko, tem bolje, če ni takih kavcij.

K Veri sem torej zahajal mnogo. Njena mati, mala živahna gospa, mi je bila že sedaj skoraj mati. Pustila je naju mnogo sama. Verin oče se ni imel časa

z menoj pečati, a kadar me je videl, je bil vedno zelo prijazen z menoj.

Najina ljubezen torej ni imela ovir in udala sva se jej popolnoma . . . Bil sem kakor preroben. Mislil sem že, da me je vsa moja stara bolezen — melanholija za vedno zapustila. Slučajno so se izvršile takrat v našem trgu med uradniki razne izpremembe, da smo dobili naenkrat tri nove mlade moči: novega zdravnika, novega mladega koncipista in novega sodnega adjunkta. Bili so vsi trije mladi gospodje dobri pevci. Spoznali smo se in ker tudi jaz kakor veš za silo pojem, združili smo se v lep kvartet. In potem je začelo krasno življenje. Presedeli smo cele ure skupaj, pili in peli in se šalili. Čutil sem se popolnoma srečnega. Moja Vera je bila vsa zadivljena, kajti njenemu brezskrbnemu značaju poprej na meni baš ona temna resnoba ni prijala, ki se me je često polastila tudi pri njej, in naravno je bilo, da sem ji sedaj tako vesel mnogo bolj ugajal.

No, to ni trajalo dolgo . . . Jaz sem bil bolan, duša mi je bila bolna, nosil sem še vedno v njej svojo težko bolezen — mračnost in otožnost . . . Da, to bolezen, katere kal so mi bili položili v dušo temni dogodki mojih mladih let, to bolezen, sem bil nesel s seboj že s prvim korakom v svet in razvila se je bila v meni, ne da sem prav vedel, da jo nosim s seboj. Potuhnjeno je ležala v moji duši, skrivala se po njenih globinah, da je ni moglo vgledati moje oko, dasi je skrbno iskalo, kaj me pravzaprav boli tam notri, kaj me peče, kaj mi kali čiste valove te

moje duše. Če je bilo vse tiho okrog mene, počivala je mirno v kakem temnem kotičku, katerega si je bila izbrala za ležišče ter spala, toda kakor hitro je začutila, da polje okrog mene veselje in luč, splazila se je tiho na površje ter me začela klati in trpinčiti . . . In jaz sem šel obupan ven izmed veselja in luči v samoto in noč in ona se je zopet tiho splazila v svoje staro ležišče. Jaz nisem vedel, kaj mi je, le to sem čutil, da mi je hudo, kadar sem v družbi in še najbolje, kadar sem sam in zato sem se odpovedal za dolgo dobo vsaki družbi in živel sam s seboj . . . In odtlej je ležala moja duša mirno in nepremično v mojih prsih, le včasih, navadno sam nisem vedel zakaj, me je zatežala, kakor da je svinčena in le včasih ob onih divnih izprehodih je rahlo, rahlo zadrhtela, tako rahlo, da niti moje bolezni ni zbudila. O, moja bolezen je mislila, da bo večni mir okrog nje in zaspala je trdno, da je že niso zbudili več joki in obup mojega prijatelja, ko je šel od nje in od mene, da je že niso več zbudili Verini sladki objemi in poljubi, da je niso zbudili moji smehi in moje petje v družbi novih tovarišev, dasi so valovi te moje duše plali takrat že pogosto z veliko močjo ob svoje bregove . . . Ne, treba je bilo, da je spet enkrat vse zakipelo in zavrelo v meni, da je zapljuskalo razdraženo, peneče se valovje od pekla do neba moje duše, predno se je zbudila moja bolezen ter vstala podobna ogromnemu pajku iz svojega spanja ter objela s svojimi krvoločnimi kremplji mojo ubogo dušo okrog in okrog . . .

In prišlo je tako . . . Moja usoda, ki mi je dala to občutljivo dušo in potem v njo oni mrak, ono noč, vlila je v to dušo onega strupa, onega prokletega hudičevega olja, vsled katerega začne prej kristalno, čisto valovje šumeti in vreti in divjati in se kuhati, da plaka nebo in se smeje pekel, vlila mi je v dušo – ljubosumnost . . .

Bili smo neki večer vsi štirje pri Veri. Zdravnik dr. Tanner je pel krasen samospev za tenor in pel ga je krasno, tako kipeče, tako proseče in vendar tako ponosno, tako možko . . . Pel je nekaj čisto drugega in pravil nekaj čisto drugega – Veri. In njegov temni ciganski obraz je drhtel, njegovo divje veliko cigansko oko je tlelo na Verinem obrazu, je sililo žareče v njeno dušo. In ona ni mogla odvrniti očesa od njega . . . Njegovi dedje so bili cigani, to je sam često pravil s ponosom, in nocoj je bil tudi on cigan . . . In vabil je mojo Vero tja ven nekam na neko brezbrežno stepo, kjer hodi prostost po nikdar pokošeni visoki travi in v tem njegovem strašnem očesu so se iskrili daljni ognji, in okrog teh ognjev so čepeli črni cigani in nad ognji je molčalo zvezdnato, široko jasno nebo, in on, on cigan je stiskal tam pri onih ognjih mojo Vero vedno divjeje na svoja široka prsa in njene roke so se oklepale njegovega temnega vratu, in njena ustna so se vsesala v njegova pekoča čisto rudeča ustna in njeno mehko telo se je zvijalo drhteče k njegovemu . . .

Odpel je . . .

„Kako divno, nebeško!“ je stokala, bolj nego govorila Vera in njena trepetajoča roka je iskala moje,

— moje, ker ni bilo njegove blizu, to sem čutil . . .
In ona pošast v moji duši se je tedaj zbudila, vzdignila se počasi in z divjo, s triletnim postom izstradano lakoto se je ovila moje duše, da je vsa zastokala v njej . . .

Vera se je ozrla po meni . . . Moral sem biti temen, bled in njena roka je zopet izpustila mojo.

„Še eno, še eno!“ je prosila. In on je zapel vnovič:

Moje oko je temno ko noč,
a duša ko dan vesela,
o, kako divja je moja kri
in kako se bova objela . . .

Izpel je zopet, in zopet se je Vera ozrla po meni, ozrla z očesom čudno pijanim od strasti. Moral sem biti mračen, kajti čez njen obraz je šlo nekaj kakor zaničevanje, srd, celo stud. Ona ni marala mračnih bolnih duš . . .

Vstala je ter odšla pit kozarec vode. Potem ni več sedla k meni, ampak pod neko pretvezo blizu Tannerja . . .

Pri slovesu mi je dala roko popolnoma hladno.

V postelji sem škripal bolečine . . . Pošast v meni je bila lačna . . .

In začel se je pekel v meni in njej. Jaz sem jo začel še le sedaj ljubiti, ljubiti tako blazno, da sem pozabil na vse drugo. Če sva stala prej sama skupaj dlje časa, in se mi je ona tako gorko privijala, začutil sem čez kratek čas neko sitost, ali če hočeš drugače: lakoto po nečem drugem, česar v teh objemih

nisem dobil. Vsa ta ljubezen je bila, kakor sem spoznal pozneje, takrat veliko prevelika, da bi ne bil čutil, kako me vsega preveva nekaj novega, česar nisem poznal dotlej, a veliko premajhna, da bi mi bila mogla napolniti vso to široko dušo . . . Sedaj, ko sem se bal, da jo izgubim, sedaj, ko sem trpel, ljubil sem jo še le resnično, globoko. Bilo je to čudno življenje. Vzemimo kak ples, katere je Tanner vedno pogosteje prirejal. Prišla sva z Vero vedno oba. Prvi ples sva plesala midva, drugega je plesala že s Tannerjem. O tem človeku sem izvedel, da je bil, koder je hodil, proti ženskam velik brezvestnež; iz zadnjega kraja, kjer je služboval, je moral le zato, ker je uničil na najpodlejši način neko hčerko odlične hiše in adjunkt Zimič, s katerim sva si veliko zaupala, me je med štirimi očmi naravnost svaril pred njim, češ, da se je v pijanosti izrazil, kake namere ima z Vero. Jaz sem jo svaril pred njim, toda odgovorila mi je ponosno, da se zna sama čuvati, in ne rabi nikogar. Dà, začeli so jo boleti zobje in zahajal je slednji dan k njej . . .

Govoril sem ž njeno materjo. Ona je bila popolnoma na moji strani, toda jedva je imeela toliko poguma, da je hčerko opozorila, naj me ne trpinči, in ko je dobila osoren odgovor, ni se ji upala reči ničesar več. Veri se sploh ni upal reči nihče ničesar.

Delali smo izlete. Prej je hodila vedno z menoj, toda nekega dne, ko je zapazila, da sem bolj slabe volje mi je rekla pred izprehodom, da se noče vedno dolgočasiti le s takim sitnežem in šla je s Tannerjem. Misli si moje ponižanje pred vsemi, moj srd! Naravno,

da sem se vedel potem smešno, neznosno, da sem cele ure molčal, dolgočasil ubogo spremljevalko, katero sem dobil, da se mi je vse muzalo. Dà, vsi so obsojali Vero, toda meni so se smejali, da se mi da toliko prenašati. Kolikokrat mi je rekel adjunkt: „Doktor, oprostí, toda Ti si neumnež, kajti vsak pameten človek bi jo bil že desetkrat pustil. To dekle ni za takega resnega človeka, kakor si Ti. Premisli dobro, da ne boš za vedno nesrečen, da ne bosta oba nesrečna.“ Vedel sem, da prav govori, toda moj Bog, jaz sem jo ljubil, da bi bil prenašal rajši pekel ž njo, nego nebesa brez nje.

Zvečer sem bil potem z Vero sam. Očital sem ji, kako me kompromituje, kako me muči, kako se ne ozira nikdar na moje želje, kako občuje le vedno s tem lopovom Tannerjem, toda ona se mi je smejala: „Glej Mirko!“ mi je odgovorila, „Ti si blaga, dobra duša, jaz ljubim le tebe, toda siten si, da Ti je gorje. Bodi vesel, govori kakor drugi in nikdar ne grem z drugim; toda ne pričakuj, da se bom le s Tabo vedno in vedno dolgočasila, ko vem, da znaš zabavati, ako le hočeš. Mirko, kak si znal biti od začetka! Bodi spet tak. Oh, kako sem Te takrat ljubila. Zaupaj mi, saj Te vedno ljubim, le Tebe ljubim, veruj, da bi Ti takoj prvi dan pove Jala, če bi ljubila drugega. Mirko, moj Mirko, bodi zopet priden!“

Objela me je in poljubljala in jaz sem jo poljubljal, toda v meni je vkljub temu vse vrelo, da ravna tako z menoj, in dasi sem čutil, da sem že skrajno nadležen, in dasi je ležala nje glavica tako

zaupljivo na mojih prsih, pričel sem vendar zopet: „In zakaj občuješ ravno s Tannerjem toliko, zakaj tega lopova vedno odlikuješ!“

„Ti si neznosen!“

In izvila se mi je, ter odšla od mene brez pozdrava.

Izvedel sem od matere, da je prejokala pogosto cele prečute ure v nočeh po takih nastopih, čutil sem, da ravnam bedasto, a pomagati si nisem znal. Nikdar nisem pomislil, da bi utegnil biti tudi jaz mnogo kriv v tem večnem trpljenju, kakor večina drugih, valil sem tudi jaz vso krivdo na njo.

„Dà, ali sem bil morda jaz kriv!“ je vskliknil sodnik ironično zategnjeno. Ali nisem bil mlad mož, kakoršnega si mora le želeti mlado dekle? Bil sem dobro zapisan uradnik, doktor, priznan pisatelj, povsod priljubljen, blag, plemenit človek, prikupne zunajnosti in dostojnih manir. Dà, bil sem ji zvest, da sem se bal z drugimi damami le govoriti, ker bi jo utegnilo to boleti, bil sem odkrit, pošten človek, ki ni govoril nikdar neresnice, na katerega besedo se je smel vsakdo zanesti, bil sem idealen človek. In tak človek toliko javka, se toliko ponižuje pred dekletom, ki je sicer krasno, je izredno fin značaj, brez vsakih podlostij, ki pa me brezobzirno izroča vseobčemu posmehu, ki me brezsrčno trpinči, ki me naravnost ubija! Koliko je trpel moj ponos, kolikokrat se mi je približal, ko sem ležal v postelji, zvijajoč se bolečin, grizeč svoje blazine, kolikokrat je prišel k meni ta ponos, sklonil se k meni ter mi očital: „Ali Te nisem jaz edini

držal, ko si taval sam po svetu, ko nisi imel razen mene nobene druge opore in kaj delaš sedaj z mano? Ali Ti ona ni rekla že često v obraz, da radi Tebe ne bo jokala, če jo zapustiš, da ne bo imela radi tega niti ene težke ure. Ali je to ljubezen? Ali nisi vreden, da dobiš bitje, ki se te oklepa z vso silo, ki bi ji duša umrla brez Tebe, ali ne hrepeniš Ti, ki si tako sam na svetu, vedno in vedno po taki ljubici, ki Ti hoče podariti vso ljubezen, katere si si toliko želel, a je ne dobil.“ In poslušal sem svoj ponos ter sklenil, da pretrgam te sramotne vezi, ki me vežejo na ono dekle in pomirjen sem zaspal. Zjutraj pa, ko sem pogledal v svojo dušo, videl sem na prestolu zopet svojo krasno Vero, in če se mi je ponos zopet približal, zgrabil sem ga, uklenil sem ga v verige ter ga vrgel njej pred noge, in naj je še tako škripal z zobmi, naj je še tako dvigal proti meni krvaveče pesti . . .

Tako življenje sem živel celih pet mesecev. O, to je silna, strašna strast ta ljubezen, in kako govorijo često tvoji stanovski tovariši, dragi moj, o njej, kako hladnokrvno sodijo oni, ki nimajo pojma, kaj je to ljubezen. Kako mečejo z izrazi „grešno znanje“, „nečisto razmerje“ i. t. d., kako lahko jim je reči, „pusti ga, pusti jo!“

Dr. Sokol je izpil kakor utrujen strastnega pripovedovanja kozarec vina na en požirek. Gledal je tja nekam v daljavo, kakor da govori sam s seboj, kakor da ne ve, da ga kdo posluša. To pripovedovanje mu je nudilo čudno slast; slika za sliko se mu je

pomikala mimo očij in opisoval jih je z besedami, kakoršne so mu prihajale brez njegove volje in vednosti na jezik. Bilo mu je, kakor da ima zopet v roki pisateljsko pero, katero je bil že davno odložil, ker ni imel vere v svoj umetniški poklic, bilo mu je, kakor da zopet pripoveduje samemu sebi, kar se je godilo kdaj in se zdaj godi v njegovi duši, da pripoveduje to drugim, ki ga hočejo morda poslušati.

Dolenc se je upal jedva dihati, da bi ne motil prijatelja, kajti čutil je, da je sedaj v pravem toku in da bi gotovo iskal drugih, v pogovoru navadnejših izrazov, ako bi ga opozoril na svojo prisotnost. Nalil je tiho prijateljevo kupico.

Sokol je nekoliko časa molčal in potem nadaljeval:

„Tako sem živel, tako ubijal ljubezen do sebe v njej, tako jo je ona v meni! Čutila sva oba, kako postajava drug do drugega hladneja in hladneja. Pač sem jo še ves zadivljen stisnil k sebi, kadar sem ji pogledal v ta krasni obrazek, pač se je ona privila potem z vso strastjo k meni, a čutila sva oba, da silita le srci, slepi, neumni srci drugo k drugemu, da je pa sicer vse v nama tuje drugo drugemu, vedela sva oba, da mora priti ura, ko se ločiva. O, to je bolelo in krčevito sem se je oklepal, kakor se oklepa jetkovec življenja svojega, katerega ve, da mora izgubiti, a ga ravno zato tako silno ljubi.

In ločila sva se . . . . Bilo je neke nedelje popoldne, ko dobim listek od nje: „Ne hodi danes k nam! Moj stric s svojima dvema sinovoma je prišel. Kak je, veš sam! Zabavaj se dobro! Tvoja Vera!“

Mnogo mi je pripovedovala o tem stricu, ki so mu stric pa le rekali, kajti bil je zelo oddaljen sorodnik. Bil je to višji sodni uradnik, ki si je vtepel v glavo, da mora vzeti Vera njegovega mlajšega sina. Trpel ni poleg Vere nobenega mladega možkega in postal z vsakim naravnost surov, če se je prikazal v hišo, ko je bil on na posetu. Vera ni marala nobenega obeh njegovih sinov, od katerih je bil starejši že poročen, a mlajši tudi že tajno zaročen. Da pa niso starega godrnjača jezili, bilo je le naravno, da so šli na izlet v dve uri oddaljeni gozd sami. Tako bi bil Vero lahko opravičil pred seboj, če bi bil pameten, toda jaz sem bil takrat neznosen. Trpel sem ves popoldne strašno osamočenost, nikamor nisem mogel in hotel, pravil sem si, da se me Vera le sramuje, da se nimava vzroka bati starega norca, sploh sem se mučil, da mi je bilo grozno. Popoldan je bil vedno daljši, ura je šla skoraj zadenski, in v meni je kuhalo bolj in bolj.

Zvečer se je starec s svojima sinovoma odpeljal, in šel sem k Veri. Zapazila je koj, da sem slabe volje in že se je pri njej pojavila ta osodepolna strast, narediti iz razpoke brezdnost med nama, mesto to razpoko z eno samo prijazno besedo zaceliti, kar je bilo njej vedno mogoče. Začela mi je pripovedovati, česar ni čutila: kak imeniten človek je mladi Karol, mlajši nečak, kako se je neizrečeno zabavala, da sploh le radi tega ni dovolila, da jo spremim, ker se je hotela po dolgem času zopet enkrat zabavati . . . .

V meni je prikipelo in postal sem brutalen, bestijalen. S peklensko zlobo sem ji metal v dušo naj-

strupenejša sumničenja, kakor sem znal v takih trenutkih morda le jaz . . . . Bil sem res surov.

Poslušala me je bleda, mirna, toda naenkrat je vstala ter mi pokazala duri – za vedno. Streznil sem se hipoma. O kako sem se ponižal pred njo, – zaman, vrgla mi je vse moje darove pred noge . . .

Drugo jutro sem se poslovil od njene matere. Dobra gospa je jokala in me tolažila, češ, da midva nisva in nisva drug za drugega. Voščila mi je tisoč sreč, ter me prosila za Vero odpuščanja.

Koj od nje sem se odpeljal v mesto. Šel sem naravnost k predsedniku, katerega sem poznal kot izredno blagega človeka širokega obzorja, se mu izpovedal odkrito ter ga zarotil naj me prestavi.

Ugodil mi je takoj. Prišel sem v mesto. Trpel sem grozne muke, a glavo sem nosil zopet pokoncu, kakor že dolgo ne. Ha, trpljenje, sem si mislil, to je moj element, tu v tem temnem kraljestvu sem jaz suveren, mož, v sreči sem sužnik.

S tem sem se tolažil ter potolažil vsaj za silo. Postal sem bil adjunkt ter izhajal materijelno pri svojih skromnih zahtevah sedaj zelo udobno. Zbral sem si neko srednjo pot: niti se nisem preveč vdal družbi in zabavam, niti se jim odtegoval. Vse matere možaželjnih gospic so me smatrale za imenitno partijo, povsod sem užival največji ugled. O moji ljubezni z Vero so nekaj zvedeli in dolžili seveda njo, toda meni v obraz se ni upal tega povedati nihče, kajti neki kolega, ki se je drznil napeljati pogovor v večji

družbi vpričo mene na Vero in jo imenovati z nelepim izrazom, jo je bil slabo skupil . . .

Jaz sem Vero še vedno ljubil. Ne, nisem se vdal radi nje iz obupa pijači, v to sem bil preponosen, nisem iskal utehe pri propalih ženskah, moj značaj se je bil v boju za življenje preveč utrdil, da bi ga bil popolnoma omamil tudi tak udarec, ponosno, trezno sem stopal dalje skozi svoje mračno življenje, toda pozabiti je kljub vsemu prizadevanju nisem mogel in ko zvečer pogosto nisem mogel zaspati, priplula je vedno zopet v onem modrem predpasniku, v katerem sem jo videl prvič, z onimi očmi, z onim smehljajem pred me in njena podoba ni hotela zatoniti v moji duši.

Adjunkt Zimič mi je sporočil, da se je dr. Tanner po mojem odhodu Veri še bolj usiljeval, toda ona ga je enkrat za vselej odbila. Pozneje mi je pisal, da je bila Vera koj po moji ločitvi nekam bolj tiha, bleda, toda kmalu da je postala zopet ono živahno, veselo deklé, kakor prej. Mene sploh ni omenjala nikdar več.

No, tudi jaz sem polagoma pozabljal. Kdor resnično ljubi, mora ljubiti s celo dušo: s srcem in glavo . . . Jaz sem ljubil v zadnjem času le še s srcem, glava je bila že davno proti tej nesrečni zvezi. Res, srce si od glave navadno ne da svetovati, toda zdraviti se da od glave jako rado. Podobno je neubogljivemu detetu, katero ne sluša matere, če ga svari pred ognjem, a ki priteče vendar le prvo k njej, če se je opeklo. Jasno mi je bilo sedaj, kaj

bi bil meni pomenil zakon z Vero, v kak prepad je sililo neumno srce moje korake. Moja temna, globoka in zato nerodnopočasna nprav, pa ta živahen, strasten, nestalen temperament! . . . To moje veliko hrepenenje po velikem večnem solncu in če njega ni, po brez-zvezdni črni temi in to njeno hlastanje po vsakem žarku kakega zaspanega lestenca . . . Ta moja ljubezen: ogromen plamen sredi širne planjave od vzhoda do zahoda. Ugasni ga in drugi dan, ko je posijalo po dolgi, strašni noči zopet solnce nanj, daleč na okrog črno pogorišče, razjedeno od plamena do golega kamnja . . . In njena ljubezen: vihrav plamenček, katerega sem moral čuvati pred vsako sapico v blaznem strahu z nagimi rokami, da me je vse skelelo . . . Pa Ti ga tak vetrček pogasi in na njegovem mestu vskljuje novo bujnejše cvetje . . .

Vse, vse mi je prihajalo na um, kar je govorilo proti Veri in dobro mi je delo, da je bilo tega toliko. Tisto koketiranje s Tannerjem! Nič hudega, gotovo, toda taki pojavi pri dekletu silijo misliti, kaka bo to žena. Brezdvomno je mnogo vredno in zelo častito, ako sem nagnjen k tatvini, a ne kradem, ker se znam bojevati in premagovati, toda da sem kak veletržec, pa se mi pride ponujat za blagajničarja človek, ki mi odkrito pove, da je kleptomani, a da še ni niti vinarja ukradel, pošteno se bom premislil, predno ga sprejmem. Gotovo sem smel biti uverjen, da mi je bila Vera vedno zvesta, toda ona usodepolna lastnost ugajaželnosti! In ta plitvost, ta vsakdanjost, ta nezmožnost vsakega poleta! Kako se širijo krila naši

duši v pogovoru z duhovito žensko, kako lahko se dvigne v višine, kjer se kreše blisk za bliskom . . . Toda Vera me je tiščala vedno k tlem in če se mi je hotela kdaj duša dvigniti proti nebu, padla je takoj nazaj, zadeta po kaki banalni, vsakdanji opazki . . . Vse to mi je prihajalo sedaj na um. In vendar je bilo v tem dekletu tudi nekaj, česar nisem mogel razrešiti kljub temu, da sem pretehtal vsako njeno gesto, vsako njeno dejanje, da sem takorekoč odprl vsako njeno besedo ter iskal jedra v njej . . . Kljub vsemu mi je ostalo na njej nekaj zagonetnega, nekaj misterijoznega, kar me je nekdanj tako vezalo nanjo. Eh, te ženske ali boljše dekliške duše, kako se zde človeku, dokler jih še ne pozna tajinstvene, bajne, globoke, dà, globoke kakor morje! . . ." je vskliknil dr. Sokol z ironičnim nasmehom ter si prižgal ugaslo cigaro. "Globoke kakor morje, ker jim oko ne more prodreti na dno! . . . A so vendar le z malimi izjemami samo plitve, ped globoke vodice, katerim ne vidimo do dna le zato, ker plava v njih nebroj malih, srčkanih ribic in ljubeznivih strupenih kačic . . . Te dražestne, sladke, gladke kačice, kako nas zastrupljajo, kako nas trpinčijo, koliko velikih duš so že otrovale! . . . Toda za to ne morejo naše Vere in Milke in Zore, tako hoče zakon narave in tako hočemo i mi. Neka slika, ki sem jo nekdanj videl in ki je napravila name silen vtis, mi ne gre iz glave. Na mogočni skali leži Sfinga, okrog vratu jo objema in se privija k njenim prsim krepak možki silnih udov, stiskajoč svoja ustna k njenim v blaznem poljubu . . . In njen obraz je

polen neizrečene udanosti, polen brezkončne ljubezni in brezzavestnega uživanja in njene levje tace se oklepajo z divjo silo njegovega nagega hrbita . . . In krempļji teh tac so se mu zakopali globoko, globoko v meso in potok krvi lije izpod njih na zemljo . . .“

Sodnik je za hip utihnil in nadaljeval potem z malicijoznim nasmehom:

„To je ljubezen, dragi moj, tako ljubijo vsaj boljše ženske, tako je ljubila pač tudi moja Vera. Toda spominjam se tudi še na neko drugo podobo. Tudi Sfinga na kamenitem postamentu sredi nekega parka. Nekdaj je bila poslikana z bronasto barvo, toda dež jo je spral skoro docela ž nje, da je ostala le tupatam kaka lisa. Zato so naročili slikarja, da jo prenovi v tako, kakoršna je bila nekđaj, in ravno je slikar pričel svoje delo na hrbitu. No, Sfinga je zelo občutljiva, šegettljiva in to gladenje s čopičem ji je neizrekljivo prijetno, zato je vzdignila svojo glavo in jo obrnila s sladkokislím izrazom proti slikarju . . . Takih Sfiing je precej na svetu . . .“

No, pustiva to! Kar se tiče mene, smem trditi, da sem se polagoma popolnoma ozdravil. Ko sem izvedel, da se je Vera zaročila z nekim inženerjem, mi je bilo to zelo ljubo. Tudi jaz sem začel misliti na to, da bi si izbral družico za življenje. Da ne bom ljubil nobene več tako, kakor Vero, mi je bilo jasno, toda za srečen zakon zadostuje tudi že gorka simpatija, dà, morda je to sploh edino trdna podlaga bodoči sreči. Izmed vseh mladih dam v mestu, mi je najbolj in tudi edino ugajala neka nežna, in-

teligentna, tiha blondinka iz premožne hiše. Začel sem se ji približevati na nekem plesu in videl sem takoj, da z dobrimi vspehi. Tako nepopisno me je začelo vleči k temu finemu, otožnemu, bledemu obrazku. Izvedel sem še oni večer, da jo zlobna mačeha kruto preganja in da nima revica tudi nobene opore pri navidezno gladkem, a v istini brutalnem očetu. Dà, dà, ta je bila zame. Tako sem si želel svojo nevesto že v akademiških letih: kakor oni princ v pravljicah, da bi mogel priti do speče deve in moj poljub bi jo vzbudil v novo, krasno življenje . . . Čakaj, ti revica, jaz te rešim teh surovih ljudij in na tvojih smrtnobledih licih vsklijejo divne rudeče cvetice . . . Ah, da bi bil vzbudil jaz te cvetice, toda vzbudil jih je že prvi valček . . . Na njenem obrazku sem zapazil, ko sem jo spremil do njenega sedeža, prav sredi lica mal rudeč obroček in v istem hipu, mi je bilo jasno, da so to morda edine cvetice, ki jih je poklonilo življenje tej ubožici in da bodo krog njih kmalu vstrepetavale mrtvaške sveče . . . Nisem ji hotel oteževati ločitve od življenja in začel sem se je izogibati . . . Moj Bog, kako je bilo to hudo. Črez dva meseca je umrla. Sirota pač ni vedela, da je za njo jokal vsaj eden, nekdo, ki je jokal v dvanajstih letih le enkrat in to enkrat po njej . . .

Nihče ni slutil, kako me je zadela ta smrt. Na zunanje sem bil vedno isti veseli, vedno srečni, zavidanjavredni mož. Neveste si nisem iskal več. Hotel sem izročiti vso svojo usodo času, naj naredi iz mojega življenja, kar že hoče. Bil sem malo sam, iskal

in našel sem vedno zabavnih družb in če se mi je kdaj vsilila misel na brezsmotrenost mojega življenja, sem tako misel takoj zatrl.

Kaj je z Vero, nisem vpraševal in slučajno tudi nisem ničesar izvedel. Pozabil sem jo bil skoro popolnoma. Štiri leta, to je dolga doba . . . .

Neko nedeljo me povabi neki prijatelj v malo mesto na deželi, kjer so diletantje predstavljali njegovo igro. Odpeljala sva se koj po kosilu ter došla proti večeru v oni kraj. Ravno še zadnji čas, da nisva zamudila. S prijateljem sva se pregnetla blizu do odra ter obstala ob strani, ker so bili sedeži v dvorani že zasedeni. Igro sem slišal že večkrat in zanimalo me je bolj občinstvo. Naenkrat mi pokima od nasprotne strani znan obraz. Bil je prijatelj iz vseučiliške dobe. Videl sem, kako je hitel nekaj pripovedovati svojemu obližju in kako se je naglo širilo stikanje glave k glavi po sobani. Pogledi, ki so se začeli takoj na to obračati proti prijatelju in meni, so mi povedali jasno, kaj pomeni vse to.

„Z najinim inkognitom je že proč“, sem šepnil prijatelju smehljaje.

„Vraga!“ je zaklel. Kapriciral se je bil namreč, da hoče neopažen izginiti, kakor sva prišla.

Takoj po igri je stopil k nama omenjeni prijatelj z debelim gospodom, ki se je predstavil kot sodnik Žimec. Sodnik je naju povabil na najljubeznivejši način k sebi na večerjo, kjer da dobiva vso elito, ker radi žalovanja svoje nečakinje po starših ne more v

javno družbo in je zato zbral v svoji hiši vse, kar je boljšega v mestecu, da se revica malo razvedri.

Seveda sva s prijateljem povabilo zelo rada sprejela. „Da ne bo treba čakati pred praznimi krožniki“, kakor je rekel sodnik, smo šli prej še na kozarec svežega piva. Povedal sem prijaznemu gospodu, da imam dopust in da ravno premišljujem, kje naj ga prebijem in že je bil z novo ponudbo, naj pač ostanem nekaj dni pri njem. „Kam bo šel župnik, če pride v tuj kraj? V župnišče? In kam sodnik? K sodniku vendar, ha-ha!“ je hitel, dokler se nisem udal.

Ko smo dospeli na njegov dom in stopili v prostorno jedilnico, je bilo že vse zbrano. Obilna, precej elegantna družba dam in gospodov.

Sodnik me je peljal najprej k svoji soprogi, ki me je sprejela neprisiljeno ljubeznivo. V pogovoru z njo se ozrem nehote po družbi in srce mi je zastalo . . . Da, tam doli na koncu mize je stala Vera, oči široko odprte, uprte naravnost v me . . . . Kri mi je zavrela proti glavi, da se mi je zavrtelo in bleknil sem bogve kaj, ali nekaj zelo pametnega ali zelo neumnega ne vem, kajti sodnica se je zasmejala. No, streznil sem se takoj ter stiskal roko za roko, kakor me je sodnik seznanjal s svojimi gosti, miren in trdno odločen, kako se mi je vesti z Vero. Ona je prišla zadnja na vrsto.

„Moja nečakinja, gospica — — —“ je pokazal sodnik nanjo, ko je bil rekel moje ime.

„Čast mi je že! Gospico poznam še iz Podgorja!“ sem ga prekinil ter se poklonil morda celo malo pre-

ceremonijelno in ji dal roko. Njena je bila gorka in se je nalahko tresla v moji . . . „Moje sožalje! Izvedel sem še le danes . . . . Za božjo voljo, oba?“ sem vprašal nehote mehkeje.

„Oba!“ je šepnila bolj ko odgovorila. „V treh mesecih oba!“

„In zdaj ste že dolgo tu pri gospodu stricu?“ sem hitel, ker sem videl, kako so ji začele trepetati ustnice.

„En mesec še le!“ je odgovorila, očitvidno premagujoč se, da bi ne zajokala.

Morali smo sestiti. Ona je bila blizu mene. Zdela se mi je v tej črni obleki, s temi žalostnimi očmi, s temi bridkozategnjenimi ustkami nepopisno krasna. Vse, vse, kar je že davno spalo v globinah moje duše, se je zdaj dvignilo zopet na njeno površje, vsi grobovi so se odprli in sto in sto zvonov tam notri je oznanjalo veselo velikonoč . . . . Začutil sem, kaj mi pomeni ta večer, začutil, da je pač moralo priti vse tako . . . . Pač je nekaj med nebom in zemljo, česar šolska modrost ne razume . . . .

Vera mi je pravila tedaj, ko sva se še ljubila, da ima strica sodnika, s katerim pa niso v nobeni zvezi, ker sta se stric in njen oče pred dolgim časom tožila za neko dedščino. Na smrtni postelji sta se brata pač spravila in sodnik je vzel siroto k sebi, sem si mislil. Toda Vera je bila že zaročena, kako da je še vedno dekle? No, to izvem pač jutri, nocoj je treba paziti, da ne postanem preveč gorak ž njo. Srce naj sicer bije, kakor hoče, toda glava naj najprej presodi, ali

se smem udati tej že enkrat mi tako usodni strasti. Ako je Vera še vedno stara Vera, potem čim prej zopet od tod . . . .

Družba, ki je bila spočetka morda iz obzira do Verine črne obleke nekam tiha, postajala je živahnejša in živahnejša. Jed je bila izborna, vino izborno. Tudi jaz sem pil z neko posebno slastjo. Z Vero sva govorila spočetka malo, kakor v zadregi, toda oči so se srečevale bolj in bolj pogosto in bolj in bolj gorko. Kozarci so zveneli in v meni je zvenelo . . . Postal sem zgovoren in čutil sem, kako zabavam svojo okolico naravnost sijajno. Videl sem, kako me je Vera po vsaki dobro zadeti opazki, po vsakem dovtipu ponosno in srečno pogledala, bil sem vesel teh pogledov in vesel samega sebe, da se mi ravno danes vsaka beseda tako posreči. Bil je eden lepih večerov mojega življenja.

Gostje so se poslovili precej pozno, moj prijatelj slabe volje, ker je moral sam v mesto nazaj.

Z Vero sva si voščila pristrčno lahko noč. Roki ste nama zastali druga v drugi precej dolgo, tesno se oklepajoč, kakor da se ne morete ločiti nikdar več . . .

V svoji sobi sem začel hoditi gor in dol. Ali ni bolje da grem? Sem li pozabil vse, kar je govorilo proti Veri? Toda morda je zdaj vsa drugačna? In ako je še zaročena? Ako je sploh vse prepozno? Ali sploh še morem oditi?

Misel je podila misel po teh razgretih možganih, vse križem kražem, brez reda.

Ne, ne, čemu se mučiti! Dovolj, da sem srečen! In srečen sem bil! Dobro, neizrečeno dobro mi je bilo, ko sem se pogrezal v spanje . . .

In obšle so me sanje. Prišel sem ne vem odkod na visoko goro. Star grad s črnim zidovjem je stal na njej in gosta megla ga je ovijala, da sem jedva videl vrhove njegovih stolpov in streh. Vstopil sem v temno vežo male hiše, ki je ždela ob vznožju orjaške zgradbe. Nasproti mi je prišlo več zalih deklet, ki so me poljubljale in se šalile z mano. Nekaj časa mi je bilo dobro, toda kmalu sem začutil dolgčas in z veseljem sem pozdravil Milana Zorca, ki je stopil v hišo. Začuden sem ga vprašal, kaj počenja tu in on mi je odgovoril, da dela staremu graščaku družbo in se počuti v tej samoti zelo dobro. Ponudil se je, da me sprejme in predstavi staremu gospodu. Stopala sva po črnih, kamenitih stopnicah navzgor, dokler nisva prišla do velikega koridorja, kjer sva srečala čestitega, dolgogradega starca, ki mi je molče stisnil roko. Pritisnil je ob neki gumb v zidu in hipoma se je zavrtelo vse okrog mene z velikim ropotom. Pred seboj sem zagledal krasne stopnice iz bleščečega črnega marmorja in starec je pokazal molče po njih navzgor ter izginil mračno zroč na desno. Z Milanom sva šla po teh stopnicah ter prišla v črnozavešeno dvorano. Ničesar ni bilo v njej, le prav na sredi je sedel na steklenem stolu mlad mož. Stopil sem bliže. Obraz mu je bil bled, oči zaprte in na razgaljenih prsih je zevala na srčni strani globoka rana, polna strjene krvi. Težko, počasi, enakomerno so se dvi-

gala ranjena prsa . . . „Ali ga ne boli ta rana?“ sem vprašal.

„Saj spi. Sedaj ne čuti ničesar. Čakaj, zdaj!“ je odgovoril Milan in se orzl proti durim.

Skozi nje je prišlo mnogo črnooblečenih mož in za njimi so nesli štirje starci črn naslonjač. Na njem je slonelo krasno, blede deklet: – Vera. Stresel sem se in stopil drhteč na stran. Nosači so položili stol na zemljo in Vera v dolgi črni halji je stopila k bledemu spalcu. Ovila mu je roko okrog vratu in njegove oči so se odprle z brezmejnotožnim pogledom in iz rane mu je začela počasi kapljati rudeča kri . . . Ona je zaplakala . . . Milan mi je rekel tiho:

„Šla sta po svetu narazen,
a vedela nista zakaj;
umrla sta bila že davno,
a vedela nista kedaj.“

Spominjal sem se dobro, da sva s prijateljem včeraj, ko sva se vozila, poskusila prevesti te Heinejeve verze na slovensko in da sva storila to tako, kakor jih je govoril zdaj Milan.

„Ti poznaš te verze?“ sem se začudil.

„Poznam verze in spalca tudi. Oglej si ga dobro še enkrat!“ je odgovoril.

Pogledal sem tja in se zdrznil znova. Mladi, ranjeni mož sem bil – jaz. Vprašujoče sem pogledal Milana.

„Dà, dà!“ je prikimal. „Srečo imaš; to, kar vidiš danes, je še nam, ki živimo tu, redke prizor. Štiri leta je ni bilo k njemu. Zdaj bo morda bolje! Glej!“

Mladi mož je vstal s svojega stola zdrav in čil in roko v roki sta stopala počasi z Vero proti vratom. Starci so vrgli s sebe črne halje in pod njimi so zabliščale svitle obleke . . .

Skozi neke stranske durí je stopil takrat sivi graščak ter gledal za odhajajočimi. Stresel je smehljaje se glavo in spet izginil. Od nekod se je zaslišala godba.

Zbudil sem se in pogledal začuden okrog sebe. V stranski sobi je igral nekdo glasovir.

Ura je bila deset.

Vstal sem naglo in se začel opravljati.

Premišljeval sem o svojem čudnem položaju. Kaj mi je storiti? Pred vsem sem moral Vero natanko proučiti, ali in v koliko se je spremenila v tem času. In ako je šel čas brez koristi mimo nje, potem proč, proč!

In vendar pravzaprav nisem več veroval, da pojdem. Neki notranji glas mi je velel, da se z Vero ne ločiva nikdar več.

„Kar pride, pride!“ sem si rekel slednjič. „Tu imej odprte oči in opazuj!“

Stopil sem v jedilnico. Dekla mi je prinesla zajutrek in mi povedala, da je gospod v uradu, gospa na nekem posetu, gospodična Vera pa da je odšla ravno na vrt.

Pozajutrkoval sem in šel tudi jaz tja.

Bil je krasen dan. Solnčni žarki so trepetali po vseh listih.

Vera je sedela pod mlado lipo. Zamišljeno je je trgala rudečo cvetico na koske in jo vrgla potem od sebe.

Zagledala me je in zarudela.

Ponudila mi je roko, kakor v zadregi.

„Zbudila sem Vas s svojim igranjem najbrže? Oprostite, toda do desete ure je menda pač dovolj!“

„Saj me je še tako sram, da sem tak lenuh. Sicer pa imam zdaj dopust in človek itak ničesar ne izgubi,“ sem odgovoril, zadnje besede nalašč povdarjajoč.

Za hip se ji je stemnil obraz, toda rekla ni ničesar.

Molčala sva oba in obema je moral biti ta molk mučen. Kaj naj neki midva govoriva? Najnaravnejše je bilo pač: „Kako se je godilo pa tebi od tedaj, ko sva se ločila?“, toda začeti ni hotel in ni mogel nobeden. Ona ni smela, ni mogla, in jaz nisem hotel, še ko bi ne bilo tako težko, dobiti v to prvega primernega vprašanja. O njenih starših sem se bal govoriti, da bi ji ne vzbudil težkih spominov.

Toda molčati nisva mogla ves čas, zato sem rekel, kar mi je prišlo baš na um:

„Kako pa v Podgorju kaj? Veste, Tončka sem se večkrat spomnil.“

Tonček je občepriljubljeni norec, ki nas je često zabaval s svojimi burkami.

Pogovor je prišel v pravi tir in čas je nama izginil bliskoma. Kdo se je poročil, kdo je umrl, kaj dela ta in oni.

Po kosilu sva šla obiskat s sodnikom sama nekega njegovega prijatelja. Dobila sva veselo družbo in čas je nama pretekel naglo. Vrnila sva se še le proti večeru, oba nekoliko dobre volje.

„Zdaj me morate pa že malo oprostiti. Neki popravek imam; toda na vrtu dobite gotovo Vero!“ mi je rekel, ko sva prišla domov. „Ako bom le mogel delati. Ta Singerjeva kapljica me vsakokrat premoti!“

Šel sem torej na vrt, žvižgajoč neko koračnico.

Vero sem dobil v utici. Bila je spet zamišljena. Otožno je gledala pred se in še le ko sem jo pozdravil, me je zapazila.

„Tako zatopljeni! Tega pri gospici Veri nekdam nismo bili vajeni!“ sem rekel familijarno.

„Takrat mi pač ni bilo treba!“ se je nasmehnila žalostno.

„Saj pa tudi ni lepo, da Vas pustimo samo doma! Dovolite, kaj pa imate tu!“ sem rekel, da bi ne nadaljevala pričetelega pogovora ter vzel knjigo, ki je ležala pred njo.

„Vaš Heine!“ je odgovorila tiho.

Res, to knjigo sem ji bil dal nekdam, kakor sem rekel, za prvi poljub.

Odprl sem, kamor mi je prišlo.

„Sie liebten einander, doch wollte
es keiner dem andern gesteh'n . . .“

— — — — —
Sie trennten sich und sahen einander
nur noch zuweilen im Traum,
sie waren längst gestorben,
doch wussten sie's selber kaum . . .“

Že zopet ti verzi, tretjič v teh dneh, po poti s prijateljem, v sanjah in zdaj tu, rahlo podčrtani . . .

Spomnil sem se spet svojih čudnih sanj, ki sem ji bil čez dan pozabil . . . . Kako se je oni starec skrivnostno nasmehljaj . . . Čemu neki? . . . In kaj imajo ti verzi z mano? . . . Ali sem morda res že davno umrl, ne da bi sam vedel? . . .

Tisoč meglenih čustev mi je preplavljalo dušo.

„Kaj pa čitate?“ me je zdramila Vera. Vstala je, stopila za me in se sklonila črez me. Pri tem se ji je zamajala zlata verižica, na katerem je nosila mal križec okrog vratu in mi odbila naočnike z nosa. Hotel sem ga pobrati, a pri tem mi je padla i knjiga na tla. Pripognila sva se oba hkratu in najini lici so se za hip dotaknili.

Bila je rudeča in zmedena in tudi jaz sem si predolgo popravljal svoj nanosnik.

Sedla sva zopet vsak na svoj prostor in nekoliko časa molčala.

„Gospod doktor, nekaj Vam imam povečati!“ je pričela zopet ona tiho.

„Kaj neki?“ sem jo pogledal začudeno.

„En pozdrav od moje pokojne mamice“, je šepnila.

„Hvala lepa! Od Vaše pokojne mamice?“

„Rekla mi je, da naj Vas lepo pozdravim, ko Vas zopet vidim!“ je odgovorila žalostno zroč v tla. Nekoliko časa sem molčal.

„In Vi ste verjeli, da me boste videli še kdaj?“

„Vi ne?“ se je izognila odgovoru in upognila glavico še globokejše.

„Jaz? Jaz sem slišal o Vas zadnje, da ste zaročeni, potem ničesar več. Jaz o tem sploh nisem več mislil!“

Še enkrat mi je prišlo na um, da moram ostati trden, predno je nisem spoznal, kaka je sedaj. Videti je resna, žalostna, toda to je pač naravno nekaj tednov po smrti njenih starišev. Kje imam dokaze, da se je spremenila? Zato sem rekel te besede hladno, skoraj trdo.

Sklonila se je še niže, da ji nisem mogel videti obraza in molčala.

Zbolelo me je, da sem bil morda prekrut, zato sem jo vprašal mehko:

„In kdaj mi je sporočila Vaša mama ta pozdrav?“

„Pet minut, predno je izdihnila. Vzdignila se je še enkrat na postelji in — — — —“

Vera je zaplakala. Zdelo se mi je, kakor da ji je to le dober povod, da more jokati. In pozabljeni so bili vsi sklepi, ko sem jo videl potrto, ihteko pred seboj.

Tu jo imaš princ svojo princesinjo, od vsega sveta zapuščeno, na vsem božjem svetu samo siroto. To ne more biti več ono, od vseh razvajeno, občudovano negovano, trmasto dete, to je zdaj žalostna revica, ki nima nikogar več, ki ji boš ti vse. Princ, poljubi svojo princesinjo!

In planil sem k njej in jo poljubljal in ona se me je oklepala, kakor se oklepa bitje bitja, ki mu je edino na vsem svetu . . . .

Stric in teta sta bila zadovoljna z mano. Poroka se je imela vršiti na tihoma, brez sijaja še pred koncem žalovalnega leta.

Ostal sem še štirinajst dni, štirinajst srečnih lepih dni.

Vero sem opazoval neprestano, ne da bi mogel priti na čisto. Bila je včasih otožna, če se je spomnila starišev; to je bilo naravno. Bila je zopet na to vesela; to je bilo naravno, ako me je res ljubila in človek tudi ne more biti vedno žalosten.

To je bilo vse naravno. Naravno je bilo tudi, da si teh par dni, ko sem še ostal pri njej, ni želela druge družbe.

Samo en pogovor z njo me je silil misliti. Napeljal sem še le menda deseti dan pogovor na najino ločitev, ker mi je bilo neprijetno govoriti o tem. Bil sem oni večer, ko me je odslovila, res surov in sramoval sem se, spominjati jo na to.

Slednjič sem jo vendar vprašal, kako me je mogla pustiti samo zato, ker sem se enkrat spozabil.

Odgovorila mi je ne s temi besedami, a njihov smisel je bil tak:

„Ohladila sem se do tebe že prej, ker si se mi zdel neznosno siten. Oni večer je bila mera polna. Zdaj vem, da ima slednji možki, ako je res mož, in najsi bo drugače še tako fin in dostojen, trenutke, ko mu izbruhne strast v surovih besedah ali celo dejanjih na dan. V vsakem možu, ki zasluži to lepo ime, tiči nekaj silnega in pravijo, da je od silnega do silovitega le majhen korak. Sicer ste takrat, kadar zdivjate, neizrečeno smešni, ker ostajate često pri najhujših udarcih, vsaj navidezno mirni, ponosno hladni, a vskipite lahko

radi pravcatega pravega ničā. Ha, ha, podobni ste potem onemu medvedu, ki je razljučen hotel pregnati nadležno muho z nosa svojemu gospodarju, a je v to zgrabil velik kamen, s katerim je reveža samega ubil. Ljubi, zlati moj medved, ako bi Ti še kedaj metal tako kamenje na mene, ubogo mušico, bi kamen najbrže odletel sam Tebi v glavo, muha pa bi veselo odletela. No, nazadnje pa nam ženskam tako divjanje imponuje in tudi meni je drugi dan tvoj nastop pravzaprav ugajal. Da si prišel k meni, bilo bi vse dobro, toda mislil si, da si se itak že oni večer, ko si hotel svojo nefinost popraviti, dovolj ponižal in odšel si. Ne, jaz, odkrito povedano, tudi nisem preveč tarnala po tebi. Bila sem takrat še popolen lahkomišeln paglavec in potolažila sem se kmalu. Včasī pač, včasī mi je bilo težko po tebi in mislila sem veliko na te, toda zasuknila sem se na peti in Tvoja slika je odletela zopet izpred mojih očij tja ven kam v zrak. Potem še le, ko sem spoznala druge moške, ko sem začela primerjati s Tabo onega lepega, lepega inženerja, — kajti lep je bil; kdor ni bil lep, ga takrat sploh nisem pogledala, edino to mi je bilo merodajno!“ se je zasmejala — „potem sem še le začela spoznavati, kaj si mi bil Ti. Toda v to je bilo treba treh let. Oni lepi inženjer se mi je pristudil in pristudili so se mi drugi, ki so prišli, kajti bilo jih je mnogo. Čemu bi Ti neki to skrivala! „Koketa, brezsrčna koketa!“ so kričali, jaz sem jih pa v stran metala, eden, dva, tri. Kdo jih je sploh klical? Eh, to je bilo takrat veselo!“ je vskliknila.

Ves ta čas sem jo gledal nepremično. To je bila zopet stara, stara Vera! „Koketa, brezsrčna koketa!“ je odmevalo v moji duši. Bilo mi je hudo. Temne slutnje so me obletavale v onem polumraku, ko mi je to pripovedovala, kakor kaki zoprni netopirji.

„Takrat je bilo veselo, potem pa žalostno, tako žalostno!“ je nadaljevala in obrazek se ji je spet stemnil. „Uboga mamica, kako me je težko pustila! In potem čez tri mesece še oče. Tako samo so me ostavili na svetu, tako samo. Pa Bog mi je poslal Tebe, Tebe, Ti draga, zlata duša!“

Ihteč se me je oklenila. „Uboga mamica, kako težko me je pustila!“ Egoistka! se mi je usiljeval neki notranji glas. Samo sebe resnično ljubi, nobenega drugega, dasi niti sama tega ne sluti! Bilo mi je težko pri srcu.

No, premišljevati nisem hotel o tem, kakor sem se sploh bal misliti o tem kar se sedaj godi. Vedel sem dobro, da tvegam s tem, da se z Vero za vedno zavežem, srečo celega svojega življenja, toda odganjal sem take misli z mrzlično vstrajnostjo od sebe, in rajši pekel ž njo, nego nebesa brez nje . . . Čudno je sploh, kako pogosto človek, ki morda premisli desetkrat, ali naj izda deset novčičev, brez premisleka stori za vse življenje odločilno dejanje.

Ko sem moral slednjič spet v mesto, vedel nisem še vedno, kaj naj si o Veri pravzaprav mislim. Zdelo se mi je pač, da ni več tako otročja kakor je bila nekdaj, kajti pri resnejših pogovorih, ki smo jih imeli včasih z njenim stricem in teto, vsaj ni več zbežala,

ampak celo pazno poslušala, kakor bi se hotela nečesa naučiti, ne da bi se jih mogla še vdeležiti. Tudi je teti precej pomagala pri delu v gospodinjstvu, česar ni storila skoro nikdar svoji materi. Uklonila se je dalje stricu in teti na vsako besedo, a vedel nisem, ali jo je res pustila prejšnja svojeglava neubogljivost, ali pa se le še ni upala kljubovati v skoraj ji še tuji hiši.

Pisma, ki sem jih dobival v mesto, so bila polna iskrenosti, vdanosti, toda nikjer ni bilo sledu o kakem notranjem življenju, — navadna ljubimska pisma. Mislim sem si: to pač ni vsakemu dano, da bi znal slikati, kar se mu godi v duši . . .

Vsaj vsake tri tedne enkrat sem jo posetil. Postajala je vedno živahnjša in njeno vedenje v družbah, ki so bile skoraj vedno, „meni na čast“, kakor mi je zatrjevala, angažirane za kak izlet, me je često spominjalo nekdanje Vere. Toda bila je z mano popolnoma ljubezniva in zdelo se mi je, da ne smem biti prečrnogled.

Le enkrat me je zopet nekaj neprijetno dirnilo. Rekel sem ji, da radi mene res ni treba skoro vedno teh izletov, ker prihajam radi nje, se ji je sumljivo stemnil obraz.

„Ali naj presedimo vse te lepe popoldneve ravno ob nedeljah doma?“ je vprašala malo razdraženo.

„Dobro! Bom prihajal pa ob petkih, da se boš ob nedeljah lahko zabavala z drugimi!“ sem ji odgovoril hladno.

Skočila je k meni in me objela.

„Saj nisem mislila tako!“ je hitela in me poljubljala. „Saj nisi jezen?“

Aha! sem si mislil. Postala je previdnejša. Nekdaj bi bil dobil za svoj zbodljiv odgovor še zbodljujejšo zavrnitev, sedaj pa pravi: „Saj nisi hud?“ Ali ni bila ona odkritosrčna trmoglavost simpatičnejša, nego ta preračunjena vpogljivost?

Videla je, kako mučen vtis je naredila njena opazka name in prosila me je toliko časa, naj bom „Zopet dober“, da sem postal res „zopet dober“ . . . Eh, prositi je znala in ker je prosila tako redko, dà, sedaj prvič, sem se prizadeval, udušiti vsak pomislek . . . To so malenkosti, Ti vidiš vse prečrno! sem si očital, ne da bi si docela verjel.

Prišel je čas poroke in slika njenega značaja se mi še vedno ni posrečila. Same meglene, nejasne, zabrisane poteze, tem nejasnejše, ker so se poznale za njimi še vedno črte iz dobe moje prejšnje ljubezni do nje, ki so me motile. Naj že bodo te črte še tako zmedene, še tako neskladno razvrščene, sem si mislil, morda je baš to vzrok, da me njih proučevanje tako silno zanima, da me vleče s tako močjo k sebi, grda, gnusna nefina ta slika ne more postati nikdar. Vera mi bo morda grenila življenje s svojimi nesrečnimi lastnostmi, toda počla, propala ženska to dekle ne more biti. Vsaj o tem nisem mogel dvomiti, ker sem jo poznal.

Tako je bilo toraj tedaj, ko sva se z Vero poročila. Potovala sva nekaj časa po tujini, kar sem storil le njej na ljubo, ker sem videl, da to želi, kajti

meni se prvi čas po poroki ne zdi primeren za posome raznih muzejev in izložb. Jaz bi bil šel najraje v kak miren kotiček, kjer bi moralo biti le za izpremembo nekaj družbe. Toda, kakor rečeno: vedel sem, da je ona za običajna svatbena potovanja, in vdal sem se. No, ona je bila polna ljubeznivosti, dobre volje, in ker sem bil tudi tedaj, če je bila kedaj otožna, kar je pri prej nedolžni, čisti ženski, po teh burnih izbruhih strasti i prej nepoznanega uživanja naravna reakcija, ves obziren in tenkočuten do nje, umela sva se izborno.

Toda vrnila sva se domov in tu se potem nisva več umela. Dà, umela se nisva. Ljudje često ne vedo, kako globoko resnico izrečejo, ako govore: „Ta dva zakonca se ne umeta.“ Umela se nisva in zato je kmalu postalo najino skupno življenje bolj in bolj neznosno. Jaz sem bil tak, kakor nekdanj, ona taka, kakor nekdanj, jaz ves vnet za tiho, mirno družinsko življenje, ona takoj sita tega miru in željna zabave, družbe, šuma, občudovanja. Spoznal sem kmalu, da sem zaigral svojo srečo in začel biti temen, čmeren, njej in sebi neznošen. Postajala sva si čimdalje bolj tuja. Če so naju nekdanj družili samo še srca, družila je naju sedaj edino še strast in v njenih objemih sem čutil že le še isto, kar bi bil v objemih vsake finejše, krasne plačanke . . . Zabave, ki so me prej veselile, postale so mi radi nje zoprne in če mi niso bile resnično zoprne, prigovarjal sem si, da so mi zoprne, dokler mi niso bile res zoprne in zabave, ki so bile njej, kakor sem vedel zagotovo, prej zoprne, postale

so njej samo zato, ker jih jaz nisem mogel trpeti, prava potreba. Bila je povsod in če je nisem hotel jaz spremiti, pridružila se je kaki prijateljski družini, ter šla ž njimi. Okrog nje je bilo vedno polno miadih in starih gospodov, kajti bila je krasna in dasi sem bil vedno do dna duše uverjen, da me ne bo varala nikdar, jezilo me je, da se sučejo ti bebci okrog nje, ker sem vedel, da jo radi njenega prostega vedenja krivo sodijo in pričakujejo od svojih ljubeznivosti njenega plačila . . . .

Tako je bilo to grozno življenje . . . V tretjem letu sva dobila sina. Veselil sem se neizrečeno tega deteta že zato, ker sem upal, da bo Vera sedaj drugačna. In postala je res drugačna, in pet mesecev sem bil zopet srečen in ljubil sem svojo Vero zopet, kakor nekdanj . . . Pet mesecev, – potem je začela njena nemirna narava zopet želeti zabav, in dasi je bila neizrečeno nežna mati, dalo ji ni miru, da bi bila le en sam cel dan doma. In začel se je zopet pekel . . .

Jaz nisem ni enkrat pomislil, da bi utegnil biti jaz le malo kriv temu prokletemu življenju. Ali nisem bil vedno, če je le hotela biti ljubezniva z mano, takoj zopet stari nežni soprog, ali je nisem še vedno kar obsipal z vsem, kar je želela, ali nisem skrbel za fino stanovanje, hrano, ali ni imela najlepših toalet, ali sem ji česa odrekel, če me je prosila, ali sem bil le enkrat proti kaki drugi prijazen, dasi so me vse kot interesantnega, nesrečnega moža kar naravnost lo-vile, kajti Vero so radi njene krasote in njenih vspe-

hov sovražile vse in mene vse občudovale. Ali nisem bil vedno pripravljen vesti jo na vsako zabavo, če bi mi bila rekla: „Mirko, pojdi še Ti!“ mesto: „Če zopet nočeš iti Ti, grem pa z direktorjevimi. Pa sam godrnjaj doma!“ Ali sem bil jaz kriv?

Tako sem se vpraševal često in čudno se mi zdi, da nisem mogel že tedaj spoznati priprostega, naravnost primitivnega vzroka vsemu temu neznosnemu življenju. Ne vem, če je vsem možkim tako, glede sebe vem, da razumem zdaj vso globokost reka: dajati je sladko! Vse, vse bi bil dal tej krasni ženski, ako bi bila hotela jemati iz moje roke, toda ne: ona je hotela jemati sama. Menda je to res splošno: opazoval sem, da v vseh takozvanih srečnih zakonih vladajo žene, in naj so možje navidezno še tako gospodarji. Instinktivno umejo take ženske na pravi način — jemati: vse od moža. Naj se tudi včasih dela, kakor bi ne hotel dati, slednjič mu zna žena vendar pokazati, kako sladko je dajati . . . Tega Vera ni umela, nedostajalo ji je te ženski tako naravne prebrisanosti. Bila je sploh predomišljava, da bi bila zadela pravo pot. Večkrat sem se ji moral smejati na tihoma že v Podgorju, dasi me je to jezilo in sem videl v tem precejšnjo omejenost, smejati sem se ji moral, kako se je čutila kot posebno dekle. Rad bi ji bil rekel: ljubo dete, na kaj pa temeljiš ti to visoko mnenje o sebi? Na to, da si bila v šolah vedno prva? Misliš, da se ti laskajo možki, ker si duhovita in ne zato, ker si lepa? Kje si še sploh pokazala svoje posebne zmožnosti? Seveda bi bil potem moral vpraševati tudi sebe: če vidiš, da

je taka, čemu jo pa ljubiš? Zato, ker jo moram ljubiti, bi si bil prisiljen odgovoriti . . .

Dà, Vera je bila domišljava in zato ni znala, niti ni marala doseči tega, kar dosežejo skromne, a zato ostrovidne ženske z malimi sredstvi. In vendar je to sreča. Dasi je Vera v teh štirih letih nekaj pridobila; dano ji še vedno ni bilo, da bi si znala gledati dušo in soditi prav svoje duševne moči; dano pa ji tudi ni bilo pregledati mene, iztakniti, kako je mogoče srečno živeti z mano, česa jaz zahtevam od nje. Kaj še, ona bi se bila takrat prav menila, kaj zahtevam od nje jaz! Kaj sem imel jaz sploh zahtevati od nje!

Dr. Sokola so ob teh spominih jezno zažarele oči in hlastno je izpil polno kupo, kakor da mu je žal za toliko dolgih let, ki bi mu bila lahko srečna, da ga je ona umela.

„Sicer pa kaj bi njo obsojal, ko niti jaz nisem mogel umeti nje!“ je pristavil mirnejše.

Župnik je naglo porabil ta odmor, da je odprl drugo steklenico, kajti v živem zanimanju za prijateljevo pripovedovanje, je zabil vse drugo. Oči je imel neprestano uprte v Sokola in v roki je držal cel čas ugaslo cigaro. Psičku je bilo postalo že dolgočasno. Skočil je pod mizo in mirno zaspal.

„Tako smo torej živeli, da se Bogu usmili!“ je nadaljeval sodnik. „Izgubljena leta! . . .

In še ni bilo dovolj! Tudi še zadnjo tolažbo, zadnjo veliko svojo srečo sem izgubil. Moj otrok je zbolel in v treh dneh umrl.

Imenujmo že to, kar čuti brat do brata, mladenič do ljubiče, mož do žene ljubezen, ono, kar veže starše do otrok, to bi zaslužilo, bi zahtevalo drugo ime . . .

Če bi si bil prej predstavljal svojega Borisa, ko je še tekal okrog po sobah, ko ga je bila še vsa hiša polna, ležati tihega, bledega na mrtvaškem odru, mislil bi bil, da zblaznim. In morda bi bil res zblaznel, da se ni morala umakniti očetovska ljubezen plašna, rekel bi osramočena pred veličastno, grozno močjo materinske ljubezni v zadnji kotiček sobe, kjer je spaval svoje večno spanje Boris, da od tam trepetajoč občuduje nepopisen obup brez konca nesrečne matere. Nisem bil več oče, bil sem edino človek, ki strmi v strašno še nikdar zapisano tragedijo, ki jo ustvarja življenje in ob enem igra mati . . . Kri mi je zledenela po žilah, srce je zastalo ob tem veličastvu trpljenja . . .

Ne spominjam se skoro nobenih posameznostij, ker sem videl vse le skozi neko meglo. Zdi se mi samo, da je Vera tulila zdaj ko ranjena zver, zdaj jokala ko trpeč angelj. In skozi ono meglo sem čakal s plašnim očesom, kdaj se strese svet pred tem velikanskim obupom ali pa, kdaj jo kaznuje Bog s smrtjo za te strašne blasfemije, ki so jih sikala njena blazna ustna . . .

Oblekla ga je sama v krasno oblačilce, ovila ga vsega s svežim cvetjem, da se je še jedva videl mali, blede obrazek . . . Potem so prinesli malo krsto . . .

„Tu notri, da bo imel on prostora?“ je zaupila in razdrobila krsto na tisoč kosov, da so ji krvavele roke in so pogrebci prestrašeni odhiteli.

Pozneje so mi pravili, da so mislili vsi, da sva oba zblaznela. Morda da je bilo res . . .

Jaz vem le toliko, da sem videl, kako so odnesli Borisa v beli krsti. Molčal sem, kakor sem molčal vse te dni. Tudi Vera je molčala. Sedela je tiho pri vratih, ko so nesli krsto mimo . . .

Vera ni spregovorila cele štiri dni ničesar. Ždela je v kakem temnem kotu brez solz, brez vzdihov, brez življenja, samo ako se ji je kdo, tudi jaz, približal, ga je jezno pogledala.

Peti dan pa je planila naenkrat k meni ter začela plakati na mojih prsih neutešljivo. Vedno sem moral biti pri njej, vedno sva govorila le o Borisu. Srečno se je navadno smehljala skozi solze, ko je pripovedovala, kaj ji je rekel takrat in takrat in le včasih je zaplakala, da je bila vsaka tolažba zaman.

Skoraj štiri mesece je trajalo tako življenje, polno otožnolepe, žalostnosrečne poezije . . . Živeli smo sami skupaj: ona, jaz in Boris . . .

Bil sem zopet enkrat srečen. Izgubil sem otroka, a dobil sem zato ženo. Saj ni mogoče, da bi mogla Vera še kdaj zahrepeneti po onem puhlem svetu tam zunaj!

In vendar je bilo mogoče! Dà, taka se mi je zdela, kakor šipko trsje, ko ga vihar šibi in zvija, da biča s svojimi vršički zemljo krog sebe . . . Vihar utihne in trsje se spet igra z nagajivimi sapicami, kakor da ni nikdar poznalo viharja. In vendar ni bila taka! Ona je ljubila življenje in jaz nisem umel te velike ljubezni. Ljubila je tudi mene, toda le tedaj,

kadär sem hotel biti sredi tega življenja: mogla me je ljubiti le z življenjem vred. In zato, ker sem stal sedaj mračen izven, ob kraju življenja, me ni mogla ljubiti; ker sem sovražil življenje, je morala mrzeti mene, ker sem sovražil, kar je ona ljubila.

Vera se je udajala zdaj zabavam še strastnejše, nego prej. Brzdala se je le radi ljudi, sicer bi bili nje smehi zopet prezveneli vsako še tako glasno zvenenje kozarcev v veselih družbah, kamor sem jo moral spremljati radi sveta sam, da ni prišla na še slabši glas, nego je že bila. Kamor se je prikazala, so jo burno pozdravljali, jedva sva odšla, so se že zgražali nad „materjo, ki more biti taka pol leta po smrti svojega edinega otroka“. „Ubogi Sokol!“ to je bil večni refren i hinavske i odkritosrčne pesmi celega mesta o najinem zakonu.

Vse moje prošnje, vse moje prigovarjanje, je bilo zaman.

„Kaj pa delam slabega? Kdo mi more kaj očitati? Svojega Borisa nimam več, Ti si postal zopet dolgočasen in jaz hočem živeti, živeti!“ mi je odgovorila.

No, jaz nisem hotel več tako živeti. Studil se mi je ves svet, studila i ona, ki je bila otrok tega ostudnega sveta.

Ali naj bi se od nje ločil? Proklinjal sem svojo resno, temno nprav. Zakaj nisem, kakor tisoč drugih! Šel bi v stran od te ženske, pa se začel zabavati z drugimi, duhovitimi ali razbrzdanimi, kakor bi hotel, toda kaj bom imel jaz od tega? nov gnus in novo zmračenje svoje mračne duše!

Česa pričakujem še od življenja, kaj me še veže vanj? . . . Lotila se me je zopet v prej nepoznani meri moja bolezen, melanholija in postal sem popoln hipohonder. Moj sklep je bil storjen!

Kaj bo z Vero? Nič posebnega. Preskrbljena je dobro, s pokojnino in zavarovalnino bo krasno živela. Potem pride drugi in morda bo ž njim srečnejša. Dà, morda le z mano ne more živeti, drugi jo bo umel bolje, kak lahkoživec bo imel v nji divno ženko. Res, Vero rešim sebe in postane naj srečna, srečnejša nego je bila z mano. Prijela se me je nenkrat neka posebna plemenitost do nje in iz same te plemenitosti se je bilo že vredno ustreliti. Eh, ta moja plemenitost mi je še vedno uganka. Vsako človeško dejanje temelji vendar v sebičnosti, naj je ta sebičnost že enkrat egoizem, drugič altruizem, -- kako sem prišel jaz do te vrste plemenitosti do Vere, ki je vendar že nisem ljubil več? Zdi se mi, da mi je bila potreba, ne da sem se tega zavedal, utemeljiti pred seboj svoj samomor in z neko čudno strastjo in slastjo sem si slikal vruga na okno, da me pač odnese: sem si slikal svoje življenje z najčrnejšimi barvami in z isto čudno strastjo, sem se zapredal v krasno idejo plemenite odpovedi do sreče in življenja „v korist svoje zakonske žene Vere dr. Sokolove“, pravimo juristi.“

Sodnik se je s sarkastnim nasmehom premaknil z leve na desno stran svojega stola.

„Dà, dà, samomorilec mora motivirati svojo smrt pred seboj, kakor pisatelj ono svojih junakov pred

čitateljem. Ako samomorilec ni do dobra premislil svojega čina, skobaca se, če le mogoče spet iz vode ali pa se da srčno rad rešiti, samomorilca v povesti ali drami pa gotovo izvleče kak kritik na suho, češ, ti gospod pisatelj si morilec, ker ta človek ni skočil sam v vodo, ampak si ga pahnil ti vanjo, da bo že konec in sicer efekten konec tvojemu umotvoru.

Jaz sem si stvar dobro premislil. Bil sem na življenja morju sam, čisto sam v svojem malem čolničku. Moja žena je bila daleč daleč proč od mene, mojega Borisa so požrli valovi in vsa ta voda okrog mene, ta bliščeča, navidezno tako krasna voda, je bila v resnici gnusna, grenka, smrdeča . . . Fej! . . . In zavrtal sem v svoj čoln s preišljeno roko malo luknjo . . . Tako bo najbolje: voda se bo v njem počasi nabirala in jaz se bom ž njim počasi pogrezoval. Taka je moja narava: v vsako stvar se moram polagoma pogrezovati. Jaz rabim, naj sem še tako truden, vsaj pol ure, predno se pogreznem v spanje, jaz ne morem hitro zaspati . . . Počasi se je pomikalo solnce moje sreče proti zatonu, prav blizu je že bilo in črne sence so se mi jele bližati sem po morju . . . Vedno več jih je bilo in že so začele ovijati moj čoln . . . Voda je stala že visoko in čoln nizko . . . Le še en hip in valovi me pokrijejo . . . Naslonil sem se in čakal v polusnu . . .

Naenkrat me prebudi divji krik. „Za božjo voljo, ostani, ostani!“ je upila moja Vera in se me oklepala v blaznem strahu. Pustila je bila vse druge in prišla za mano daleč, daleč sem od nekod . . .

„Ostani, ostani!“ je prosila.

„Ostani, ostani!“ so šumljale vode, „ostani!“ so me vabili gaji na bregu, so me vabili ptički, me je vabilo solnce, vse vse, kar je lepega v življenju . . .

„In jaz sem ostal . . .“

Dr. Sokol je obmolknil kakor v polsanjah in gledal pred se. Naenkrat je stresel z glavo in nadaljeval:

„No, čakaj, da ti povem drugače! Hotel sem se ustreliti torej! Kupil sem si samokres, naredil oporoko, spisal na Vero pismo v slovo in si pripravil še nekak dnevnik, kamor sem hotel beležiti svoje notranje življenje teh zadnjih dni, pravzaprav motivirati svojo smrt. Vse to sem imel zaprto v posebnem predalčku. Odpiral sem ga le vsaki večer, da sem nadaljeval dnevnik. Pisal sem ga samemu sebi in ga hotel pred smrtjo raztrgati, zato sem bil odkritosrčen v vsaki besedi, kar bi ne bil mogel tako, ako bi bil mislil, da ga bo čitala kedaj Vera. Zakaj sem ga sploh pisal, ne vem, čutil sem gotovo neko potrebo, da govorim vsaj sam s sabo o svoji smrti.

Bilo je deseti dan, odkar sem nadaljeval. Voda je bila visoko, čoln nizko . . . Sploh pa o tem nisem mnogo premišljeval, pustil sem, naj se čoln sam pogreza . . .

Bilo je torej deseti dan . . . Iz urada sem šel nekoliko na izprehod in prišel še le v mraku domov.

Pozdravil sem Vero mračno, kakor vedno v zadnjem času ter hotel oditi molče mimo nje v svojo sobo.

Ozrl sem se nehote po njej. Ležala je bolj nego sedela na divanu v onem širokem modrem bébe-predpasniku, v katerem sva se prvič videla in katerega je hranila za spomin. Oči, od joka obrobljene, so ji bile uprte v me z izrazom polnim groze.

Hipoma je planila po koncu in se me divje ovila. Vse telo se ji je treslo krčevitega plakanja.

„Vera, kaj Ti je?“ sem jo vprašal mehko.

„Vse, vse vem. Tisto pismo, tisti dnevnik, ti . . . tisti, tisti — — —“

Tako torej! Vedela je vse . . . Roke so mi zdrsnile kakor mrtve raz njenih ramen.

Stopila je korak nazaj in uprla čudovito se iskreče oči v mene.

„Tako torej si me hotel pustiti!“ je vskliknila strastno. „In Ti misliš, da bi bila jaz brez Tebe le hip še živela? Ti misliš, da bi se bila že čez par mesecev obesila drugemu! Tako me ti poznaš!“

Bila je kakor krasna Furija.

Potem pa je omahnila na stol in me potegnila rahlo k sebi.

„Kako se ti poslavljaš od mene!“ je nadaljevala počasi, žalostno. „Niti ene besedice očitanja, niti ene trde opombe . . . In oni zapisnik, ono grozno obtožbo proti meni si hotel torej uničiti, kakor praviš na prvi strani? In jaz bi ne bila vedela, da sem te gnala jaz v smrt? . . . O dragi, toda jaz bi vseeno ne bila živela, v istem momentu, ko bi Te bila videla mrtvega — — —“

Prestrašeno me je pogledala in se mi vrgla zopet v naročje.

„Ne, brez Tebe ne, niti trenutka!“ je hitela pretrgano skoraj hripavo. „Saj te ljubim, ljubim le tebe! Koliko noči sem prejokala, ko sem videla, da si ti nesrečen, jaz nesrečna. Ali pa misliš, da so me te zabave zadovoljile? Ne, prekričati sem hotela svoje srce . . . ne, včasih sem teh zabav res potrebovala, ne, — — — Ah, jaz ne vem, kaj sem, kaka sem; saj nisem hudobna, le tako nesrečno ustvarjena — — — Ali bi bila res jaz kriva tvoje smrti?“ — — —

Zamišljeno je gledala pred se, potem pa se je obupno vrgla na divan in stisnila krčevito svojo glavo med blazine.

Vzel sem jo zopet rahlo v naročje, toda zdrknila je pred me na kolena in vzdignila proseče svoje roke proti meni z nepopisno naivnostjo, priprostostjo, kakor bi me prosila, rotila pomoči: „Ti, ki si toliko pametnejši, ti, ti dobi tisto . . . tisto, kar naju loči . . . tisto . . . jaz ne vem, kaj je . . . A kar bo naju družilo, to poznam! Glej to, to, to!“ . . . .

Skočila je zopet k meni in me hotela zadušiti s skoro pekočimi poljubi . . . Izvil sem se rahlo iz njenega objema.

„Pusti me zdaj malo samega, prosim Verica! Črez eno uro se vrnem!“

Na vratih moje sobe se me je še enkrat oklenila.

„Saj ne misliš več?“ . . .

„Ne, ne, zdaj ne več!“ sem se zasmejal.

„Ti, Ti, samomorilec!“ je šepnila in oči so ji bile polne čudne groze in -- občudovanja. Temu romantičnemu bitju sem najbrže še silno imponiral. Moral sem se nasmehnuti. Še zdaj me često imenuje Vera „samomorilca“ vedno z istim izrazom v očeh.

V svoji sobi sem pogledal v oni predalček. Samo še zapisnik je ležal v njem. Čudno: v prvem hipu, mi je bilo nekam žal, da mi je Vera pokvarila ves ta lepi načrt . . . Tako sem se bil že vživel v svojo smrt“ se je nasmehnil Sokol.

„Dolgo to seveda ni trajalo. Premišljevatí sem začel raje, kako naj dobim ono, kar loči Vero in mene.

Hodil sem po sobi gor in dol. Naenkrat sem obstal. Kakor blisk mi je šla neka misel skozi možgane. Spoznal sem, o čemur sem govoril že prej: dajati je sladko! Toda mi imamo radi, ako nas kdo prosi. Vera noče prositi. To je oni tragični moment v najinem zakonu. Jaz se hočem pustiti prositi in potem dati, Vera noče prositi, ampak si jemlje sama. Vsa umetnost obstoja torej v tem, da se odpovem njeni prošnji in ji sam ponudim, kar bi sicer jemala. Zakaj nisem že prej tega dobil! Sedaj je bilo treba takoj pričeti. Vrnil sem se vesel in srečen k Veri.

Oni večer sva ostala doma. Niti ona pač ni želela tja ven.

Drugi dan sem ji rekel po večerji: „Verica, kaj ne da greva nocoj malo v družbo?“

Pogledala me je osuplo.

„Kako pride neki on do tega, da hoče iz hiše?“ si je mislila gotovo. No, šla sva. Jaz sem bil dobre volje, da me je vse gledalo. Gledala pa me je najbolj Vera, gledala vsa zadivljena in – zaljubljena. Zabaval sem se izborno. Iz same kljubovalnosti, ker je sama jemala in si ni pustila dajati, držal sem se prej čmerno in temno in si trdovratno pristujal vsako veselje. Iz same kljubovalnosti sem splezal morda res za stopinjo nad druge na lestvi kreposti, samo zato, da sem tem lože pljuval na glave onim, med katerimi je bila ona rada . . . In tak človek je hotel nadomestiti tej živahni, veseli, otroškonedolžni ženski ves svet, tak lažisvetnik se je postavljaj vedno bahaškorazkoračeno pred njo, s svojo krepostjo, podoben bogatemu kmetavzu, ki cvenka z denarjem v žepu . . . Studili se mi nocoj niso več drugi, nego jaz sam samemu sebi . . . Toda bil sem srečen svojega spreobrnjenja in glasen in zabaven.

Vera je skakala doma, ko sva se vrnila, po vseh sobah, kakor otrok razposajena vsled te nove sreče.

Oni večer sem spoznal še nekaj drugega, kar je bilo ravno tako potrebno, kakor ono, kar se mi je odprlo včeraj. Brez tega bi bil zahajal tja ven v življenje morda le radi tega, da dobim v plačilo: srečo v svoji hiši. Žrtvoval bi se bil najbrže, a ne živel in užival, in moja sreča bi ne bila popolna.

Da sem pa spoznal to, je bilo treba spoznati ono, kar sem spoznal včeraj: treba je bilo samo en večer gledati življenje in veselje brez predsodkov. In sinočni večer sem šel sam od sebe rad, brez one

mržnje med svet, in odprle so se mi oči: spoznal sem krasoto življenja in Verino ljubezen do njega. Sedaj mi je bilo vsa preteklost in vsa sedanost jasna in spoznal sem pravo pot v bodočnost...

Vera je bila zanemarjena, od nikogar še vzgojevana in vzgojena, pripuščena samemu sebi, potisnjena po moji slepoti sama, brez vodnika ven v življenje, kjer so jo tirali njeni temni nejasni instinkti na levo in na desno, kamor so hoteli. To je bilo prvo! Zacetni je bilo treba z malim! To je bilo drugo!

Izven te moreče megle, po kateri sem taval skoraj vse svoje dosedanje dni, smo bili, čudovit žarek večnega solnca je ustvaril hipoma okrog mene jasni dan. Treba je bilo prijeti Vero za roko ter jo peljati počasi tja gor na solnčne višave življenja in njega sreče, ki so se svitali pred menoj v vabljivi krasoti...

Vera je bila zanemarjena, sem rekel; umela je za enkrat le vsakdanje vživanje življenja. Plesi, koncerti, družbe, to ji je bilo pristopno. Spočetka sem jo vodil le tje, kamor jo je sililo morda prej tako močno le zato, ker bi ne bila smela, ker ji je bilo pravzaprav prepovedano, ako je hotela ubogati mene, in ker ji je bilo to razveseljevanje vendar na drugi strani radi mene zagrenjeno, -- čutiti je morala pač neko notranjo neskladnost, ko je videla, kako mi zastruplja življenje! -- ji je delala morda baš ta grenčica to osladno razveseljevanje pikantno, vžitno, prebavljivo. Sedaj ni bilo več te neskladnosti, ni bilo več onih mojih temnih obrazov in kmalu jo bo vleklo manj in manj tja ven, sem si mislil.

Jaz sem ji preskrbel pristop k vsaki zabavi, včasih predno je sama izvedela zanjo; morala je torej jemati vse iz moje roke. Spočetka me je vsakokrat pogledala osupla, kakor da ne veruje, da sem jaz isti, ki jo vabi iz hiše. Polagoma se je tega privadila. Privadila se je jemati iz moje roke, privadila se celo prositi . . .

Potem pa ji njena fina, ponosna nprav menda ni pustila prositi; jemati brez mene, ni mogla, ker sem jo vselej prehitel; jemati od mene se je slednjič naveličala in konečno se je začela — odrekati. In odrekla se je lahko tudi zato, ker so ji, kakor sem rekel prej, te sladke zabave brez vsake gorjupe primesi začele presedati. Presedati so ji začeli ti glupi pokloni glupih bebecov, kajti na svoji strani je imela zdaj — moža. In vsaka ženska mora slednjič vendar spoznati in zahrepeneti po onem pri možkih, kar je, rekel bi, — večnomožko . . .

Vera je začela mrzeti oni šum zunaj v življenju. Pričela je na moji strani čitati, misliti. Vedel sem, da tudi to ni prav, zato sem jo hotel utruditi z resnostmi, kakor sem jo prej s puhlostmi. In res sem kmalu zapazil, da je postala izučena. Takrat sem jo povabil vsakokrat med ljudi, ker so se ji začeli duhoviti možje bolj in bolj bližati in glupci z začudenimi obrazi zapuščati . . . Čutili so instinktivno, kako se jim bolj in bolj oddaljuje, dviguje izpred oči.

Navdajalo me je to z nepopisnim veseljem in ponosom. Sedaj je bila Vera tam, kjer sem si jo želel . . .

Sreča cvete sedaj v najini hiši in kadar prideva ven v življenje, prineseva polni srci te sreče s seboj med ljudi . . .

Kako krasno je na solnčnih višavah življenja! . . .

Tako vidiš, živim zdaj srečen. Mesto Borisa je prišel Stanko. Res, mož je še mal in pri vsakem koraku se zvrne, toda počasi se že naredimo.

Ko pridem zopet, pripeljem Ti Vero. Videl boš sam!

Pozno je že, dragi! Trčiva na najino srečo! Bog živi!“

Veselo sta zažvenketala kozarca, po tihi, prijazni sobici. Stari, črni naslonjač je sedel tako zadovoljno zamišljeno v svojem kotu . . .

Gerhart Hauptmann.

(Obraz iz moderne nemške literature).

Leta 1889. ustanovilo se je v Berlinu društvo „Freie Bühne“, ki si je postavilo za nalogo, vprizarjati umetniška dela vseh literatur, brez ozira na malenkostne predsodke, vsled katerih je bila njihova vprizoritev drugod nemogoča. Prva drama so bili Ibsenovi „Strahovi“, druga pa delo neznanega pisatelja Gerharta Hauptmanna – „Pred solničnim vzhodom“.

S to socialno dramo je stopil Hauptmann prvič pred občinstvo in dosegel popolno zmago. Res, da se je hrupno ugovarjalo, žvižgalo in kričalo med predstavo, toda naposled je vendar zmagala umetnost nad nerazsodnostjo.

Drama „Pred solničnim vzhodom“ („Vor Sonnenaufgang“) vrši se v pisateljevi ožji domovini, v pruski Šleziji. V vasi Witzdorf so nenadoma našli premogovo žilo, in vsled tega je več kmetov obogatelo kar čez noč. Posledica tega pa je bila velikanska demoralizacija.

Kmetje, nevajeni bogastva, udajo se razsipnosti in pijači. Najhujši je kmet Krause. Po cele noči presedi v žganjarni, žena pa doma prešestuje z mladim sosedom. Nevednost in neokretnost teh kmetskih bogatašev izkorišča zet, inženir, neznačajan spekulant, ki se je le zato priženil v to obitelj, da se lahko udaja razkošju in strastem. V vas pa pride mlad socialist Alfred Lot, z namenom, da prouči razmere med delavstvom, in jih opiše. Krausejev zet, njegov sošolec, ga prijazno sprejme, ko pa spozna nazore in namen došleca, skuša ga odpraviti, da mu ne bi morda škodoval. Osemnajstletna Krausejeva Lenica pa se zaljubi v Lota; dekle je čisto in nedotaknjeno, kakor prvi sneg, dasi je vzrastlo sredi blata in močvirja. Tudi Lot jo ljubi, a njegovi principi so močnejši od ljubezni. Ko namreč izve o korumpiranih rodbinskih razmerah v Krausejevi hiši, zapusti svojo zaročenko za vselej; ž njim je šla Leničina sreča, in obup žene deklico v smrt.

Da je drama rodila pri velikem delu občinstva odpor, je naposled umljivo. Občinstvo ni bilo vajeno tako kričečih barv, tako konsekventno-realističnih prizorov. Oče, ki se v živinski pijanosti na odprtem pozorišču izpozabi nad hčerjo, mati, ki ji brutalno govori o najgrjih podlostih, vse to je že vsled svoje kričeče resničnosti odbijalo gledalce.

In vendar ni vsa drama tako temna. Sredi blata blišči se biser, svetel in čist – nežna, ljubka ljubavna scena pod bezgovim grmom. Iz tega prizora diha toliko solnčnega, pomladnega življenja, da razsvetljuje senco in temo cele drame.

Glavna oseba — Lenica je solnčnočist značaj. Dasi jo obdaja od vseh strani umazanost, dasi ni varna njena nedolžnost niti pred očetom, niti pred svakom, ohranila si je telesno in duševno čistost. Vendar je že začela omagovati. Vdano in hvaležno se torej oklene Alfreda — edinega človeka, od katerega upa opore. In ko jo naposled zapusti celo on, tira jo obup do usodepolnega koraka. —

Tem manj simpatičen nam je Alfred Lot, poštenjak sicer, a mož, ki radi pretiranih principov prelomi dano besedo in zapusti bitje, ki je živelo samo ob njem, bitje, ki je brez opore moralo propasti sredi tolike podlosti, in ki bi se bilo z njegovo pomočjo dvignilo do sreče.

Drama „Pred solnčnim vzhodom“ je tendenciozno delo, pisano očitvidno pod Ibsenovim in Tolstojevim vplivom. Posebno spominja na Tolstojevo „Moč teme“; tudi v Hauptmanovi drami se brezobzirno slikajo prizori, ob katerih se nam ježijo lasje — in ravno v tem se odkriva moč njegovega talenta, da je znal tako snov obdržati na umetniški višini. In baš zato mu je tudi ta drama, dasi prvenec, priborila svetovno slavo, ker je pokazal v nji velikansko dramatsko moč.

Drugo delo Hauptmannovo — „Praznik miru“ („Das Friedensfest“) — ni več tako burno in bojovito; vrši se v ozkem obiteljskem krogu. Toda to prav za prav ni obitelj, to ni ognjišče, okrog katerega se zbirajo in grejejo srečni ljudje; — temnih, nezadovoljnih pogledov, polnih strahu in sovraštva se nemo plazijo drug ob drugem. Vse kaže, da se je tu dogodil velik

greh, ki ga ne opere kes in pokora, ki ga ne ublaži mlada, požrtvovalna ljubezen. —

Pred leti je bilo. Sin je poslušal slučajno pogovor očeta s hlapcem. Oče se je izražal cinično in surovo o svoji ženi, ki ga je varala, v brutalnih besedah je razkrival tujemu plačanemu človeku njen greh. Sinu je vzkipela kri, in s svojima rokama je kaznoval očeta. Dom ni imel več zanj prostora. Šel je daleč v svet, priboril si je tam ugled in se zaročil z mlado deklico. Toda greh ga je vedno težil. Ko se je razkril nevesti, pregovorila ga je, naj se vrne domov, naj skuša popraviti, kar je zagrešil; sama ga spremi na dom, kamor se je pred kratkim povrnil tudi oče. Zdi se, kakor da bi se hotelo obrniti vse najbolje. Božič — praznik miru — naj bi vse spet zjedini. Toda sovraštvo je preveč ukoreninjeno, tako trdno, da se razbijejo ob njem vsi poskusi sprave. Praznik miru je začetek novemu nesrečnemu življenju . .

Tudi tej drami se pozna vpliv Ibsenov. Greh, ki se ne da izbrisati, temna bodočnost, ki tudi ne daje upanja, da posijejo v te mrzle duše kdaj solnčni žarki, vse ji daje temen, tožen značaj.

Dejanja je v igri malo, vse so le bolj spomini na dejanje, ki se je nekdanj vršilo; kar vidimo na odru, to je le epilog druge, nenapisane drame. „Praznik miru“ ni tragedija v klasičnem smislu, a vendar je polna duševne tragike, one tragike vsakdanjega življenja, o kateri pravi Maeterlinck, „da je najbolj tragična, najbolj usodna, dasi se ne izraža v hrupnih efektih“.

S to svojo dramo je upravičil Hauptmann besede, ki jih je izrekel o sebi:

„Ich bin ein Sänger jenes dunklen Thales,
wo alles Edle im Ergreifen schwindet,
wo schwarzen Dunstes träge Massen rollen . . .“

Je-li na svetu večja nesreča, kakor biti priklenjen na ljudi, ki te ne razumejo, ali nečejo razumeti? Tvoje srce je polno najvišjih vzorov, najsvetejših idej, a ti jih moraš zaklepati va-se in poslušati njih vsakdanje razprave o malenkostnih skrbeh, – brez nade, da te bodo kdaj umeli . . .

Ta psihološki problem je temelj novega Hauptmannovega dela, drame „Samotni ljudje“ („Einsame Menschen“), katero je posvetil pisatelj „vsem, ki so jo živeli“.

Ivan Vockerath je filozofski pisatelj. Zanj eksistujejo samo globoki socialni problemi, s katerimi se vedno bavi, katerih rešitvi hoče posvetiti vse svoje moči. A med domačimi ga nikdo ne ume. Mlada njegova žena je neizobražena, in nji, kakor njegovim strogo vernim starišem se zdi njegovo znanstveno delovanje – grešno. Zato se tudi mladi Vockerath ne čuti srečnega med svojci, dasi jih ljubi. – Samo za kratek čas se mu temno čelo zjasni. Seznaní se namreč z rusko študentko, izobraženo damo, ki biva kot gost v njegovi hiši. Nju sorodni duši se okleneta druga druge v čistem, idealnem prijateljstvu. A to ne da miru vsakdanjim duhovom, ki ju obdajajo. Oni ne morejo umeti pravega prijateljstva med možem in žensko, siloma posežejo vmes

in ju ločijo. Vockerath ne more več živeti brez duše, ki bi ga umevala, brez srca, ki bi čutilo ž njim, in isti dan, ko se Ana odpelje, sprejmejo njega v svoje dno valovi jezera, kjer sta veslala ob večernih urah in vživala nedolžno srečo.

Hauptmannov biograf Schlenther*) imenuje „Samotne ljudi“ njegovo najboljšo dramo, popolnejšo od „Potopljenega zvona“, čigar temeljni motiv je isti, češ, „lažje je pokazati vpliv sovražnih sil od z u n a j s pomočjo mistične tradicije, kakor pa dramatsko uveljaviti breztelesne, nevidne sile, ki vladajo v naših prsih, samo iz njihove notranje moči“.

S „Samotnimi ljudmi“ si je odprl Hauptmann pot do največjih odrov. L' Aronge jih je vprizoril v prvem berlinskem gledališču „Deutsches Theater“, in leta 1891. so se predstavljali celo v dvornem gledališču na Dunaju.

Jedna glavnih lastnostij Hauptmannovih je poleg prirojene mu ljubezni do rodne grude Šlezke njegovo globoko sočutje do revnih, zatiranih mučenikov dela, do ljudi, ki morajo jesti svoj kruh res v krvavem potu svojega obraza.

Že predno se je posvetil dramatiki, bavil se je s socialnimi študijami in je mnogo občeval s socialnim politikom Viljemom Bölschejem.

Tudi iz njegovih dramatskih del nam zveni ta struna, tu tišje, tam krepkeje in burneje. Že v dramo

---

*) P. Schlenther: „Gerhart Hauptmann, sein Lebensgang und seine Dichtung“.

„Pred solnčnim vzhodom“ je podal tendenciozno socialno delo, a še določneje daje duška svojim čutom in svojemu prepričanju v zgodovinski drami „Tkalci“ („Die Weber“).

Ko so si kritiki belili glave, kdo je prav za prav glavni junak te drame, izustil je nemški pisatelj Spielhagen krilate besede: „Vi iščete junaka? Jaz sem našel junaka: junak je beda!“

In res bi zaman iskali osebe, ki bi se smela imenovati glavni junak. V vsakem dejanji nastopajo novi ljudje, velikansko število jih je, in kar jih edini, to je res beda, beda, ki je dobila enkrat duška v nezakonitem koraku, v divjem upor. —

Predmet drame je upor šlezkih tkalcev l. 1844. Brezvestni špekulantje so izsesavali uboge delavce do skrajnosti, in si kovali cekine iz njihovih potnih srag. Dolga leta so tkalci potrpežljivo nosili svoje breme, naposled pa so se dvignili, saj „enkrat se mora človek oddahnuti, — vsaj za trenotek“, pravi jeden izmed njih v Hauptmannovi drami. Uprli so se, podirali hiše svojih tlačiteljev, a naposled — so se vrnili nazaj za svoje statve in se s topo resignacijo udali svoji usodi.

Hauptmannova drama se naslanja tesno na zgodovinsko poročilo o uporu*), in vendar so se ji podtikale od nasprotnikov slabe tendence, češ, pisatelj pridiguje v „Tkalcih“ upor in anarhijo. Dalje časa se igra tudi ni smela uprizarjati, dokler ni ovrгло

*) Dr. Zimmermann: „Blüte und Verfall des Leinengewerbes in Schlesien“.

te prepovedi prusko upravno sodišče. Sedaj pa se je pokazalo, kako umetniško moč ima to novo delo Hauptmannovo. Kakor malokatera drama, doživeli so „Tkalci“ – kakor poroča Schlenther – na berolin-skem „Deutsches Theater“ tekom dveh let nad dvesto predstav.

In zopet je zmagala umetnost nad malenkostnimi predsodki . . .

Po kričeče naturalističnih delih, po tragedijah, ki se vrše na dnu človeških duš, po velikih historičnih dramah podal nam je Hauptmann delo, ki nam ga kaže od povsem nove strani, a ki nam ga kaže tudi tu mojstra, – napisal je komedijo. Človeku se zdi, kakor da bi se bil hotel pisatelj oddahnuti od teh temnih, tožnih snovij, kakor da bi si bil po toliki senci zopet zaželel solčnih žarkov. Napisal je komedijo „Bobrov kožuh“ („Der Biberpelz“).

Ni to morda burka, kakor jih proizvajajo na stotine tantijem lačni „pisatelji“, ampak „Bobrov kožuh“ je klasična komedija, ki se lahko stavi v jedno vrsto z Molière-ovim „Skopuhom“ in Kleistovim „Strtim vrčem“.

Hauptmannova „tatinska komedija“, kakor jo nazivlje pisatelj sam, predstavlja nam zvito in premeteno perico, ki z rafinirano predrznostjo uprizarja razne tatvine. Wolfovka ni tatica iz navade, ona skrbi le za svoji hčerki. – Seveda, tatvina se ji mora izplačati. Kdo bi gledal tako malo na svojo čast, kakor n. pr. njena soseda, ki odnese k večjemu kje kak košček

mila ali par grudic premoga! In tako upa Wolfovka, da ji bo s časom njena „obrt“ toliko nesla, da si bo lahko postavila čedno hišico za letovišnike in vzgajala svoji hčeri za veliki svet. Tatvina ji ni greh, ampak dovoljeno sredstvo v boju za obstanek; saj „če si enkrat bogat in moreš sedeti v ekvipaži, potem te ne vpraša živa duša več, kje si dobil“. — Da ji je pa vse to tako lahko mogoče, kriv je uradni predstojnik, domišljav bedak, ki hoče pospešiti svojo kariero z denunciranjem „državi nevarnih elementov“. Za vse drugo je slep, in zvita Wolfovka ima prav, trdeč, da vidi ona „več s svojim kurjim očesom, kakor predstojnik s steklenim“. -- Naposled ukrade Wolfovka tudi bobrov kožuh bogatega zasebnika. A ko pride le-ta k uradni razpravi, briga se predstojnik bolj zato, da občuje tožnik s privatnim učenjakom, ki se bavi s socialističnim vprašanjem, in pa, da je bil pred kratkim na socialističnem shodu, kakor pa za ukradeni kožuh. Vse pomočke, ki mu jih ponuja tožnik, da se najde tat, zavrne predstojnik oholo, češ, on bo že sam našel tatu in sicer „tako gotovo, kakor je Wolfovka (ki nastopi kot priča) poštena žena“.

Cela komedija je pisana v ljubeznivem, naivnem humorju. Zlasti krasno sta pogojena tipa premetene Wolfovke, in pa predstojnika pl. Wehrhahna, beda-stega, nevarnega „Streberja“, ki zlorablja svojo oblast le v prid svojim umazanim namenom.

Druga komedija Hauptmannova je „umetniška“ komedija „Kolega Crampton“ (College Crampton).

Predstavlja nam genialnega umetnika, katerega pa so domače razmere domu in delu odtujile. Crampton se je udal pijači in je popolnoma nezmožen za delo. Vendar pa ima še več umetniškega čuta, kakor njegovi kolegi, — profesorji na akademiji. Svoj čas je bil v veliki milosti pri vojvodi, in zdaj, ko pričakujejo na akademiji prihod vojvode, stavi v to največje nade. Upa, da proda svoje slike in se izkoplje iz dolgov. No, vojvoda pride, a Cramptona niti ne obišče. To žene slikarja v obup. Vrh tega pritisnejo še upniki in mu prodado vse. Crampton se nastani v zakotni beznici in se uda popolnoma pijači.

Med Cramptonovimi učenci pa je tudi nadarjeni Makso Straehler, ki ljubi svojega ubogega profesorja in bi mu rad pomagal. Cramptonovo hčerko Gertrudo je že sprejel gostoljubno v svojo hišo starejši brat Maksov, trgovec, in je tudi za profesorja uredil stanovanje in atelier. Makso in Gertruda se zaljubita, in do popolne sreče jima manjka le še ubogi papa. Trudu starejšega Straehlerja pa se vendar posreči, najti Cramptona in ga z izmišljeno pretvezo pripeljati na Straehlerjev dom. Crampton pride, a ne more umeti, kaj se prav za prav godi ž njim, ko pa vidi srečo svojega otroka, prisije še v njegovo srce po dolgem času zlat žarek, in še on se pomladi v tej mladej sreči.

Če smo imenovali „Bobrov kožuh“ klasično komedijo, zasluži to nazivanje „Kolega Crampton“ še v večji meri. Nikjer ne vzbuja ta komedija smehu, ampak skozi in skozi vzpodbuja k resnemu razmiš-

ljevanju. Od začetka kaže ves razvoj dejanja, da bo konec tragičen, in šele nenadne srečne razmere obrnejo vse na bolje, in baš „to so najboljše veseloigre, ki imajo v sebi kali tragedije“ (P. Schlenther).

Res je sicer, da je pravega dramatskega dejanja malo, in zato je igra leta 1892 v dunajskem dvornem gledališču propala, toda izborna psihološka karakteristika „zapitega“ umetnika je tako mojstersko izvedena, da daje drami trajno vrednost. Seveda pa ostane „Kolega Crampton“ le to, kar nazivlje Nemeč „ein Buchdrama“, dasi so posamezni prizori, – posebno ljubavna scena med Maksom in Gertrudo – pisani z očarujočo gracioznostjo.

Kakor že omenjeno, je „Kolega Crampton“ pri vprizoritvi propal; tem več slave pa je prineslo pisatelju njegovo naslednje delo, ki mu je odprlo zopet vse odre, in ki mu je pridobilo celo Grillparzerjevo častno nagrado.

•

„Z dramo „Hanice pot v nebesa“ je ustvaril Hauptmann nekaj, kar je bilo mogoče samo pravemu pesniku, in morda le pesniku iz domovine bajnega gospodarja krkonoških gora.“ Te besede je napisal slavni nemški pisatelj Gustav Freytag v očigled mnogim napadom na novo Hauptmannovo dramo.

In res, „Hanice pot v nebesa“ („Hanneles Himmelfahrt“) je tako nežno, poezije polno delo, da se je čuditi, kako je je mogel napisati avtor drame „Pred solničnim vzhodom“ in „Tkalcev“.

Kaj more biti lepšega, nežnejšega, nego čista otroška duša? Koliko krasnih rož cvete po njenih gredah, koliko zlatih žarkov se poigrava po njih . . . Otrok si ustvarja sam v svoji duši bajna kraljestva, kakor si jih komaj izmisli najbujnejša domišljija pesnikova.

In tako razvijajočo se otroško dušo — rožni popek prve pomladi, ki ravno začenja odpirati svoje liste — , tako dušo male, štirinajstletne deklice nam je naslikal Hauptmann v svoji drami; dvignil je zastor, in gledali smo jo v vsej njeni krasoti . . .

Hanica nima pri svojem očimu, surovem pijancu, niti enega lepega trenutka. Delati mora kakor odrasla, a vrh tega trpi glad in mraz, in očim jo pretepava za vsako malenkost. A niti drugi ljudje je ne marajo, te sanjarske, beraške punice. Šolski otroci se pode za njo in jo imenujejo radi borne obleke „raztrgano princezinjo“. Edini človek, ki je prijazen in ljubeznjiv ž njo, je učitelj Gottwald. Ni čuda, da mu je dekle hvaležno in udano iz celega srca. Jedna je bila tudi dobra ž njo, njena nepozabna mamica, a ta jo je pustila samo in je šla h gospodu Jezusu. „Ah, ko bi mogla tudi ona za njo, potem bi pač ne bila več revna Hanica, ne bi ji bilo treba stradati in zmrzovati. Saj je gospod Jezus dober, in jo bo gotovo vzel k sebi . . .

In nekega dne jo je klical gospod Jezus. Šla je za njim . . . glas jo je klical in vabil na dnu ribnika . . .

In prinesli so jo otrplo in brez zavesti v sirotišnico; in tedaj ji je poslal gospod Jezus sanje, po katerih je kakor po zlati lestvici stopala k njemu v nebesa.

Prišla je k nji mamica in ji pravila, kako lepo je pri gospodu Jezusu; tam ni gladu; na drevji visi zlato sadje, vsega je dovolj; tam ni nikoli mrzle zime. Prinesla ji je tudi zlat „ključek“ od nebeških vrat, da bo mogla k njej.

Za mamico pridejo k Hanici trije angelji z zlatimi perutmi, pojo ji pozdrave in jo pripravljajo na srečo in večno pomlad. A tam, tam zadaj je črni angelj, nem je in dolg meč ima; to je smrtni angelj . . . Počasi se ji bliža, zamahne z mečem, in Hanica umre. In zdaj ji prinese krojač krasno obleko in steklene čevljičke – ah, kako je lepa raztrgana Hanica. Prinesejo ji v sobo stekleno krsto in jo položijo vanjo. Vsa vas se zbere okrog krste, vse občuduje „princezinjo Hanico“ . . . Pride tudi njen ljubi učitelj Gottwald, in solza mu kane iz očíj, tako težko mu je po njej. Šolski otroci pridejo, prosijo Hanico odpuščenja, ker so jo žalili, in ji zapoje koral. Tudi njen očim pride domov, pijan, kakor vedno. Gottwald mu resno očita njegov greh napram nji, in vsa vas mu vpije v obraz: „Morilec!“

S temi zlatimi sanjami je olepšal gospod Jezus zadnje trenutke male Hanice.

In kako krasno nam slika Hauptmann vse to! Te sanje, v katerih se zrcalijo vse tajne, skrite želje, vsi zlati gradovi nedolžnega dekleta, njeno hrepenenje po nebesih in po mamici, njena ljubezen do učitelja Gottwalda, katere si je komaj sama v svesti, vse je naslikano tako krasno, in vendar zopet tako resnično, da se sami utopimo v pozabljene otroške sanje, da živimo in čutimo vsi z malo Hanico.

In jezik? To ni več tista vsakdanja govorica, posneta neposredno po življenju, ki dela v drugih Hauptmannovih dramah dialog tako naraven, realističen, to je nekaj posebnega, prazniškega. Poslušajmo le verze, ki jih govore angelji Hanici:

„Wir bringen ein erstes Grüßen
durch Finsternisse getragen,
wir haben auf unseren Federn
ein erstes Hauchen von Glück.

Wir führen am Saum unsrer Kleider
ein erstes Duften des Frühlings,
es blühet von unseren Lippen
die erste Röthe des Tags.

Es leuchtet von unseren Füßen
der grüne Schein unserer Heimat,
es blitzen im Grund unsrer Augen
die Zimmer der ewigen Stadt.“

Nič posebnih, rafiniranih sredstev, preproste besede, a vendar zveni iz teh verzov nekaj čudovitega, res govorica angeljska.

Cela drama „Hanice pot v nebesa“ pa je gotovo delo, kakor ga nima cela nemška literatura; o nji veljajo v polni meri besede Hauptmanna samega: „Also stehet deiner Lieder Wurzel begründet im Weh der Erde, doch ihren Scheitel krönet Himmelslicht.“

Iz kraljestva sanj je posegel Hauptmann zopet v polno življenje, v življenje bede in boja. Zopet je stopil pred občinstvo s historično dramo.

Predmet drame „Florijan Geyer“ je burna doba kmetskih uporov in verskih bojov. S krepkimi potezami

narisal je pisatelj historično naravno burno vrvenje vznemirjenega ljudstva. Kmetje, meščani, vojaki, vitezi, prelatje, vse vre križem in nam podaje pestro sliko one bojevite dobe, — in iz vsega tega kaosa se kristalizuje in stopa v ospredje temna, orjaška postava plemiča-kmeta Geyerja, ki je šel — morda jedini od plemstva — res z idealnim prepričanjem v boj za sveto stvar.

Geyer ni koristolovec, nesebično žrtvuje življenje in imetje v prid upornikom, on ni prenapetež in fanatik, in navdušeno brani umetniške slike in kipe pred slepim vandalizmom ikonoklastov; — jedina njegova napaka je, da preveč zaupa treznemu premisleku svojih zaveznikov. Nikdar neče s silo vzeti vodstva v svoje roke, da si ve, da je edino on sposoben za to, vse hoče doseči z mirnimi posveti. In tako nehote škoduje svoji stvari, kajti uporniki so brez jednotnega, krepkega vodstva, in se udajo slepo svoji strasti, ki jih tudi uniči. Upor, ki se je tako lepo in v širokem obsegu začel, konča se prav žalostno. — Geyer pade kot žrtev intrig svojih zaveznikov, katerih ni znal krotiti, in tako se izpolnijo na njem besede Viljema Grumbacha: „Aber er kunnt nit recht spielen, und so schlug man ihm die Laute am Kopfe entzwei.“ (F. Geyer.)

Na to dramo je stavil Hauptmann največje upanje. Mislil je, da bo morala imponirati na odru kolosalna slika velike dobe iz narodne zgodovine. Toda ta slika, kakor je napisana, ne vpliva tako mogočno, kakor morda ona, ki jo je nosil v duši in ki jo je hotel

napisati. Od vsega dejanja, ki je predmet drame, vidimo razmeroma malo na odru; vse se dogaja odspodaj na ulicah: „diese Tragödie ist ein Drama des Hörensangens . . . . Die dramatischen Vorgänge tragen sich auf der Strasse zu, das Publicum aber sieht nur in eine Stube hinein, und soll den Leuten, die durchs Fenster gucken, alles auf Wort glauben.“ (P. Schenther.) In tako drama tudi ni dosegla pričakovanega uspeha na odru, ostala je „ein Buchdrama“.

Še istega leta pa je napisal Haptmann delo, ki je pokazalo svetu vso njegovo moč, doseglo uspeh, kakor nobeno drugo v celej podobnej literaturi, bajko „Poptopljeni zvon“ („Die versunkene Glocke“).

Čarobni gozd sredi gorskih vrhov . . . Orjaška debela se spenjajo proti nebu, zeleni vrhovi tvorijo mogočne oboke tihega svetišča, kamor le redkokedaj stopi človeška noga. In pod temi zelenimi oboki, med grmovjem in skalovjem bivajo bajna bitja, gozdne vile, škрати; v globokem studencu pa gospodari povodnji mož, stari Nickelmann. Sredi tega gozda pa živi pri stari „gozdni babici“ čarobno mlado bitje, pol vila, pol dekle. Brezskrbno se poigrava z vilami in se šali s škratom. A visoko gori vrh gora so postavili čudno poslopje – kapelico – in vanjo hočejo obesiti zvon, ki naj s svojim glasom prežene vse te gozdne duhove. Mojster Henrik je vlil zvon, najboljšo delo, kar ga je premogla njegova umetnost; toda ko so peljali zvon na goro, strmoglavil je maščevalni škrat voz globoko v propad, in tam leži zvon pokopan na dnu jezera.

Mojster pa je padel ranjen in pobit v dolinico pred kočo gozdne babice.

Mislil je, da ga čaka smrt, a našel je novo življenje. Mlada Rautendelein*) ga vzbudi k zavesti, in njen pogled vzbudi v njegovi duši nove zaklade, nova pomlad požene v njegovem srcu. A prišli so ponj in ga odnesli k njegovi ženi.

Toda on ne strpi več med ljudmi, in ko prižene njegovo mlado vilo hrepenenje za njim iz gozdnega zatišja, zapusti dom in pobegne z njo v gore. Vse, kar je dozdej ustvaril, bilo je ničevo. Zdaj hoče začeti novo delo, velikansko delo, kakoršnega še ni videl svet, in ona, Rautendelein je duša njegovega dela.

„Du bist die Schwinge meiner Seele, Kind!“

A dolí v vasi so se razširile govorice, da se je mojster izneveril Bogu in veri in živi grešno in prešestno. Župnik hoče oteti izgubljeno dušo in se napoti v gore, a vse prigovarjanje je zaman. Henrik hoče ostati zvest svoji umetniški misiji in svoji mladi ljubezni. Preteklost je mrtva in se ne vrne nikdar več, tako gotovo ne, kakor gotovo se ne oglasi nikdar več potopljeni zvon.

Uda se popolnoma delu in ljubezni, a miru le ne najde; vedno in vedno se mu vzbujata vest; zato se boji počitka, kajti v miru je nesreča. Gozdni duhovi ga zavidajo in sovražijo, in vedno določneja mu postaja grozna zavest:

---

*) Rautendelein = Roth-Aennchen = Rudeča Anka.
Prim. Schlenther: G. Hauptmann itd.

„Ich bin ein Mensch, — — —
fremd und daheim hier unten, so hier oben
fremd und daheim . . .“

Kadar ga objame san, prihajajo k njemu stari spomini, prihaja povodnji mož Nickelmann in mu govori grozne besede, pravi mu o zvonu, ki leži na dnu valov poln krvi in solza . . . In k njemu prideta tudi njegova dva otroka, bela, mrtvaško blede; prinašata mu pozdrave svoje mamice, v težkih vrčih njene solze. Ona sama pa je šla tja dol na dno jezera k zvonu, in ko se ga je dotaknila njena bela, mrzla roka, zazvonil je potopljeni zvon glasno in grozno, da odmeva daleč v gore do nevernega Henrika. Obup ga žene do usodnega koraka; divje pahne od sebe svojo ljubico, ki ga je prišla tolažit, in hiti v dolino iskat ženo in deco, a s kamenjem ga spode vaščani nazaj. Obupana Rautendelein se uda v svoji žalosti Nickelmannu. Henrik čuti, da se je približal njegov konec, in samo enkrat še želi videti svojo ljubico. Gozdna babica mu nudi tri čaše, prvi dve mu vrneta moč in mladost, — in ko se mu za hip približa Rautendelein, izpije še tretjo, smrtno. Noč se razgrne nadenj in želja po miru mu zveni iz poslednjega vzdih:

„Führt mich hinunter still,
es kommt die Nacht, die alles fliehen will . . .“

— — — — —
Hoch oben Sonnenglockenklang —
Die Sonne, Sonne kommt — die Nacht ist lang.“

V to „bajno dramo“ je položil Hauptmann vse svoje duševno bogastvo, iz nje odseva vsa njegova pesniška moč in sanjava, otroška fantazija. Iz nje zveni

tudi bridkost nad razočaranji, ki jih je doživel kot umetnik, zlasti v poslednjih delih; iz besed mojstra Henrika o zvonovih, ki so se ponesrečili, ki zvone samo v dolini, a ne tudi visoko v gorah, odmeva vsa bol umetnika, ki obupuje nad samim seboj.

In kako krasno nam je oživil naravo; kako pestro živo sliko bajnega gozda nam je podal v svoji drami. S tako živimi barvami ni slikal niti sam Goethe svoje „Valpurgine noči“. Najlepše karakterizuje svoje delo pesnik sam z besedami, ki jih polaga na jezik mojstru Henriku:

„Es ist hier schön. Es rauscht so fremd und voll.
Der Tannen dunkle Arme regen sich
so räthselhaft. Sie wiegen ihre Häupter
so feierlich. Das Märchen, ja, das Märchen
weht durch den Wald . . .“

Na celej drami je nekaj gigantskega, faustovskega in primerjajoč jo z Goethejevim Faustom, opažamo mnogo sorodnostij.

Če vidimo, kako se prikaže sanjajočemu Henriku Nickelmann in mu budi spomine na preteklost, govoreč o potopljenem zvonu, spominjamo se nehote prizora v cerkvi, ko vznemirja Margareto obtožujoči glas vesti. Mojster Henrik je po svojem značaju cel Faust, in Rautendelein? Ni-li to nedolžno, brezskrbno bitje, ki je v svojem Henriku našlo vse, in ž njim vse izgubilo, srečo in življenje, sorodno Goethejevi Margareti?

Glavna sorodnost obeh poemov pa je njun značaj. Hauptmannovo delo preveva narodni duh, vsa drama

je ravno tako popolnoma nemška, ukoreninjena v svoji domovini, kakor Goethejev Faust; iz nje zvene glasovi starih nemških bajk, v nji se zrcali cela duša narodova, in to je, kar daje „Potopljenemu zvonu“ tako veliko vrednost.

Nekaj čudovitega v tej drami je jezik, ki je popolnoma prilagoden bajnemu milieu-u. Zdaj zveni otožno-sanjavo, kakor iz daljine odmevajoča pesem, zdaj se oglašča mogočno in grozno, kakor glas potopljenega zvona . . .

S „Potopljenim zvonom“ je ustvaril Hauptmann delo, ki ga postavlja v jedno vrsto s prvimi poeti vseh narodov in časov, in s ponosom sme povdarjati:

„Ich bin der, der es baute,
und alles, was ich war, und was mir wurde,
warf ich hinein.“
(Heinrich)

In zopet se je zatožilo Hauptmannu po vsakdanjem življenju, po življenju uživanja in boja, ki ima pa tudi svojo poezijo, bolj preprosto sicer in bolj temno, kakor stare bajke, a tudi bolj pretresljivo. Zatožilo se mu je po domovini Šleziji, in napisal je tragedijo „Voznik Henšel“ („Fuhrmann Henschel“).

V najtemnejših barvah nam slika obraz iz kmetskega življenja šlezkega. Voznik Henšel, krepka, poštena duša, je obljubil svoji umirajoči ženi, da ne vzame po njeni smrti v zakon deklet Hane. Toda Hana je zvrta ženska, in posreči se ji, vzbuditi s svojim telesom strast v vozniku in ga pripraviti do tega, da se z njo poroči. Komaj pa sta poročena, neha se Hana laskati svojemu

možu; prestar je za njo, ona se ozira po mlajših. Henšel vidi, da je njegova žena propala ženska, brez duše in srca, in oglasi se mu vest: to je kazen božja za neizpolnjeno obljubo! Nima več mirne ure, vedno vidi pred seboj blede obraz dobre svoje ranjce žene, vedno čuje njeno trepetajočo prošnjo; obup zatemni njegovo dušo, in s svojo roko konča Henšel svoje bedno življenje.

Hauptmann je sam opetovano izjavil, da nikdo ni tako vplival na njegov razvoj, kakor Tolstoj. V resnici se pozna ta vpliv zlasti na njegovih prvencih, a pozna se tudi pri „Vozniku Henšelu“. Jeden najboljših poznavateljev modernega nemškega slovstva je izjavil o tej drami: „Jaz se sploh vračam k misli, da je bil pri tej drami Hauptmannov umetniški namen edino le ta: napisati dramo, kakor je Tolstojeva „Moč teme“.“)

In vendar nam je podal pisatelj zopet v tej drami umotvor, iz katerega odseva duša njegovega naroda. Preprosto in strašno nam je razvil duševno tragedijo kmetškega moža, ki si je v svesti, da je storil velik, neizbrisen greh.

V tehniškem oziru je „Voznik Henšel“ jedno najdovršenejših Hauptmannovih del. Prizor sledi konsekventno iz prizora, iz greha se rodi kazen. Dejanje se vrši celo pred nami na odru, mi gledamo v živo življenje, in zato tudi ta tragedija tako močno vpliva

---

*) Max Burckhard: Fuhrmann Henschel – Die Zeit, Nr. 225.

na nas. Posebno grozno in dovršeno so risani zadnji trenotki obupanega voznika . . .

„Voznik Henšel“ je zadnje delo Hauptmannovo, ki je doseglo na odru popoln uspeh.

*

Že pri prihodnji drami ni mu bila sreča mila. Napisal je veselo, ljubeznjivo igro — „Ein Spiel zu Scherz und Schimpf“ — „Schluck in Jau.“ („Schluck und Jau“).

Zopet nas pelje v gozd, a ne v gozd, poln bajnih bitij, ampak v gozd, ki ga preveva poezija pomladnega jutra:

„In jedem Morgen
ist Jugend; und in seine junge Stunden
drängt sich der Nachklang jeder seligen Zeit
ans neue Hoffnungsglück heran.“ (Jon Rand.)

Ta mladostna svežost pomladnega jutra diha iz vse igre.

Komu je neznana stara pravljica, udomačena menda pri vseh narodih, o pijancu, katerega je za en dan postavil bogat knez na svoje mesto, pravljica, kakor nam jo pripoveduje tudi naš Trdina*)?

Ta stara pravljica je predmet Hauptmannovi drami.

Dva postopača ležita v gozdu; starejšega je premagala preobila pijača. Mimo pride lovska družba kneza Jona Randa, ki ju vzame na svet dvornika Karola s seboj. Starejšega Jana položijo v knežjo postelj, in ko se zbudi, priklanjajo se mu kot knezu. Schluck pa se mora preobleči v žensko obleko in

---

*) „Peter in Pavel“. — „Bajke in povesti o gorjancih.“

igrati vlogo kneginje. Jan s početka ne ve, ali bedi, ali sanja, toda čudovito hitro se vživi v svojo vlogo, in predno mine dan, zna ukazovati, kakor rojen knez. Toda ko pride večer, uspavajo ga knežji sluge in ga odneso v njegovi razcapani obleki v gozd. Ko se Jan zbudi, zdi se mu pač čudno, da je izginil knežji sijaj, a kmalu se potolaži: „Den selbichta Kupp mit dam sammtna Baretta, den fressen zu guderletzte de Wermer; 's kimmt alles uf ees raus.“ („Isto glavo z žametnim baretom pojedó nazadnje črvi; vse je na-posled jednako.“) —

In to je morala Hauptmannove igre. Občinstvo, ki je menda pričakovalo velike, globoke drame, je bilo razočarano in ni moglo razumeti sveže poezije Hauptmannovega dela.

„Schluck in Jan“ je plod naivne, brezskrbne pesniške duše, — več Hauptmann tudi podati ni hotel, saj pravi sam v prologu:

„— nehmt dies derbe Stücklein nicht für mehr,
als einer unbesorgten Laune Kind“.

*

Ko je izšla prihodnja Hauptmannova drama „Mihael Kramer“, čuli so se od vseh strani glasovi, da je podal pisatelj žnjo „umetniško“ dramo kat' eksohen. Pisale so se študije, ki so jo primerjale Ibsenovemu dramatskemu epilogu „Če se mrtvi prebudimo“, in d' Annunzievi „Giocondi“, natanko so se precizirale vse sorodnosti in različnosti, izvajal se je iz tega dela ves Hauptmannov umetniški evangelij; -- toda v tem so bili jedini vsi, da je delo ponesrečeno.

Ta sodba pa se je rodila baš zategadelj, ker so iskali kritiki in občinstvo v drami vse kaj drugega, kakor je pisatelj položil vanjo. Res je sicer, da je glavni junak drame slikar, da govori iz njegovih besedij najgorkejše navdušenje za umetnost, a vendar bi imenoval jaz dramo raje tako, kakor estetik Alfred Kerr: „ein Drama der körperlichen Hässlichkeit“.) Kajti konflikt med veliko, lepo dušo in grdim telesom to je temeljni motiv „Mihaela Kramerja“.

Slikar Mihael Kramer gori z najsvetejšim ognjem za svojo umetnost, ki mu je vse, ljubezen in religija. Zato ga boli, da nima sam zmožnosti, da bi izvršil ona velika dela, ki si jih je ustvaril v duši. Začel je sicer veliko sliko, a ni se mu posrečila. Velikanske nade stavi na svojega sina. Arnold Kramer ima vse zmožnosti, ki nedostajajo očetu, ogromen slikarski talent in popolen umetniški čut za lepoto. Toda Arnold je grd, telesno pohabljen, in ljudje – vsakdanja, nerazodna masa – se rogajo mlademu možu, češ, da je grd kakor ptič marabu. In celo ona, ki jo ljubi Arnold z vsem ognjem, ne ume in ne vidi njegove duše, ampak se mu roga z drugimi vred. In ta telesna grdost postane za Arnolda usodepolna. Vraga, kaj je treba njemu lepe, globokočuteče duše, kaj mu je treba vseh talentov? Mar bi bila njegova zunanost bolj človeška. V dnu srca se mu vzbudi zavist do ljudi, zdravih in krepkih, on jih sovraži, sovraži in proklinja celo svojega očeta, postane surov in oduren proti

---

*) Alfred Kerr: „Michael Kramer“. Freie Bühne 1901.

vsem, le njo, Lizo Benševo, ljubi bolj ko prej, le nji bi rad ugajal. Dan na dan hodi v Benševo gostilno in prenaša zabavljice Lizinih čistilcev. Naposled mu pa vendar zavre kri; z revolverjem se hoče ubraniti zasmehovalcev, toda izvijejo mu orožje iz rok in ga zapode kakor psa iz gostilne.

Žalost, jeza in sramota ga žene v smrt. Ob njegovi rakvi spozna oče vso ničevost sveta; ob porušenih nadah vidi, da je vse življenje prazno in pusto, in drama končava z nekako apoteozo smrti: „Der Tod ist immer das Grosse, der Tod und die Liebe“.

Drama je polna globokih idej in pretresljivih prizorov, toda pisatelj je premalo gledal na zunanjo, gledališko tehniko in je posvetil vso svojo moč notranji vrednosti svojega dela.

„Mihael Kramar“ je kot knjiga umetniški dovršeno delo, toda na odru se ni moglo vzdržati.

Konečno naj navedem še nekaj stavkov iz študije Alfreda Kerra, v katerih s krepkimi, markantnimi potezami v kratkih besedah pokaže vse vrline in napake pisateljeve v tej drami: „Hauptmanns Grösse liegt darin, dass er mit der innigsten Kraft, wie im Traumzustand, oftmals in die letzten Dinge dieses Lebens drang; darin dass er im Schauern die Ahnung vom Dasein gibt. —

Hauptmann ist seltsam als Techniker. Er gibt Grandioses — wie in den Webern — und bald lässt er das Technische links liegen: wie Lenbach, wenn ein einziger grosser Punkt ihn reizt.“ (Freie Bühne 1901.)

*

Manj dovršeno in manj vredno velikega genija pa je Hauptmannovo poslednje delo „Rudeči petelin“ („Der rothe Hahn“). Drami nedostaje globokih idej in čustev, pa tudi tehniških vrlin, ki bi ji zagotovile uspeh na odru. Res, da odseva iz nekaterih prizorov tudi tu moč Hauptmannovega talenta, toda v celoti se ta drama ne more imenovati popolno umetniško delo.

Po precej vsakdanjem in nezanimivem prvem aktu sledi sicer precej živahno dejanje – sodnijsko zaslišanje, kakor ga pisatelj mojstersko slika že v „Bobrovem kožuhu“, toda takoj sledeči prizori ne dosežajo več visočine drugih Hauptmannovih del, in tudi katastrofa, nemotivirana smrt jedne glavnih oseb – zadene jo kap –, nas ne zadovolji. – „Rudeči petelin“ je tudi takoj pri prvi vprizoritvi propal.

Toda radi jednega ponesrečenega dela nikakor ne smemo obsojati pisateljevega talenta; – „das grosse Misslingen kann mehr bedeuten, – kann stärker ergreifen und höher hinaufführen, ins Ungeheure tiefer hinein, als das beste Gelingen vermag“, pravi slikar Lachmann („Mihael Kramer“) . . .

Hauptmann je zdaj v najlepši moški dobi, čil in delaven, in po pravici lahko pričakujemo od njega še velikih del. –

„Wir sind des Kommenden gewärtig.“ *)

Rodil se je Gerhart Hauptmann l. 1862. v šlezkem kopališču Obersalzbrunn. Pohajal je realko v

*) S temi besedami zaključuje Schlenther svojo študijo o Hauptmannu.

Vratislavi, a ni kazal posebnega veselja do učenja. Opustil je študije in se hotel posvetiti kiparski umetnosti; prepotoval je skoro vso Evropo, in si naposled uredil v Rimu kiparski atelier. Bolezen pa ga je prisilila, da se je vrnil v domovino, kjer ga je čakalo povsem novo življenje. V gradiču Hohenhaus se je seznanil z Marijo Thienemann in se v kratkem poročil ž njo.

Po poroki se je nastanil v Erbnertju blizu Beroлина, in tu se je seznanil z nekoliko mladimi literati. Osnovavši ž njimi slovstveno društvo „Durch“ posvetil se je popolnoma literarnemu delovanju.

Prvo njegovo delo je bila epska pesem „Usoda Prometidov“ („Promethidenlos“). V gostobesednih stancih nam podaje v usodi mladega Selina nekako sliko svojega duševnega razvoja, in to je jedino, kar daje temu prvencu nekoliko vrednosti. Hauptmann je to tudi sam uvidel in je kmalu odtegnil „Usodo Prometidov“ iz knjigotrštva.

Druga knjiga, ki jo je hotel podati občinstvu, je bila zbirka lirskih pesnij, a še predno je bila tiskana, si je premislil in uničil korekturne pole.

Šele z dramo „Pred solničnim vzhodom“ je stopil Hauptmann prvič krepko pred občinstvo, a zdaj s popolnim vspehom . . .

Hauptmann se je poskusil tudi v novelistiki. L. 1887. je napisal naturalistično novelo „Železniški stražnik Thiel“ („Bahnwärter Thiel“), katere snov nekoliko spominja na „Voznika Henšela“, in kmalu nato psihološko študijo „Apostol“ („Der Apostel“).

Namenil se je tudi naslikati v daljšem romanu dobo svoje mlade ljubezni in sreče, a objavil je le majhen del kot „Roman-Fragment“.

Svoje pesniške laborike pa je žel jedino na polji dramatike, umetnosti, v kateri se srečata poezija in plastika . . .

V vrhovih krkonoških gora, nad vasjo Agnetendorf, postavil si je Hauptmann svoj dom, in tu živi neumorno delaven, kakor mojster Henrik, sredi gora in gozdov, daleč od sveta in ljudi samo svoji umetnosti.

Štirideset let je komaj preteklo, kar je zagledal Hauptmann luč sveta, kratkih štirideset let, in vendar je dosegel že slavo, odmevajočo po vsem svetu. Že v svoji najbolj čvetoči dobi je izpolnil svojo misijo, dosegel cilj, ki si ga je postavil sam:

„Ein Dichter sein mit Strahlenkranz und Krone,
bei dessen Tönen lauscht die ganze Welt“.

(„Promethideiplos“.)

ADRIJANIN.

Iz moje lirike.

I.

V deželi naši bajka je doma:
Čarobna deva spi v poljani širni
v samotni beli koči nepredirni,
pred vhodom pa ležita leva dva.

Nobeden priti v kočico ne zna,
ne v belem dnevu, v zarji ne večerni,
v viharnem času ne, ne v noči mirni,
saj zvesto leva stražita strašnà.

Preljuba! Ti devica si ednaka,
ki noč in dan te čuvata junaka —
ju-li poznaš? To tvoje so oči!

Iz njih pogubonosna šviga strela
nanj, ki iz ust mu hvala je kipela
le tebi, draga, vse pretekle dni.

II.

S prijateljem po drevoredu
sva lahko stopala
in mej kostanji se na solncu
spomladnjem kopala.

Pod nama bučala je Sava,
za valom zginjal val,
po travnikih so zvončki klili,
a v meni? Smrtna kal!

Morda nikoli več ne vidim
pobeljenih gorâ,
morda moj grob po zimi krila
bo kopica snega.

III.

Ste bili kedaj v puščavi,
v otožni kraški puščavi?
Ste slišali pastirja
turobno peti na travi
v podolgasti halji?
Ste videli gole griče
in mrkih pogledov kmetiče?
Ste videli sivo skalovje,
kjer sove in gavrani
imajo svoje domovje?
Da, tamkaj je prostor zame,
saj tam me je majka rodila —
v puščavi pod nemimi griči —
in žalost mi v srce vsadila.

Moja Jela.

Moja Jela ni gosposko dete,
ki dojilja mlada ga hranila,
ki umetno se smehlja in suče,
v srcu nosi pa stotisoč vragov.
Moja Jela roža je iz polja,
hči priprosta majčice narave;
solnce ji je lica ogorelo,
ko pod srpom padalo je klasje,
solnce ognja je v oči ji vlilo,
da začaran gledam njih svetlobo,
kot kozak na stepi ukrajinski,
če ustavi vranca pred Čerkesko.
Če vršiči bukev šelestijo,
če valovi vzburkani besnijo,
ne vzbudijo v duši mi sladkosti
kakor Jela, hči puščave kraške,
kadar v mraku se iz polja vrača
in sanjavo poje: „Trana nena . . .“

Poglavje iz „Historije življenja“.

Močno je uplivalo na njegove razburjene živce to enakomerno zvonjenje, ti zvoki, ki so se mu vtisnili v dušo izza prvega detinstva, od tedaj, ko je on sam zvonil svojemu dedu. Rad je imel tega deda, kajti ded je ljubil njega, in otrok tega ne pozabi. Neki četrtek zjutraj pa je starec ostal v postelji, in ko je popoludan ob treh devetletni Josip pripeljal s polja voziček buč, mu je rekel stari hlapec Gašper, da oče umirajo. In ko je prišel Josip k postelji v podstrešni izbi, je bil ded že mrtev. Udrla se mu je kri.

Josip, že kot dete čudak v mnogih ozirih, je imel neko strastno nagnenje do zvonjenja. Večina njegovih sovrstnikov je ljubila ta „sport“, a pri Josipu je bila to nepopisna strast. Neopaženo se je splazil v zvonik, kjer je po cele ure tolkel s prsti ob zvonove in se naslajal ob teh glasovih. Mnogokrat je bil zato doma kaznovan, a to ga ni oviralo. Ni ga bilo v bližini zvonika, da bi Josip ne bil v njem, a kadar

so se zvečer po vaseh tam pod gorami oglasili vaški zvonovi drug za drugim, je poslušal te monotone melodije, moliti pa je pozabil. In ko je odzvonilo povsodi, je potegnil tudi on za vrv, — kajti redno je prihajal zvonit, — ter zibal veliki zvon, da so njegovi zvoki mogočno pluli nad pokrajino.

In tedaj je Josip, ki je običajno plakal, če je ded le povedal, da se čuti bolehnega in sluti smrt, hlastno stekel po stopnicah navzdol proti zvoniku in zazvonil z malim zvonom, ne da bi potočil solzo. A ko je končal in se vrnil, je plakal in plakal, dokler se niso v somraku oglasili vsi trije zvonovi. Tedaj je zopet hotel zvonit, a mati ga je vprašala, če je preje zvonil on, in ko je povedal, je vzdihnila:

„Ah, dete moje, kaj si storilo!“

Nikdar ni zvedel Josip, kaj je mati s tem mislila. Pač si je pozneje domneval, da so bile te besede v zvezi s kako vražo, a poizvedoval po tem ni. Le spominjal se je, kako globoko v srce so ga zadele te besede. In sled teh besed mu je ostal za vedno. —

Ravno tak večer je bil danes kakor tedaj, ravno tako jasno poletno nebo, ravno taki zlati oblački tam na zapadu nad zahajajočim solncem, ravno isti vonji cvetoče narave, le on je stopil v tuji svet in je bil danes izjemoma doma. Doštudiral je letos gimnazij in bil je za deset let naprej v spoznavanju življenja. A ti glasovi so ga omamili ravno tako kakor tedaj. Zvonilo je pa danes njegovemu uju, ki je umrl radi pijančevanja. In videl je Josip pri smrti svojega ujca

toliko žalostnega, toda resničnega življenja, kakor prej komaj celih svojih devetnajst let.

Čuden človek je bil ta njegov ujec. Bil je skop in ob enem zapravljiv, štedil je in ob enem popival. Tak človek pa je največji revež na svetu. Kajti pride tak človek v pošteno družbo in se boji, da bi ne plačal za zabavo novčiča, pa odide drugam ter mnogokrat zablodí med postopače, ki ga oskubejo na ta ali oni način. Vsaj Josipov ujec Andrej je bil tak. Lovil je komarje in spuščal mimo sebe velblode.

Josip je odhajal v mesto v šolo in se prišel k njemu poslovit. In Andrej mu je dal desetico, rekoč:

„Pazi, v mestu je vse drago, porabi to za koristne stvari.“

Zadnje dni pa je Josip zvedel, da je prišel Andrej še oni dan med poštene ljudi, a ko je videl, da bode prišla nanj vrsta, da plača bokal vina, je odšel v drugo gostilno med druge ljudi. Pili so z njim vred, a nihče izmed njih ni imel denarja. Plačal je Andrej s petdesetakom, kajti drobiža ni imel pri sebi, in kolikor je dobil nazaj, to so mu pobrali njegovi družabniki.

In na ta način je živel življenje, ki je dano človeku v delo, pil je žganje, ker mu je bilo vino predrago, vozil se okoli, in postopači so ga skubli dan za dnem. V pijanosti jim je posojeval po desetakih in pozneje to pozabljal.

A uzrok temu?

Materi njegovega očeta je nekoč povedala neka ciganka za znatno svoto denarja, kako mora ravnati, da bodejo imeli njeni otroci belo kožo. In sicer se

to zgodi, če mati za časa nosečnosti pije žgane pijače. In pila je ta ženska žgane pijače, dokler je bila noseča, ter rodila sina, ki je bil jednak svojim bratom, a le s tem razločkom, da je bil slabotnejši od njih in je že v zgodnji mladosti pričel popivati. In umrl je ta človek v cvetu življenja, potem, ko je naučil svojo ženo, mater Andrejevo, kako mora delati, da bodejo otroci belokožni. In pognala je kal „belokožnosti“ od roda do roda, in od roda do roda je pognala kal pijančevanja in degeneriranja. In umirali so člani rodbine kakor poginjajo jednodnevnic, in daleč na okoli tam pod našimi gorami je pričela zahtevati v kratkem času razširjena vera v „belokožje“ otrok svoje žrtve.

In danes je bil mrtev tudi ta Josipov ujec, vreden sin svojega očeta in matere, ki sta oba pijančevala. In rodila je ta njegova mati z dvema možema, ki sta oba umrla zelo zgodaj, tri sinove in jedno hčer. In dva sinova sta že kot mladeniča umrla za jetiko radi razuzdanega življenja. Le Josipovi materi, ki se je zgodaj omožila s krepkim in pametnim njegovim očetom, ni bilo poznati te lastnosti. A krepkih postav so bili ti otroci kljub slabotnosti očetovi, kajti dalo jim je moč silno mešanje krvi dveh močno odtujenih rodov. Toda mrtev je bil danes tudi zadnji njen sin, mrtev radi pijančevanja v cvetu življenja, ko je najtežje umreti, v dobi, ko človek pusti za seboj tolpo mladoletnih otrok, ki so komaj odrastli materinemu mleku, mrtev kljub svoji krepki postavi, ki je bila kakor hrast. Kajti žganje razje zdravje človekovo kakor izpodje črv svežost krepkega doba.

Tekom cele bolezni Josip pri ujcu ni bil niti jedenkrat. A sestri ste hodili k njemu vsako noč, kajti žena njegova je polegala pijana in se ni menila za moža. Govorilo se je, da popije po pol litra žganja naenkrat, potem pa polega za starim čebelnjakom, in kadar se spomni moža, leti v njegovo sobo, ga opsuje in končno vrže iz postelje. Otroci njeni pa da so pri tem prisotni, molče opazujejo svojo roditeljico in morijo s temi pogledi kali svojih dobrih lastnostij, a če jih ni doma, se pode po cesti in mečejo kamenje za mimoidočimi tujci.

In čela občina je govorila o teh ljudeh. --

Josipova mati je bila zadnji čas čez dan skoro vedno pri svojem bratu. Silila je svojega sina, naj bi ga šel obiskat tudi on, kakor ga je šel njegov brat Milko, predno je odšel na počitnice k sorodnikom, češ da ga ne vidi nikdar več. A sestri ste mu pripovedovali, kako je sesušen, kako globoko udrte so njegove oči, kako kašlja in bljuje iz sebe segnilo notranjost, kakor bi se trgali v gori plazovi snega. A Josip je ostajal trdovraten in ni maral k njemu. Zakaj mučiti bolnega človeka, ki ga govorjenje trpinči, in kaj govoriti z njim, ko po cele ure blebeče brez vsake zveze stvari, katerih nihče ne ume?

In danes ga je mati zopet silila.

„Pojdi vendar, pojdi,“ mu je dejala, „da mlad vidiš, kako daleč pride človek, če živi tako življenje. Pojdi za svarilo svojim mladim letom.“

In pridružila se je prošnji še Helena, njegova mlajša sestra, ki je imela ravno iti k ujcu pogledat,

če česa potrebuje. A Josip je le obljubil, da pojde popoldne, in morebiti bi se bil res vsem prošnjam udal v toliko, kajti sedaj Andrej ni več mogel govoriti, le silno je hropel ter se preobračal v postelji sem ter tja, kakor so pripovedovale mati in sestri, in ne bilo bi ga Josipu treba mučiti z govorjenjem. Toda bilo je prepozno.

Za kakih pet minut je Helena prihitela nazaj.

„Kje so mama? Kje so mama?“

In našla je mater v kuhinji.

„Mama, ujec umira!“ je rekla in odhitela na pod, kjer so mlatili pšenico. In tam so ustavili konje, stroj je prenehal šumeti, izpregli so, in obe Josipovi sestri, oče in mati so odhiteli k umirajočemu. Družina pa je posedla po snopju.

In mehanično je sledil za nekaj hipov Josip onim, ki so odhajali k umirajočemu. Ni se zavedal, kam gre, le avtomatično je premikal nogi, kamor ga je vlekla nekā tajna moč. Pričakoval je tega trenutka vsako uro, in mnogo je mislil o smrti tako krepkega človeka. A vendar mu je bilo zdaj to nekaka strela iz jasnega neba.

Videl je pred seboj ujca v polni moči, kakor je bil pred desetimi leti, kako sedi na vozu, podi kobilo in se dviga za njim oblak prahu; kako stoji v gostilni na keglišču med bogatimi, sebi enakimi kmeti, izgubi pri partiji desetico pa odide v drugo krčmo. In tu najde tolpo žganjarjev, eksistence, zavite v najbolj neprodiren plašč vseh možnih prestopkov, sede med nje in pije žganje, pije, pije; glava mu prične

postajati težja, podpre jo s komolci, trepalnice mu težko kakor svinec padajo na oči, komolec se mu spodtakne, pobije nekaj kozarcev, in Andrej omahne pod mizo.

Dvajset rok naenkrat se stegne po njegovih žepih, deset ust naenkrat pokliče pijače, in družba pije, pije, a on leži pod mizo in nihče se ne zmeni zanj.

Doma samuje žena, slučajno odpre omaro pa najde v nji steklenico Andrejevega žganja. Pokusi. V tem se odpro vrata, v sobo stopi njena tašča pijana, z razkuštranimi lasmi, udrtimi očmi in trepetajočimi ustnicami, ki ji opojni duhovi žganja branijo, da bi spala.

„Ha, pijanka, tako delaš? Mi, jaz in moja dva moža, smo se toliko mučili na tem posestvu, a ti piješ, pritepenka!“

In hoče ji izbiti steklenico iz roke. A v drugo sobo zbeži mlada žena s steklenico v roki, zaklene se notri in prižge svetilko. Solze se ji udero po licih, a naenkrat se zgane, otare si obraz in nagne steklenico na usta. — „Ni napačno!“ — In požirek sledi požirku, a na to zavлада tišina.

Pes zalaja na dvorišču a utihne. Slišati je nestalne korake tašče, ki v pijanosti hodi po poslopju in moli na tem potu rožni venec za izveličanje svojih mrtvih dveh sinov.

Nekdo potrka na okno, sinaha se zgane. Zave se, da je sama, in zboji se tega trkanja in stopanja po poslopju. V oknu se prikaže obraz velikega hlapca. Kaj pač hoče?

V tem trenutku zatuli starka, plakajoč za svojima mrtvima sinoma. Groza pretrese ženi mozeg in kosti. Kakor blazna plane k oknu, hoteč najti zavetišče pri hlapcu. Okno se odpre, in hlapec se splazi v sobo, "da bode čuval nesrečno ženo".

Pridušeno šepetanje – objem – poljub. Velika veša se zaleti v luč, ugasne jo. Starka hodi naprej po poslopju in moli, a mrtva so ušesa teh dveh za njeno strašilo, kajti v gotovih trenutkih je meso zmožno, da zamori vse čute duha. –

Prenočeval je Andrej neštivilnokrat pod milim nebom, kajti če ni imel konja, ga je krčmar ob svoji uri postavil pred prag, in Andrej je obležal na prvi loki. Če pa je imel seboj voz, ga je posadil nanj, in njegova kobila je znala sama domov.

Tako pa dan za dnevom, noč za nočjo. In mnogokrat se je pri tem prehladil. Njegova orjaška rast se je sicer ustavljala takim malenkostim, a konečno jim je podlegla. Par let sem je Andrej pričel hujšati, kobile ni več podil tako silno, po krčmah je postajal redkejši gost, in ko je prišel Josip letos domov na počitnice, ga je našel v postelji.

*
*
*

Za vse skrivnosti je vedel Josip, katere so se tikale življenja njegovega ujca. Njegova duša se je zgražala nad tem, in zdelo se mu je, da se pogreza v brezdanje žrelo. Oči so se mu napele, na čelo mu je legel oblak, pogled mu je pričel v negotovosti begati sem ter tja. Pred dušo so mu stopila vsa ona razpravljanja o narodu, "ki mu je treba pomagati", vsi

oni problemi, koje je čul v društvu sebi podobnih idealnih mladeničev. In ob jednom je vstalo v njem hipno domnevanje, da so skoro preveč razvite med narodom strasti, da bi ga bilo možno rešiti. Jedni zapravljajo svojo last, drugi so požrešne pijavke, ki znajo to zapravljivost izkoriščati. Može pijejo, žene se udajajo hlapcem in prično tudi pijančevati, otroci so slabotni in postopajo, mesto da bi zahajali v šolo, kamor jih nihče ne sili. Kmetije so slabe in celokupnost trpi. Posamezniki tožijo pri steklenicah otrovnega žganja o bedi, matere zasledujejo in opravljajo mladeniče vaških deklet, pa imajo mnogokrat same prodano svojo zakonsko obljubo. In sinovi posnemajo očete, hčere matere, in pohujšanje poplavlja narod. Narava plaka nad svojimi sinovi, ki jo skušajo varati, a goljufajo sami sebe, in če stopiš h kmetu, ki toži o slabih časih, pa mu rečeš, naj pusti žganje, ti odgovori:

„Tudi gospoda pijejo, in zakaj sploh prodajajo pijačo, če ne zato, da se pije!“

In zastonj je vse dokazovanje, in vse prigovarjanje.

Res je, da ni možno trditi, da je že pokvarjena nadpolovična večina, a če je okužena jedna hiša, se v par tednih okuži cela občina, in na grobiščih kmalu ni prostora za množice, ki jih dovažajo tja. In ko je bolezen na vrhuncu, zdravnik ne more več pomagati, in kes po smrti je prepozen.

* * *

V takih mislih je prestopil Josip prag svojega ujca, da sam ni vedel kedaj.

In obstal je v zanemarjeni sobi. V kotu postelja, okoli postelje ljudstvo na zamazanih tleh, ki so segnila radi obilnega Andrejevega izpljuvanja. Na postelji on.

Žolta, udrta lica, nagubano čelo, koščene roke, ležeče na odeji, koža skoro prozorna. Oči upadle, brezizrazne, zapirajoče se zdaj pa zdaj radi preobilnih muk. Nos skoro prosojen, ustnic takorekoč nič, lasje razkuštrani.

Močno se je dvigala odeja, kajti raztezale in skrčevale so se njegove prsi z nenaravno silo, na način – da, na kak način, tega se Josip ni mogel spomniti takoj, a domislil se je kmalu, da nekako ravno na tak način vstaja in pada meh v delavnici vaškega kovača. Druge primere za to ni vedel.

In obrnil je Josip pogled od tega že na pol razpalega telesa.

Ujceva žena z bakrenastim nosom je stala ob vzglavju in zrla na svojega moža z blestečimi očmi, kakor gleda jastreb na svoj plen, kajti prosta bode sedaj, – prosta, neomejeno prosta. In možno se ji bode nasititi do grla.

Josipova mati je prižigala svečo pa plakala: poslednji njenih bratov zapušča svet in z njim nepre-skrbljeno deco, katero je sicer ljubil brezmejno, a ni imel moči, da bi ostajal doma in jo odgajal, kakor je to dolžnost očetova. A žena njegova se sploh ne bode menila za nje in bode jim pustila prosto pot v blato življenja, kajti ona sploh ni ljubila Andrejevih otrok, dočim je skrbno negovala otroka velikega hlapca.

In jedina je bila Josipova mati, ki je plakala nad svojim umirajočim bratom: večja njegova hči je bila na polju, mlajši otroci pa so sedeli na stari skrinji, suvali drug drugoga in se smijali. In nihče jih ni opomnil, kajti sestra umirajočega je imela opraviti z bratom, a drugemu sploh niso bili mari. Zamazani so bili njihovi obrazi kakor rivci pujskov, ki brskajo po gnoju, razcapana njih obleka, razprskane njih roke, odsev slabostij in vseh nečloveških strastij, ki so že zdaj poganjale kali, na njihovih obrazih. In mati umirajočega, sedemdesetletna starka, se je kakor teslo naslanjala na staro omaro in zrla v tla. Glava razkrita, sivi lasje v neredu, oči brezizrazne kakor one njenega sina, na licu nobene solze.

In razun tega so bili prisotni sosedje in njihove žene ter molili rožni venec s staro Uršo, gostjo umirajočega, ki ga je molila naprej in delala nad bolnikom čudne križe.

„Jaz ne morem obojega, kak drug naj dela rimske križe“, se oglasi za kratek čas.

A nihče ni znal te skrivnosti.

„Pojdite po mojo sestro.“

In naprej je molila rožni venec. Bolnik pa je hropel in prsi so se mu dvigale, kakor bi se bližal silen izbruh, pri katerem vrže iz sebe vso svojo notranjost.

Za kakih pet minut napetega pričakovanja in in silnega bolnikovega trpljenja se odpro vrata in v sobo stopi Neža, sestra Uršina, ter prične delati nad bolnikom čudne križe in šepetati skrivnostne besede. --

Bolnik je prenehal sopsti tako močno . . . Brezvetrije pred viharjem.

Muha mu je sedla na lice. Videti je bilo, kako je zganil z ličnimi mišicami, ki so bile pa preslabe, da bi odpodile muho.

Njegova sestra pristopi in mu jo hoče odpoditi.

„Ne, ne, on se bojuje, to je duh, pustite ga pri miru“, izblebeče Neža v jedni sapi in dela križe naprej.

A niso pregnali ti križi nadležne muhe, hudobnega duha.

„Dajte blagoslovljene vode!“

Prinesli so jo precejšno skledico, in Neža je pričela škropiti z njo po postelji in okoli nje. Že so bila tla vsa mokra, in voda je tekla po steni, a „hudobni duh“ je še vedno sedel na obličju umirajočega.

„Hud boj; kakoršno življenje, taka smrt.“

In urnejše je pričela Neža delati križe in glasnejše moliti Urša.

Josip se ni več mogel brzdati, pristopil je k postelji, prepodil muho, ki je na to sedla na zid, ter jo ubil.

„Ej ti baba ti neumna!“

„Oh, oh, oh, kaj ste storili, oh, oh, oh, vi brezverski človek!“ — — — — —

„Hov, hov, hov,“ je pričel na dvorišču pes svojo monotono melodijo. In tako turobno, tako srce trgajoče je bilo to lajanje, da bi človek mislil, da je res kaj na njem.

„Konec bode“, ste zinili Urša in Neža ob jednom.

Enkrat se je še zganil bolnik, divje zastokal, stresnil se, in res je bilo končano. In več ni čakal Josip, kaj bode sledilo, kajti videl in slišal je toliko, da mu je bilo dovolj. Divje mu je utripalo srce, ko je stopil iz nesrečne hiše na prosto, kajti kaj takega ni pričakoval od ljudij, med katerimi je preživel svoje detinstvo. In pričel se je odpirati pred njim oni veliki prepad, ki ga je ločil od njih.

Še pred nekaj urami je popraševal samega sebe, zakaj je šel od doma, zakaj ni ostal med naivnimi sobrati, a zdaj je bil vesel, da je prost vsega, kar ga je delalo sličnega tem ljudem. In mislil je, kaj bode s tem ljudstvom, če ne pride do silnega preobrata in kakšen naj bi bil ta preobrat.

* * *

Nekaj ur pozneje je ležal Josip v senci čebelnjaka – a sploh mu zdaj senca že ni bila mnogo potrebna, kajti solnce je bilo že blizu zatona – ter zrl v jasno nebo. Naenkrat je zaslišal pred čebelnjakom glasove.

„Kaj ne, Marijana, ti tudi praviš, da ne bode“, je rekla Urša s svojim raskavim glasom.

„Kaj, ali misliš tega študenta? O ne, gospod pa že ne bo.“

„Ta je že hudičev.“

In sledila je povest o nadležni muhi-satanu.

„Jezus, Jezus, in tak človek prebiva v naši vasi. Bog bode požgal celo vas, ker trpi v sebi kaj takega, kakor je hotel potopiti ladijo, na kateri je bežal v Ameriko pregrešni prerok Noe –.“

„Ne Noe, ampak Matuzalem —.“

„Vidve ne vesta ničesar“, se oglasi Neža „Jonatan je bil, Jonatan, ki ga je potem požrla morska riba. Naj bi tudi tega brezverca požrla kaka zver, ostali vasi pa naj bi Bog prizanesel. Pa saj ga bode vzel živega hudič, kakor je hotel Kolenčevega Petra, ko je tirjal od mene onih dvesto goldinarjev, ki jih je njegov oče posodil moji ranjci materi — Bog ji daj dobro —. Še molitvenih bukev nima, kakoršne so nam priporočili gospod Mihelj. — Dober gospod so to. — In zato jih tudi vse tako uboga, in vsa fara ima že take bukve. Cajnarjeva Mica jih ima že, Matjanov Tomaž, Gabrov Urban, sploh že vsi revnejši ljudje, tudi taki, ki stradajo kruha, kakor ta Cajnarjeva Mica. In tudi jaz jih nisem kupila zadnja.“ In tako je drdrala naprej, ne da bi pustila do besede oni dve, ki sta imeli vendar povedati toliko, toliko važnih stvari. „O Jonatan, Jonatan!“ je zaključila svoj govor in se tako pobožno ozrla v nebo.

V tem je stopil izza čebelnjaka Josip.

„Jona je bil, Jona, babnice. V Ameriko bodem moral pa bežati jaz pred vašimi žreli, kajti tu sem v nevarnosti.“

„Jej, Jej, Jezus-Marija, sam hudič ga je postavil med nas.“

„Sam hudič — Bog nas varuj!“

In babnice so se pričele križati in bežati. —

Takoj je začutil Josip, da ni storil prav. Boljše bi bilo, da bi bil pustil babnice v miru. A imel je v sebi neko lastnost, ki se je v gotovih trenutkih

prevelikega duševnega vznemirjenja izpremenila v običajno surovost.

Tedaj je zazvonilo ujcu, in Josip je pozabil na babnice ter se vsesal v to monotono melodijo, ki je uplivala nanj s tako čudovito močjo.

Štiri visoke, voščene sveče so stale ob belo pregnenem mrtvaškem odru, in njihovi plameni so vztrepetavali, ravno tako kakor vztrepetava človeško življenje, dokler ne pride tolika nevihta, da ugasne.

Krožnik z blagoslovljeno vodo je stal pred odrom ob dveh manjših svečah, med katerima je visel Kristus iz kovine na lesenem, črno pobarvanem križu. In poleg soli je ležala vejica zimzelena, da bi ž njo škropili mrliča. Na javorovi mizi poleg odra je bil krožnik tobaka, s katerim pogoščajo naši kmetje ljudi, ki prihajajo kropit mrliče.

Za pečjo so se suvali in smijali otroci, nekaj starih ženic je klečalo za vrati in par možakov sedelo za mizo, ko se je zvonjenje bližalo koncu. Trdno za vrati pa je sedel sosed Urban, kojega posel je bil v tem, da je trgal svečam utrinke, se zahvaljeval odhajajočim ter preskrboval goste s tobakom.

In gospodar, oče otrok, ki so se smijali za pečjo, je ležal na odru.

V sobo je stopil Josip s svojim očetom. Odločil se je, da hoče enkrat opazovati, kako delajo ljudje

zadnja dva večera družbo bivšemu svojemu tovarišu. Samo enkrat je videl nekaj podobnega, a to že davno, ko je umrl majhen njegov brat.

Pokleknil je, in bilo je videti, kakor bi molil. Toda on ni molil, ampak mislil je na ujcevo ženo, ki jo je ravnokar videl v kuhinji, kako je nagnila k ustom steklenico „zelenega“ in ga hitro stisnila pod predpasnik, ko je začula korake. A bilo je prepozno, Josip jo je videl.

Da, tako daleč pripelje človeka strast, da ne vidi niti tega, kar ga drega v nos, da se ne meni za to, kar bi mu moralo biti najdražje na svetu. Niti ta večer se ni mogla zdržati.

Toda polagoma ni več mislil na to, preveč stvari naenkrat mu je dalo misliti. V glavi se mu je pričelo vrteti, nejasna megla je legla na njegove možgane. In skoro se ni več zavedal, kje da je. Zmešalo mu je pamet to, česar si je pred nekaj časom še želel, namreč ta zaslepljenost, v kateri je poprej videl le naivnost.

Predramil se je, ko je vstal njegov oče ter sedel za mizo. In mehanično mu je sledil. —

„Škoda ga je, dasi ni bil Bogsigavedi kako dober.“

„Da, otrokom ga je škoda, kajti ta baba je od zlodeja.“ In Martinek, ki je izrekel te besede, se je ozrl, če ni govoril preglasno.

A kljub temu, da so možakarji na različne načine poskušali pričeti pogovor, se gladka zabava vendar ni mogla razviti. Današnji dogodek jim je dal misliti posamičnim, kajti razne vezi so jih vezale na pokoj-

nika. In da bi se bil ta ali oni vedel v življenju napram njemu drugače, bi imel današnji dan morebiti pokazati druge rezultate.

In nastala je zdaj pa zdaj tišina, da ni bilo slišati družega kakor jagode, ki so padale po konopcih molkov, in tiktakanje velike staromodne stenske ure.

„Če umrje gospodar, se spodobi da ura stoji“, se oglasi sosed Balant. „A tuji ljudje morajo paziti na to. Prokleta baba!“

„Da, gorje otrokom!“

In zopet vse tiho.

* * *

Polagoma je prihajalo več in več ljudij. Prišli ste obe Josipovi sestri s svojo materjo, prišli so vsi sosede, vsi vaški fantje in dekleta. In pripeli so tudi fantje iz sosednih vasij, ki so jih vaški psi pozdravili z lajanjem, in soba se je polnila z veselim ljudstvom in tobakovim dimom in govorjenjem in petjem, da ni bilo videti, da je umrl hišni gospodar.

Da, zabavi, koje niso mogli stari, so dali življenje mladi ljudje.

Nihče več ni molil, pobožne stare ženice so se razšle, možaki okoli mize so se pogovarjali, in mladina je polagoma pričela peti. Ujec pa je ležal na odru nepremično, tako tiho in mirno, kakor je bilo prej viharno in burno njegovo življenje. Otroci so za pečjo pospali, a za mater in ženo mrličevo ni znal nihče. In o njih je sodil vsak po svoje.

Zdaj pa zdaj je na vasi zavriskal mladenič in zalajal kak pes, domači pes pa, ki je zrl skozi okno to nenavadno luč in čul ta hrup, je lajal tako enakomerno in turobno, da bi bil človek mislil, da res čuti izgubo gospodarja. —

In ničesar ni čutil Josip onega, kar so mu pripovedovali tovariši in kar je čital o večerih, koje prežive naši kmetje pri mrliču. V popevkah je manjkalo duše, in zato niso izražale one otožnosti, ki je lastna večini narodnih melodij; v pogovorih ni bilo odkritosrčnosti, in zato so bili tako leni, tako formalni, oficielni; vsemu kretanju je manjkalo prirojenosti, in zato je bilo tako avtomatično.

Koliko drugače se je zdelo Josipu tedaj, ko je ležal na mrtvaškem odru njegov jednoletni brat, ko so vaše devoyke pletle zanj venec za na grob in popevale, pri čimur so jih spremljali fantje iz okolice. In ni se zavedal, ali se je on izpremenil toliko ali so se toliko izpremenili ti ljudje. —

Soba je bila polna tobakovega dima: pušili so možaki in mladenči in dečki ter vsesavali strup, ki mnogokrat zastrupi potomce in potomcev potomce, če se človek preveč uda ti strasti.

Josip je izprevidel, da je prišel zastonj, da ni našel onega, česar je pričakoval. In zapustil je ta prizor iz strašne tragedije življenja in stopil v jasno mesečno noč, nezadovoljen s samim seboj in s celim svetom.

„Auf den Wolken ruht der Mond,
Eine Riesenpomeranze —“

Heine, Buch der Lieder. Die Heimkehr 10.

Ti Heinejevi verzi so stopili Josipu pred dušo, ko je stopil na vrt svojega ujca. In zazdelo se mu je, da današnje vegetiranje človeštva ni tragedija, ampak strašna komedija, ki se vedno ponavlja čez dolga in dolga stoletja. — — —

Pred seboj je zagledal črno senco. Prišel je bližje in videl, da je to njegova stara mati, mati mrličeva. In bila je pijana in ihtela je ter molila rožni venec. In ko jo je srečal Josip, ga je spoznala in se obrnila k njemu.

„Več ga ni, ah moj Bog! Zadnji moj sin! Hiša brez gospodarja!“ — In silnejše je zaihtela.

A Josip je odhitel naprej. Skoro ga je bilo strah.

Skrivnostno so šumeli ob potu visoki topoli, ki so metali po tratah gigantske sence ter se mešali z glasovi starke, ki je klicala za Josipom:

„Spomni se ga, kadar postaneš duhovnik ter moli zanj in za nas vse!“

Čudno je postalo Josipu v duši in glasno se je zakrohotal. A zgrozil se je nad tem krohotom in lasje so se mu pričeli ježiti, dasi sam ni vedel zakaj. Vrhovi topolov so zašumeli glasneje, v bližnjem logu pa je zaskovikal skovir tako otožno, zategneno.

* * *

Legel je v postelj ter čez dolgo časa zaspal. In imel je sledeče sanje:

Stal je sredi nekdanjega Rima. In srečal je mladeniča plemenitega rodu, ki je umoril svojega očeta. In ta mladenič je ihtel.

„Zakaj plakaš?“ ga vpraša Josip.

„Ker ne morem dobiti človeka, ki bi jokal pri pogrebu mojega očeta.“ — —

In Josip se je zbudil. In zdelo se mu je, da pada v silen prepad, globokeje in globokeje — —

Ljubezen.

I.

Ljubezen je kot ptičica,
zaklenjena žgoli,
a pesem njena je vzdihljaj,
ki žalostno zveni.

Ljubezen je kot solnčni žar,
le včasih nam svetli –
oj, sijaj, sijaj, solnce mi
in daj mi jasnih dni!

II.

Ne mrak teman, ne grom osoren,
ki izza daljnih gor buči,
vetrov viharnih žvižg uporen,
neznani jeki iz noči
ne vbranijo mi, da nocoj
ne šel bi k tebi, srček moj.

Devojka ti, najdražja meni,
ljubezen k tebi mi veli
in sije mi kot žar ognjeni,
kot plamen bajen se iskri.

Oj, jasna pot je, srce jasno,
poljubi me, ti dekle krasno!

III.

Nimaš krone dragocene,
diadema iz zlata,
ali tisočkrat krasnejša
si od vseh kraljic sveta.

Ti si tisočkrat mi dražja,
kakor pa vsi angelci,
še v nebeški raj ne pojdem,
ako tebe notri ni.

IV.

Nagni, nagni k meni se,
sladko, ljubljeno dekle,
oj, da tvoje cvetne prsi
bi blazina mi bilé.

Žarne tvoje so oči,
ogenj v njih mi plameni,
oj, ne pusti dekle drago,
da srce mi vpepeli.

Čaroben le nasmehljaj
ti krog usten zaigraj,
z vali svojih las svilenih
pa ovij me in obdaj!

Bosanski motiv.

I.

Bor devojka zasadila
je na sivi, skalni gori,
zasadila, govorila:
„Rasti bor, čim lepše moreš,
da popnem se v vrh tvoj vitki,

da razgledam se po morju,
ladije da vidim morske.
Vse iz svile so zelene,
edna le iz bele svile,
kapitan v njej ranjen vzdihá . . .
— Li bolé te rane črne?
„Oj, da bi me ne bolele,
ne bi rane več se zvale“.

II.

Oj, izvira hladna voda
pod visoko črno goro
izpod kamna belega.
Mirno teče opolnoči,
jezno vije se ob zori,
divje peni se opoldne,
divje peni se in h kraju
skrinjo vrže pisano.
V skrinji pa je lepa Jela.

In zakliče lepa Jela:
„Kdor bi mene oslobodil,
bi njegova ljuba bila.“

To sta čula dva Turčina.
„Hajde, skrinjo brž odklepat!“
Osem ključev s saboj vzela,
osem ključev polomila,
ali bilo je zaman —
In odišla sta plakaje:
„Z Bogom, z Bogom, lepa Jela!“

Gresta mimo Vlaha dva.
Osem ključev polomila,
nista skrinje odklenila,
sta odišla in plakala:
„Z Bogom, z Bogom, lepa Jela!“

Gresta mimo dva cigana.
Osem ključev polomila,
a z devetim odklenila,
odklenila, ostrmela
in odišla sta pevaje:
„Oj, devojka, oj, devojka,
krasno ti je rdeče lice,
krasne so ti bele zgrudi,
ali nisi za cigana —
Polna mošnja žoltih zlatov,
samih rujnih in žarečih,
je ciganska ljubica.“

Izgubljena mladost.

Žarki poslednji zlatijo še vas,
predno solnce zapade —
radost poslednja jasni vam obraz,
predno ugasnejo nade.

Zlati zazorel na njivi je klas,
trata je pokošena —
setve zamudil jaz zgodnji sem čas,
toži mladost me izgubljena.

Umiranje.

Nad jesensko se naravo
vlegel je meglen ovoj;
kmalu, kmalu vse usnulo
smirtni sen bo svoj.

Še nedavno solnčna roža
bujno je žarela v svet,
zdaj umira na livadi
že poslednji cvet.

Kot pokrov na krsto vlega
vedno nižje se nebo —
ah, zablisni vsaj en žarek,
k meni na zemljo!

Iz sentimentalnih ur.

I.

To ljubezen ni bilá
čarobna in sladka,
to je bil le pusti san,
samo blodnja kratka.

V srcu žgoča, blazna strast,
mračna noč krog mene,
in kot ogenj iz teme
zro oči me njene.

II.

Da vzela iz prsi
bi z roko prebelo
srce mi drhteče,
oj, čutila bolne
bi srčne utripe,
neusmiljena ti!
Srce mi razreži,
v njem tvoj je obraz,
za njim ti umiram
in ginem jaz . . .

III.

Bledovijoličen, nežen cvet
ob zori se v kalih je razvil
in ves zadehtel kot deviška grud.
Poljublja ga sapa lahnih kril,
šepeče mu bajke ves beli dan,
ob zarji večerni zaziblje ga v sanj.
Zaziblje ga v sanj in s prsti ledenimi
raztrga mu krono cvetno,
oskruni z dihi strupenimi
mu keliha nedotaknjeno dno.

Razcvela se v mladem je srcu ljubezen,
spočeta v nedolžnosti se je svetila
in polna zanosa je svetega bila,
a hipoma je minula kot san.
Vse nade mladostne so bile zaman,
ljubezen zamoril je smrtni hlad,
srce je zastrupil neskončni jad.

Excelsior.

I.

Hej, bratci, bistri sokoli vi,
zapijmo pesem iz prs navdušenih,
zapijmo pesem naših mladih sanj!
Izgine iz src naj boleštni vzdih,
stopimo v svetem ponosu na dan!
Božje nam sile so dale moči,
vzrastli smo čili in jaki vsi –
telesa so naša božji hram,
kot kelihi zlati so srca nam,
in v njih je ljubezni bog doma.

Pred svetim njegovim prestolom
poklekajo src milijoni –
in zvezde pred njim se leskečejo.
in solnca zlata trepečejo.

Oj, jasnih obrazov vselej
mi stopajmo mimo devojk!
Demonske oči naj ne motijo nas,
hitimo veselo kot trombe glas,
pogleda vprte naprej,
kjer zemlja dotika se svoda,
kjer plamen stožarki gori,
kamor ljubezni nam bog veli,
tja, kjer caruje sloboda.

A težka je pot, in vrne se naj,
kdor biserno-čistega srca ni,
da sveta mu luč ne izžge oči!
A kogar navdušenje dviga nad svet,
ponosno poleti v kraljestvo idej,
ne stavi si ozkih in tesnih mej!

Iz bliskov in žarkov svetlih
mi kujemo strelice, meče ostré,
za istino, pravdo in slobodo
pevaje na boj gredo naše vrsté.

II.

Iz žarkov srebrnih in zlatih
spletena je naša pot --
kdo pojde za jasnimi cilji,
hej, bratci, kdo pojde tod?

Kdo čuti v sebi moči
in smelost in čilost kril,
kdo se ne plaši, ne drhti
pred gnjevom mračnih sil,

ki bruha jih žrelo noči,
ki bljuje jih črna tema,
luči in svetlu sovražnica?

Oj, silen, neskončen,
slobode je bog,
na solncu kraljuje,
ves svet je njegov naokrog.

S plameni in žarki
nam vžiga pogum
in vodi nas k luči
poveljnik nebesnih trum!

Na barikadah.

Po ogromnih, silnih se barikadah
jezno vijejo prapori rdeči,
kakor z vali človeške krvi napojeni.
Mračen dan in nebes je črn,
a zastave vihrajo, vrše in se vzpenjajo
nad glavami tisočih trpinov,
v vročem znoju očiščenih bitij.
Lica plamene jim besa in gnjeva,
srca v srdcu brezmejnem utripljejo
nad usodo proketo, krivično . . .

In pesti se težke dvigajo,
kletve bruhajo, da bi poplavile
mesto premogočno, ki se kot zmaj
steza tam pošastno v daljino,
hrope, vzdihla iz dimnikov črnih.

Na orjaških je barikadah
vedno silnejši ljudstva naval;
vzduh se polni z vikom in vriskom,
kakor grom se razlega obupni
in bolestni vzdih trpinov tisočih
ter odmeva kot stok, kot plakanje
ljudstva umirajočega . . .

„Pod pekočimi, žgočimi žarki,
z znojem, potom obliti,
smo gromadili vam bogastvo . . .
Ob soparici, kot da smo v peklu,
ob pečeh, razbeljenih žarno
težka kladiva so pela dan in noč,
vam zlató se je vsipalo v naročje,
oj, zlató s krvjo namočeno . . .

Vse palače, sijajne in bajne
kot gradovi začarani,
plod napora so našega,
plod so truda brezmejnega.

Okrasili dome smo vaše,
s cvetjem nastlali jih, s svilo prepregli,
v raj pretvorili mi smo vam svet.
Svojo moč in svoje življenje
mi žrtvujemo vam v razkošje,
izsesavali iz nas ste kri,
vzeli silo življensko ste nam,
glada, glada umiramo
mi in deca in žene naše . . .“

In kipé v svinčeno obnebjé
svetli in mogočni gradovi,
vitki stolpiči, vile razkošne
se ob bulevardih belé,
po dvorinah zlato se leskeče . . .

„Kruha! — Glada umiramo . . .“

In zablisne se krvavo pod barikadami,
salva pušk zagromi,
ogenj uničujoči izbruhne
na tisoče trpine.

Ali — Ali.

Predgovor izgubljene knjige.

Potegnil je piš, svež piš iz Prage doli v beli Zagreb in priletel k nam. Nas pokriva še ped na debelo prah. Piš je potegnil, in vzdigovati se je začel prah proti oblakom. V tem viharju se nam odpirajo panorame. Na zahodu se blišči, na vzhodu se sveti.

Nas je pa oslepil zahod s svojim bliščem, in lepše se nam vidi vse skozi prah duševne razburjenosti. Vzbudili so se v nas spomini nesamostalne preteklosti, toda pretaka se po nas tudi kri, podedovana, ko spomin — — — — —

Da, zahod nas vleče!

Čas je, preteče in prihaja nov! — —

Tam se odpirajo poljane in po njih divjajo vojske v oklepih, po hribih se dvigajo gradovi. In po njih vlada duh gotskih oken in nagubanih rokavov srednjeveških devojk, škripanje težko okovanih skrinj in rožljanje ključev za pasom. Širi se duh v usnje vezanih, srebrno

okovanih folijantov, in v dvorani svetovnega razvitka se igra igro za knežje krone iz suhega zlata, tako težkega, da krvavi masa, ki jih drži, da ne padejo v blato; igra se igra za leksikone naslovov, po katerih plavajo pošasti žrtev in sestavljajo sodbo za oni zadnji dan, za grozni dan povračila. Pluskajo valovi absolutizma in splakujejo pesek individualnosti mase. Vitezi ropotajo s cekini, ker služili so — carje in slavo. In vračajo se v visoke gradove. Odpirajo se nam dvorane bleščeče se formalnosti, s stropa vise lestenci v rokavice oblečene zahrbtnosti. Iz peči puhti gorkota duševne olenelosti. In to deluje na naš spomin, ker naši živci so infiltrirani s tem tonom.

Sveti se formalnost pod električno lučjo, in med zakone je zašlo, kar je le časovnega. In kako pojo kladiva in vzbujajo občutek moderne Golgate. Oplankati nam hočejo duha. Visoko gori, da ne bomo videli drugega, ko košček neba, ko iz globokega studenca. In okrog nas polagajo z mehkim baržunom ošite verige, za vrat nam obešajo svileno vrvico. To je vse tako mehko, in okrog se vije dim smodk, duh vina, in ob to pluskajo valovi harmonike in ciganske godbe. Nam pa to razjeda kri. Oh, to je tako mehko, mehko, in poljublja nas smrt, odeta v plašč pomehkuženosti.

In v bodočnosti se svetijo knežje krone; in po njih stegujejo roke orumeneli pergamenti z debelimi pečati.

Vse to pa sloni na plesnivih skorjah ovsenega kruha.

Da, to nas vleče. Naši živci so infiltrirani s tonom očrnelega priostrenega pohištva Wallhallinih dvorcev — — — — —

Ali mi imamo kri, podedovano kri, svojo dremajočo individualnost. In ta kri nam je začela vreti.

Na vzhodu doli se sveti.

Zaslišali smo žuboreti studenec, odkoder bi zajemali krepilne vode za svojo individualnost.

Nekaj nas je sunilo, da smo se obrnili doli.

Kaže se nam medli svit nove zore, mladega dne, mladega krepila oslabelemu človeštvu. Ali niso se še vzdignile megle, niso se še razpršili težki sopari sv. Vida in njegove družbe, ki so zvalili na nas z Balkana, s Karpatov, s Planin težke, svinčenosive oblake ki so nam potolkli mlade nasade.

Kratka je preteklost; taka vsaj se nam zdi, ker so nam stavili kože preteklosti z zapada.

Toda počeli smo slutiti one kite, ono masivno gostoto. To niso vitki oboki gotiških katedral, to niso zapleteni stavki nemških perijod, to so nizke, dolge hiše balkanskega kmeta, to je trdna podlaga pretekle žilavosti in kratki stavki tehtne vsebine. Nizko je vse, gori je pa prostor, tako lep prostor za torišče po subjektivnosti hrepeneče duše, za stavbo izklesanega samega sebe.

Tu se ne sveti oklep boja, tu se sveti handžar dela. Po strmih stezah stopa Balkanec v podvezanih hlačah v boj za zadrugo, v boj za narod. Tu slava ni absolutna. In knez mu služi in troši zanj svoje sile. Zahteva svobode za vse. Tu ni starih folijantov, tu je prosta knjiga narave, zeleno vezana, modro obrobljena, in njene strani so potiskane z drobnimi,

rudečimi črkami srčne krvi, krvi ljubezni. Tudi tu je boj. In to ni boj zaradi boja, tu ni visokih gradov, simbolov v nimbus svetosti zavitega samosilstva. Tu se vrača vse v nizko hišo, in ni plačanih vitezov. Devojke ropotajo z v lase vpletenimi cekini neprisiljene naravnosti, brez svetohlinstva in brez razbrzdanosti. Ni po bibliotekah zaprtih pravic, tu so po prsih odprta srca. Tu so ornamenti določenih barv, na beli podlagi ornamenti po jasnosti hrepenečih duš. To niso meglene barve potuhe, to so svitle barve odkritosrčno gledajočih oči. Ne vzdigujejo se kolobarčki kadila iz kadilnic formalnosti, tu se razširja duh določno izraženega toka mislij.

V prihodnosti se dviguje velikanska stavba, nagonilno delo v prid človeštva, brez zamorjenih individualitet, brez pomečkane mase, stavba na podlagi precejene zapadnosti, ker noben atom dela ne izgine.

In na vrhu se vije zastava ljubezni.

Iz ljubezni za narod živeti, za narod živeti iz ljubezni za človeštvo, ljubiti človeštvo zaradi samega sebe. — — — — —

Mi smo se obrnili.

Pač hudo krvavimo, hude rane smo si vsekali, ko smo strgali raz sebe prirasle sponе, z baržunom ovite. Ali vije se visoko gori zastava ljubezni in dela, zastava po naravnih zakonih upravičenih ciljev, in do konca hočemo potrgati proč nenaravne okovi.

Mi smo se obrnili.

Ko se poleže prah duševne razburjenosti, se že uredimo.

Vi pa izbirajte, kakor hočete, in videli bomo,
kdo boljše izbere. Ali izbirati morate! To zahteva
tek sveta.

Smrt – življenje.

Ali – ali?!

Elegija . . .

(† Aleksandrovu.)

Poslednji žarek poljublja
poetu bleđi obráz, —
iz prs se mu vzdíhljej izgublja;
„Dospel je ločitve čas!“ —

In rosno okó se ozira
skoz témo v zeléni gaj . . .
— To srce dvakrat umira! —
Mladó je, — tam zunaj je máj!

In prišle so uro poslednjo
poslovlját se ljubice tri . . .
In prva, devôjka cvetôča,
ljubimcu také govôri:

„O — da mi že moraš tak ráno
umréti, — o ljubček môj!
Odhaja mi s tabo vsa sreča . . .
ti v grob jo poneseš s sebôj!“

Ihtelo dekletce je mládo,
— pač bridko je tako slovó . . .
In glej! — Že druga mladenka
ljubimcu podaja rokó:

„Prišla sem plakat tak ráno
na grob svôj, — tvoja mladost . . .
v tem grobu bo pokopána
vsa moja radost in bridkóst!“ —

Izplakalo solz ni oko ji . . .
pristopi že tretje deklé — —
cvetoča, ko majeva roža,
in vitka, ko jelka z goré . . .

Okó ji je vedro, globôko
ko sinjega morja dnó . . .
v tem sinjem morju potáplja
v krasoti se celo nebó . . .

In ta presládka beseda,
kakó ji iz prsij kipi . . .
Takó se o mraku večernem
tam v gaju slavec glasí.

„Umiraš moj ljubi, umiraš!? —
I jaz naj umerjem s tebôj!
Za ljubav povračam ti ljubav,
jaz tvoja sem, — večno ti môj!

„Ti vračaš v deželo duhóv se?! —
jaz večno ti zvesta — sledím
v božánstveni dom poezije, —
v nesmrtnost, — kjer večno živim . . .“

„Mladost po tebi naj plaka . . .
in grob objokuje naj — svôj . . .
Na svidenje draga naj čaka . . .
Jaz pojdem s tebôj . . . s teboj!“ —

Vprašanje.

Kaj ste molčeče,
zvezde prijazne?

Mar li tam gôri
plavajo tudi
tožni akordi:
Memento mori?

Mar ve prižgale
k svoji ste smrti
čarobne svite?

Ali некоč
to lepo prirodo
k pogrebu spremite?

Srce mi sanja
sanje čarôbne . . .
v njih se potapljajo
misli žalôbne . . .

Zvezde na nebu
so karanfli,
ki so jih angeli
božji zgubili,
ko so na zemljo
nesli pokoja . . .
Ali veruješ to,
duša moja? —

Polnočne pesmi.

. * .

Kadar prižge zvezd si nebó
na vseh stranéh tisočero,
išče med njimi moje oko
tisto ráno izgubljeno véro.

Izgubljeno véro v človeško ljubáv,
ne móre je najti na svetu . . .
Morda se skriva tam sredi višáv
na katerem drugem planetu? . . .

. * .

V polnočni temi drhtijo
zvezde na nebu in govorijo:
„Polnoč, pozdravljena bôdi!

A rôže se nemo klanjajo
in sladkó o solncu sanjajo . . .
ki na drugem nebu jim hódi. — —

A vstane solnce tam na obzorju,
in zvezde vtopé se v svetlobnem morju,
kam njih luči se izgublajo? —

Padajo tja na rosne poljáne,
ki so z bisernim cvetjem nastláne,
— z rožami tam se poljubljajo . . .

V maju . . .

„O solnce! — Še en poljub mi daj!“ —
Zaproši pomladna naráva . . .
Iz dalje nebesne čarobni maj
na solnčnih žarkih priplava . . .

„O solnce! — Še en poljub gorak!“ —
Zaprosijo majeve rôže — — —
In ta poljub, gorák in sladak
omamil je majeve rôže.

In prosijo dalje: „Oj še enkrat!“ —
In strastneje solnce poljublja --
In v sladkem drhtenju se z nemih trat
za rôžo rôža izgublja . . .

Tihe vode . . .

Tihe se stekajo
vode na pláni
v struge šumeče . . .

Vročá potekajo
nam hrepenenja
v srce ljubeče --

Tečejo vóde --
do Oceana
tok jim ne jenja:

tam pa se zlivajo
v nove tokôve . . .
v nova življenja . . .

Nevestica . . .

„Nevestica mlada, povej, povej,
kaj danes tako si nam bleđa? —
Kaj v strahu trepeče ti mlado srcé,
kaj bôl ti dušo razjeda? —“

„Ne veš, da ideš najlepšo pot,
ki dana kedaj je dekletu? —
In zvesti kraj tebe pa ženin gre tvoj,
tvoj drugi „jaz“ — na tem svetu? —“

„Kraj poti ti mlade vijole cvetó
in zvončki na loki cingljajo . . . .
In s tabo vse tvoje náde gredó,
v življenje te novo spremljajo . . . .“

„„Vijole pomladne, vijole nadej,
oj vi predragi spomini . . .
cvetite mi zvončki, cvetite poslej
samotno tu v tihi dolini . . . .“

Kaj meni se zdi, — da pozvanjate
v slovo zdaj moji mladosti . . .
vijolice — ve pa se klanjate,
v slovo moji sladki prostosti . . .““

Jaz ljubim . . .

Jaz ljubim tihe noči,
in zvezd polnočnih migljanje . . .
Jaz ljubim tvoje oči,
in tvoje sladko smehljanje. —

In vem, da v tvôjih očeh
zame so pušice djane — —
in vem, da sladek tvoj smeh
zadene kdaj srcu še ráne . . .

In vendar ljubim noči
in zvezd polnočnih migljanje —
Jaz ljubim tvoje oči
in tvoje sládko smehljanje . . .

Ledene rože.

G-i.

Ein Fichtenbaum steht einsam
Im Norden auf kahler Höh',
Ihn schläfert; mit weisser Decke
Umhüllen ihn Eis und Schnee.
Er träumt von einer Palme
Die fern – – – –

Heine.

Es flüstern und sprechen die Blumen
Und schauen mitleidig mich an:
„Sei unserer Schwester nicht böse,
Du trauriger, blasser Mann.“

Heine.

— — — — — In nagnila si se k
meni in Tvoje ustnice so se rahlo dotaknile mojih,
Tvoji laski so mi božali obraz, Tvoje oko je zrlo v
moje ljubo, vroče, iskreno. „Janko, dragi Janko, Ti
ne veš, kako Te ljubim, moje življenje je samo Tvoje,
vsaka moja misel je Tvoja, Ti si moja sreča, moje
vse, vse. Povej mi, ljubček, ali si srečen, ali si po-
polnoma srečen?“

In jaz Ti nisem odgovoril, moje oko je uhajalo
skozi odprto okno, tja ven v cvetje. Pomladnji večer
je dihal v sobo z vso svojo čarobno močjo, s svojimi

vonjavami in mnogobrojnimi barvami. Kamor je zrlo oko, samo življenje, upanje, veselje, razkošna radost, smeh . . . In tudi moje srce je živelo to pomladnje življenje, tudi v njem je bilo samo cvetje, radost, up. In pred menoj si stala Ti, krasna ko pomladnji večer, ko cvetka, ki trepetala pod lahko sapico, in Tvoje krasne oči so zrle k meni nepopisno milo vprašaje. In pokleknil sem pred Teboj in položil glavo v Tvoje naročje in Ti iskreno poljuboval roke, in to je bil moj odgovor.

Lahna sapa je privela v sobo cvetje z dreves in grmičkov, in moje oko je zrlo samo cvetje, cvetje . . .

H klavirju si sedla. Življenje si vdahnila mrtvim tipkam. Strastno je pila moja duša mile zvoke, z lahkim, trepetajočim glasom si pela o sreči, o pomladi, o cvetju. Veter je poigral s Tvojimi lasmi, večerno solnce jih je poljubovalo z zadnjimi žarki.

Prstki so Ti listali po zvezkih, in zopet si zaigrala in z zvonkim glasom zapela:

„Sinoči pa burje razsajale so,
te severne sapa ledene,
in danes na oknih mi rože cveto
te rože srebrne, ledene.“

Zazdelo se mi je, kakor bi potegnila mrzla, neprijazna sapa, in bi cvetje pod njenim dihom zatrepetalo. Bolestna temna slutnja mi je za hip presunila srce. „Prosim Te, ljubica, nikar sedaj ne poj o ledenih rožah, nikar! Poglej, kako je danes lepo, poj o sreči, o pomladi!“

In zopet si me objela in poljubila in topel dih mi je zopet zavel v srce, in moje oko je zopet zrlo samo cvetje, življenje, radost — — — — —

A to je bilo davno, davno – spomladi, in sedaj je zima, in zunaj ni več cvetja, a tudi v mojem srcu ga ni. Na tujih tleh sem, sam, daleč, daleč od Tebe, ljubica, in tudi v Tvojem srcu me ni več.

In danes so na oknu prve ledene rože, in ko jih je zagledalo moje oko, mi je stopil pred dušo oni pomladnji večer in hujše me peče rana v srcu, a oko mi solzi. Kje je pomlad, kje si Ti, ljubica? V Tvojem srcu je pač življenje, pomlad – – – A ne zaveje li včasi tudi v njem za hip mrzla sapa, kakor če potegne spomladi veter, in zatrepetajo pod njegovim dihom cvetke? In vedi, ljubica, to so vzdih iz teh ust, katere so Te včasih tako vroče poljubovale, to so boleštni vsikliki tega srca, ki hrepeni tako po Tebi. In če stopiš v svoji sobi h klavirju, ali ne zatrepetaš pod hladom, Ti vijolica, Ti rožica moja? A kaj to Tebi de; Tvoje srce je hladno, Ti vsa si hladna – Ti ledena rožica moja.

Le tecite mi solze, ve vroče solze, padajte mi na ledene rože, in ve ustnice jih poljubljajte, naj ginejo, saj njih sestrice, kl' cveti tam daleč na jugu ne morete omehčati.

A ti srce mi krvavi, izkrvavi, dokler je še zima, dokler še cveto ledene rože! Kaj pač hočeš potem, ko pride zopet pomlad, življenje, cvetje, kaj bi bilo takrat s Teboj, Ti ubogo srce?

V pomladi.

In zdi se mi . . .

In zdi se mi,
ko v tvoje zrem oči,
kot gledal v jasno, mirno bi jezero
v pomladni noči, ko se tisočero
zvezdá trepetajočih v njem žari.

In zdi se mi,
kot gledal tam na dnú
bi pokopane v rožnate okove
cvetóv opojnih svoje mlade dnove,
in srečo vso nekdanjega mirú.

Jaz sem sanjal o rudeči roži . . .

Jaz sem sanjal o rudeči roži,
ki na oknu tvojem je cvetela:
cbledeli so zeleni listi
in rudeča roža ovenela.

A vsadila si jo v srce moje;
roža moja srčno kri je pila,
in je rastle spet in je cvetela.
in življenje moje je morila.

V maju.

I.

Moje misli so zahrepenele
po planjavah daljnih, neizmerjnih,
po planjavah tihih, kjer v večernih
urah sanjajo lilije bele.

Moje misli so zahrepenele
po neznani sreči, ki je dali
niso divji nočni bakanali,
niso dale družbe je vesele.

In so šle . . . naprej . . . v temé brezdanje,
a glasovi so nazaj jih zvali;
tiho skriti v srcu tam ostali
so spomini še na dni nekdanje.

II.

A razdjal, končal sem vse za mano,
zrušil rož strupenih sem vrtove,
zrušil templje vse, in njih bogove
vrgel v prah in strl z močjo neznano.

In iz srca sem izrul spomine . . .
glej, in duša moja zadrhtela,
duša moja tebe je hotela --
in pokleknil sem na razvaline . . .

III.

Zdaj sem tvoj, predraga, in vse tvoje,
kar se v meni je sedaj vzbudilo,
vse, kar v čas brezkraini potopilo,
ko prestal sem te bolestne boje.

Zdaj sem tvoj . . . Jih vidiš tam planjave,
polne nad in polne tihe sreče?
Cvetje belo v solncu se leskeče
in šumi iz dalje nam pozdrave . . .

Pod oknom.

Oblačna noč . . . a okna tvoja
svetlo žaré,
črez mokri tlak, ko sence tihe
pari hité.

Skrivnostno, tajno šepetanje,
in tajen smeh,
radósti in srečo v srcih mladih,
in strást v očeh.

In drug za drugim . . . drug za drugim
se zgublja v noč,
a jaz tu sam . . . in zrem tja v okna
trepetajoč.

a jaz tu sam . . . in tema trudna
vse kroginkrog,
in tema trudna sama čuje,
moj tihi jok.

Ti rada zreš . . .

Ti rada zreš, ko moje okó
proseč se za tabo ozira,
in rada zreš v moje duše temó,
ki v njej moja mladost umira.

Ti rada zreš . . . Glej, luna takó
po nebu polnočnem se pelje,
in se tiho smehljá, ko v nje jasno nebo
rož bolnih se dvigajo želje.

Jeseni.

Po tem gaju, tihem gaju
sva midvá nekđaj hodila
in v tem gaju v mladem maju
dni nekđanje se ljubila.

A sedaj, ko med grobovi
tiho, tožno vse krog mene;
tebe ni . . . in le vetrovi
spó črez gaje zapuščene.

Oj, jaz sem te davno že zabil . . .

Oj, jaz sem te davno že zabil,
in zdaj prihajaš spet,
in praviš o sreči zgubljeni,
zgubljenih mladih let.

Oj, jaz sem te davno že zabil,
in če hočeš ti vse odpustim . . .
A poznam svoje vbogo srce,
in zato se tako bojim.

In zaveli so vetrovi . . .

In zaveli so vetrovi,
kot bi pesem smrtno peli,
in čez noč, komaj vzcveteli
padli moji so cvetovi.

Kar čez noč . . . in hrepenenja
nič več, nič več ni ostalo:
vse, kar v bolih kdaj je vstalo,
strle vihre so ledene . . .

Ah, in mene
strah je takega življenja!

Ko cvete morje . . .

Pesem v prozi.

Bil sem na izprehodu po dolgem drevoredu ob morju. Nad mano so cveteli in duhteli kostanji. Veje so se že strnile v gosto zeleno streho in le tupatam je gledalo kakor skozi malo okence kos čistega, bleščečega, veselega neba . . .

Morje je ležalo mirno pred menoj. Zelena, sveža, tiha planjava in na njej beli valčki — beli, cvetoči, v mehkem vetercu rahlo, rahlo se zibajoči grmički . . . Morje je ležalo mirno pred menoj in cvetelo . . .

Pri nas tam gori doma pa mora biti še vse žalostno, pusto in pomlad je še daleč za gorami. In še ko pride k nam pomlad ni pomlad, ki sije tu . . . Tako ne more solnce čez tisto zamazano, polslepo nebo, kakor tu čez ta iskreči se azur . . . Tu, tu ne more biti nikdar žalostno, otožno, niti v jeseni! Težka, žalostna, mrtvaška je smrt našega listja, tako brezupno gledajo za njim naša drevesa in ono šumljanje v njih je kakor zdihovanje s smrtjo se borečih starcev . . . V tem vejevju pa se mi zdi, da ni niti v jeseni drugega, nego brezskrbno šepetanje in smejanje in listi se spuščajo na belo, gladko cesto pač, kakor bi se igrali . . .

Kakor otroci umirajo pač ti listi, kakor otroci, ki ne vedo, kaj je smrt . . .

Bil sem na izprehodu po dolgem drevoredu ob morju in se vrnil z dušo vso presijano te svetle luči . . . Tu sedim in gledam tja ven po morju. Jedva, jedva slišno šumljajo valovi prav pod mojim oknom, dalje tja pa je vse mirno, tiho . . . Kakor ogromna postelja s svilenomodro odejo se mi zdi morje in v njo leže vsak hip veliko solnce, ki se pomika veličastnoleno niže in niže . . . In tiho, tiho čaka morje, le daleč tam na drugem bregu se razbijajo ob skalovju valovi, podobni belim pošastim, in njih daljno šumenje, ki ga prinese zdaj pa zdaj mehka sapica do mene, je kakor porogljiv, hudoben zasmeh, kakor krohotanje smrti, ki preži hinavsko pod to tišino na one, ki ji zaupajo . . .

Od nekod iz daljave je priveslal prav mimo mojega okna samotnen veslar v samotnem čolnu in se obrnil naenkrat ven na široko morje. Krasna, krepka postava, a lepi obraz tako mračen in oko tako temno! . . . . Beli galebi so ga spremili v velikih kolobarjih daleč ven in se vrnilo z veselim kričanjem na obrežje . . . Kaj ga je tiralo tja ven? . . . Morda bi šel tudi jaz, ljubica moja, brez Tebe tako teman čez življenja valove . . .

A čemu bi mislil o tem! . . . Solnce je zašlo in moj pogled se izliva kakor pijan čez to vijoličasto brezkončno tišino . . . In v njej je zatrepetala prva zvezda in za njo še ena . . . In še več in še več . . . Toda moje oko vabite le dve in vzdignile ste ga k sebi na nebo . . . Prav druga tik druge bliščite . . .

Zdi se mi, da se zblížujete bolj in bolj . . . In zdaj je bilo, kakor da ste se zadele . . . zažarele ste za hip v eni sami bleščobi in žareč utrinek se je izgubil v otožnem svitu v vsemir . . . In potem ste se zaiskrile spet druga ob drugi in spet se zblížujete . . .

Kakor da ste to najini zvezdi . . . Kolikokrat ste zadele druga ob drugo, predno ste se zlike v eno samo, dvojedino luč . . . Morda se igra Večna Roka s takimi ponosnimi zvezdami in jih meče druga ob drugo, da padajo žareče iskre, žgoče solze, počasi v neizmernost . . . In potem še le pusti, da se strnete v eno . . . Najini zvezdi ste se združile oni srečni dan tesno, tesno in ponosno plavate proti brezmejnemu oceanu brezmejne sreče, da se pogreznete nekdam drhteč vanj . . . In tedaj se dvigne počasi Večna Roka v mogočni, tihi blagoslov nad njima in morje bo drhtelo daleč na okrog . . .

Pa da ste šli najini zvezdi druga mimo druge, vsaka svojo pot, zmrznile, ugasnile bi pač v takih svetlih nočeh druga brez druge in plavale mrtve, črne dalje po mrtvem, črnem nebu . . .

A najini duši ste se dobili, dekle moje! . . . Žejen potnik sem bil, ki je hodil poleg čistega vrelca, a ga ni videl, ker mu ga je skrivalo trdo kamenje, ki ga ni slišal, ker je bil zatopljen v temne misli o svoji temni mladosti . . . Toda oni srečni, veliki dan, sem zaslišal njegovo tihovabeče šumljanje, sklonil sem se, odstranil s hlastno roko kamenje in pil in pil . . . In vstal sem in začutil novo, prej neznano moč in začutil sem svojo mlado mladost . . . In moje noge

so nastopile nova, svitla pota in moje oči so zagledale pred seboj nove, svitile cilje . . .

Temnejše je in temnejše in krasnejše in krasnejše . . . Zdaj pa zdaj se zablišči na črni planjavi velika, tiha bela roža . . . Morje sanja svoje bele, cvetoče sanje . . . In moje srce sanja svoje bele, cvetoče sanje, svojo veliko ljubezen . . . Pa da ni teh krasnih sanj v moji duši, da nimam te svoje velike ljubezni, svetile bi te zvezde, a svetile brez življenja, molčalo bi to valovje, a molčalo nemo, mrtvo . . . Toda jaz Te ljubim iz vse duše in z vso dušo pijem čare te sladke noči . . .

Take noči so sladke, a izpile bi človeku dušo, ako bi jih bilo veliko! Kakor da sem naporno delal od zora do večera, sem truden in omamljen . . . In vendar ne morem proč od te prelesti, vendar mi je duša še vedno žejna . . . Jaz pijem iz te tihe, črne, z zvezdami in rožami pretkane krasote življenja in ta krasota pije življenje iz mene . . . Moja duša se je razlila vse tja ven čez to brezkončno speče morje, črez to lesketajoče se nebo in vse to morje in vse to nebo se je razlilo v mojo odprto dušo . . . In ta moja duša, to brezmejno morje, to brezmejno nebo je ena sama brezmejna duša, ki molči in drhti . . . In vse to, vse to je sam sveti, večni Bog . . . V takih nočeh sem čudno veren . . . v takih nočeh molim svoje velike molitve . . . molitve, kakor jih moli v takih nočeh morje in nebo in gozdi in stepe . . .

Take noči so sladke, a izpile bi človeku dušo, če bi jih bilo veliko! . . .

Epilog.

1.

Če zrem ti v lica, s cvetjem posejana,
še vedno stari me objemlje čar,
in vendar, vendar žalost nepoznana
mi stiska dušo, ko še prej nikdar.

Če le enkrat na rožo pade slana,
naj še tako jo ljubi solnca žar,
pa vendar sveža, s čistostjo obdana,
ko prej bilà je, več ne bo nikdar.

Vzbrstela v srcu roža, vzknila je,
a nanjo kapljica kanila je,
le jedna kaplja dvoma, in sedaj

poveša žalno lističe veneče . . .
Ah, kje so dnevi neskaljene sreče,
zakaj jih ni več, ljubica, zakaj?

2.

Ob strani tam sem stal in gledal nate,
ko on pristopil s šopkom je cvetic,
kako si vzela jih žarečih lic,
žarečih, ko skoz maja žarke zlate.

O, tudi jaz imel bi rožic zate,
iz srčne krvi vzniklih, in solzic,
a žal mi tvojih nežnih je ročic,
ker rože moje trnja so bogate.

Omamljen on od sladke govorice
pil tvoje božajoče je poglede,
žarel obraz mu v sreči je neznani.

Jaz stal sem neopažen tam ob strani,
bolestno stisnil ustnice sem blede,
in solza mi je kanila na lice.

3.

Dejal ti nisem, da si mi Madona,
in nisem trosil ti nikdar kadila,
nikdar ni pesem moja te slavila,
da bila zame krasotic bi krona.

Dejal ti nisem, da si mi Madona,
a duša moja tebe je molila,
in moja vsa mladost navzgor je klila,
do tvojega posvéčenega trona.

Zgradil sem v srcu tajen ti oltar,
in čakal hrepeneč, kedaj pač žar
na njem daritve svete zatrepeče.

Rudeče sveče zažarele so
in orglje requiem zapele so
za záhodom edine moje sreče.

Na Silvestrov večer.

Polnoč je v zvoniku odbilo,
odmeva še zvon glasan . . .
Ah leto, ki si minilo,
koliko si ti potopilo
mladosti, življenja, sanj!

Ne želi mi, ljubica, sreče,
in vino iz čaše izlij,
napolni jo Lete peneče,
da srce umirim goreče,
da zabim na tvoje oči.

Ne, ne, saj nisi lagala,
neverna ljuba ti,
samò rokò si mi dala,
„ne zabi me“ si mi dejala,
pogledala mi v oči.

Dejal sem, ko sem te poljubil,
da ljubim te kakor Boga,
ah dekle, Boga sem izgubil,
a tebe sem ljubil, ljubil,
ti Bog si mi bila sama.

In misel se mi je rodila,
da bajen življenje je sen;
tako sva se takrat ločila,
a ko si se k meni vrnila,
bila si kamen leden.

In vendar, saj nisi lagala,
neverna ljuba ti,
saj nisi mi takrat dejala,
da zvesta mi bodeš ostala,
ko naju se pot razdeli.

Jaz grem na pot . . .

Jaz grem na pot,
na daljno pot,
ne vdajaj se, ljubica, boli,
zelen rožmarin
mi daj za spomin,
ne vrnem se več ti nikoli.

Kaj mar ti moj glas,
moj blede obraz,
in kašelj, ki s prsij mi sili?
Čemu žalost v očeh?
Kaj, če v malo že dneh
bom v temni počival gomili?

Ne joči, dekle,
pozabi na me,
le na mojo gomilo zasadi
zelen rožmarin,
naj raste v spomin
na up, ki zvenel je spomladi.

Dež rosi . . .

„Dež rosi na polje, dež rosi,
najine ljubezni ne vgasí.

„Daj, privij se k meni, dete milo,
kaj je nama mar to, kar je bilo?

„Ožje k meni se privij, dekle,
ne spominjaj, ljubica, me nje.

„Tvoj pogled, kako gorak, iskren je —
ona bila san je, ti življenje . . .“

Onstran gor je solnce zažarelo,
pismo čita dekle, pismo belo.

Dež rosi na polje, dež rosi,
onstran gore dekle se solzi.

Narodna.

Naj slišijo doli in gore,
kako jaz ukam na glas,
naj slišijo doli in gore,
da grem k svoji ljubici v vas.

Kaj to, če med nama so tri gore,
če reke med nama so tri?
Preplaval sem reke, prehodil gore,
in danes še bodem pri nji.

Moja ljubica ima zlate lase,
in bel in rdeč obraz,
a v srčku njenem sem jaz samo,
zato pa ukam na glas.

Božja pot.

Dejala mi je mamica:
„Moj sin, varuj se zmot,
in če skušnjave pridejo,
na božjo idi pot.“

In slušal sem jo, mamico,
in šel na božjo pot,
poklonil sem Madoni se,
da me varuje zmot.

Pa kaj je to, pa kaj je to?
pokoja meni ni:
še bolj si me začarala,
Madona moja ti.

Zapal je sneg . . .

(Svojemu bratu v spomin.)

„ . . . Ah da, doživel mnogo sem zares,
in jasnih videl, in oblačnih dnij,
a zdaj sem truden in željan počitka,
Jesen prišla v deželo je, jesen,
in prišel čas je, da zapade sneg . . .“
Končal je ded. Ob robu postelje
pa zadrhtel je mladi vnuk njegov,
vzdrhtel je, v deda vpri oko sanjavo:
„Kaj pa, če sneg zapade že spomladi?“

Slonel ob oknu nem je, žalosten . . .
A zunaj mu cvetela je pomlad.
Iz nežnega, zelenega ovoja
so gledali boječe v mladi svet
pomladni cveti. Z modrega neba
pa lilo solnce svoje je zlato.
Zamišljen gledal je na to pomlad,
in mislil je o pisanem življenju.
Ah, kako rad bi šel tja v širni svet,
ah, kako rad bi šel tja ven v življenje.
Pa saj bo prišel tudi zanj ta dan,
ko zapustil bo svoje mrtve knjige,
in s polnim srcem pohitel tja ven . . .

Zamišljen gledal je tja ven v pomlad,
a tam nasproti v oknu zazvenel
ko zvonček je srebrn deklji smeh.

In zdrznil se je. In na dnu srca
mu takrat nekaj je zatrepetalo:
Ah, moj Bog, moj Bog, je-ti to življenje?

Iz prsih suh se mu izvil je kašelj;
a zunaj cvetla gorka je pomlad.

Ko drugo jutro je priplulo solnce,
pa gledalo je na mrtvaški prt,
pod katerim spale mlade so cvetice —
zapal je sneg, zapal je sneg spomladi.

In prišli temni so možje po njega,
prišli so, in odnesli ga s seboj.
In v linah so zaplakali zvonovi,
ko zadonel otožni je koral.
Zaihtel ded je in otrnil solzo:
„Težko, težko umreti je človeku,
če niti še živeti ni začel.“

Sonet.

Zdaj solnca žar, zdaj spet oblak teman, —
življenje vživanja, življenje boja:
kaj mar nam greh? In kes nam je neznan,
kdo bi premolil mlada leta svoja?

A kadar nagne se za goro dan,
tedaj mi duša zaželi pokoja,
in odpre se mi vrt otroških sanj,
in spet te vidim, mamica ti moja.

In gledam te pred sabo, ko nekdaj,
to blede lice, teh očij sijaj,
in slišim tvoj trepetajoči glas:

„Moj sin, moj sin, ne zabi na Boga!“
– Ah, mamica, zagрни svoj obraz,
ne glej, ne glej na sina iz neba.

In zopet . . .

In zopet te gledam nocoj,
in v duši vstal čut mi neznan je,
ko pesmi pozabljene glas,
ko zlate pozabljene sanje.

Pomlad ti na licih cveti,
mladost ti žari iz očesa;
kaj zame v očeh teh gori?
Ne vem, al pekël, al nebesa.

Al ljubim te? Al iz grobov
le vstajajo leta nekdanja?
Ne vem; a če zrem ti v obraz,
spet v srcu mi cvetje poganja.

Ah, ta boa, črna boa,
ki objema tilnik tvoj,
koliko čarov zakriva,
ki trepečejo pod njoj.

Ah, ta kača, črna kača,
kot bi stražila zvesto,
da se do deviških grudij
ne približa ti nikdo.

Ah, ta boa, črna boa . . .
Pa da sama sva nocoj,
dekle, vrgel bi jo strani
in poljubljal tilnik tvoj.

Odpusti, brat!

V zimi je bilo. Stopila sem iz hiše in počasi šla po ulici. Na kraju sem se vrnila in šla ravno tako počasi nazaj do drugega konca. Čakala sem na prijateljico, ki je imela priti, da ideve skupaj k neki bogati družini na večerjo. — Bile so tam vsak četrtek nekake literarne večerje . . .

Čakam, — a nje od nikoder. Slabo so svetile plinove luči in ljudje so nemo hiteli mimo mene. Že sem hotela oditi, ko stopi nekdo predme. Dvigne čepico — ali tako, da nisem mogla videti njegovega obraza. Komad čiste, bele ali navadne delavske srajce se je zasvetil pred menoj.

— Dajte mi kaj! . . . je zahropel mož. — Že nekaj tednov sem brez dela. In otroke imam . . . A lačen sem . . .

Čuden glas je bil to, hripav, zlomljen.

Obstojim in se prestrašim. Sežem v žep. A tam ni bilo nič. Vedela sem, da nimam nič, sploh nič, niti krajcarja. In strašno me je bilo sram.

— Odpustite, ali sama nimam nič, čisto nič . . .

In že sem bežala dalje.

Zavijem v drugo ulico, večjo, a v ušesih mi vedno doni:

A lačen sem . . .

In sram me je. Noge mi postajajo težke, v vratu me nekaj duši.

K večerji greš, si mislim, in tam bo pojedina . . . Duhoviti pogovori in pojedina in delikatose in fina vina in čaj in sladčice . . .

– A lačen sem . . . A lačen sem . . .

Nekaj me je s silo obrnilo. In v strahu hitim nazaj, na ovinku se zaletim v nekega postreščeka, a ni mi mar. Že sem v svoji ulici.

Ako je že odšel? Lačen . . .

Čisto se tresem v nezvozni nestrpljivosti. Že iz daleč ga vidim, kako gre počasi pod plinovo svetilko. Počasi, z vpognjenim hrbtom. Ljudje ga srečujejo, a nobenega ne zastavi. Težko je beračiti, težko, težko . . . Čutim grenkost, čutim ogorčenost teh krepkih, delavskih pestij, ki so brez žuljev . . . Bele, pomehkužene, brez žuljev, brez dela . . .

Dotaknem se njegove rame.

-- Pojdite z menoj . . . pošepetam.

Ne pogledava se v obraz.

Pred branjevcem v naši hiši se zastavim. Pozna me in v težkih časih mi upa za par desetic . . . Zahtevam kruha in nekaj drugih stvari.

Zunaj pred vrati me čaka on. Tiho, vsa vroča od zadrege mu dam svoj zavitek. Nič ne odgovori, samo odkrije se; a roke se mu tresejo in čepica pade

na tla. Ne pripogne se, odkrit stoji pred menoj in me gleda. Poberem čepico, potisnem mu jo v roko in odhitim. Čutim, da gleda za menoj, vem, da ga teži moj dar v rokah, — prvi dar morda v njegovih silnih, mišičavih rokah . . . In težko mi je, tesno . . . Vrnila bi se in ga prosila:

— Odpusti, brat, da ti to dam, odpusti! Ni to miloščina! Tudi jaz vem, kaj je beda, brat! Iz svoje skušnje vem. Iz mojih rok lahko vzameš! —

In kolikor bolj se oddaljujem, toliko bolj mi je žal, da nisem nič rekla, nobene besede. Sram me je pred seboj in nezadovoljno hitim iz ulice v ulico.

Melodije mladeniča.

„Ich liebe alle die, welche wie schwere Tropfen sind, einzeln fallend aus der dunklen Wolke, die über den Menschen hängt: sie verkündigen, dass der Blitz kommt, und gehen als Verkündiger zu Grunde.“

Nietzsche: „Also sprach Zarathustra“.

I.

Kot deček prvo himno sem zapel,
ki je ljubezen poveličevala,
in duša mi je burno trepetala,
ko pomladanski dih čez plan je vel.

Tedaj je k meni siv menih prišel,
in njega usta so prerokovala,
da dušo, ki se je ljubezni vdala,
mogočni bog na veke bo prokel.

Sežgal sem himne, veter pa pepel
razpršil je; in prosil sem boga,
naj tega greha bi mi v zlo ne štel:

Poljubljal sem pred žrtvenikom tla,
a na telesu celem sem vzdrhtel,
ko mlada deklica je mimo šla.

2.

In vse naslednje dneve, vse noči
sem klečal pred altarjem Erosa
in prosil ga, naj jasne grške dni,
ljubezni polne, spet nazaj nam da.

V daljavo temno vpiral sem oči,
kje najti bilo bi pristan srca
v viharjih, ki za družega jim ni,
kot da z nejasnostjo moré duha.

A pristanišča nisem našel v noči,
in da potopil nisem se v morje,
zahvaliti se moram skrivni moči,

ki že od rojstva sem s človekom gre,
nadeji, ki od nas se stoprav loči,
ko žitja solnce ide za gore.

3.

In dan na dan bolj divje mi kipe
moči mladostne, k cilju hrepeneče.
A kot brezbrizno reka v morje teče,
mladostni dnevi dalje mi hite,

ne gledajo, kak se moči gube
in ne pustijo duše koprneče,
objeti cilje, iz daljin žareče,
kot v jasni noči zvezde se bleste.

Za zvezdami roke steguje dete
v naročju majke ter za njimi plaka:
jednake snuje duša mi polete.

A pravijo, da je usoda taka,
da čas nam vsak prinese svoje vzlete,
nad zvezde pride čista duša vsaka.

4.

„Prijatelj, molči, ti si še premlad,
ti nimaš v zboru modrih mož besede!
In vsakdo tak naj mirno k meni sede
ter sluša vzgled, ki nudi ga pomlad:

Prezgodaj je obšel življenja glad
cvetlico nežno, — mislite si bede:
na novo pade sneg na vrtno grede,
in konec vseh je njenih lepih nad.“

O ne, prezgodaj nisem dozorel,
le preširoko sem odprl svoj cvet
in videl, da strupeni dihi obvel

je celi pisani ljubezni svet
ter tega nisem več k ljubezni štel
pa plakal sem, od Amorja zadet.

5.

„Prijatelj, molči!“ — Ne, zastoj moči
ne smejo giniti, ki jih imam,
a hlapčevati žalibog ne znam,
ljubezni dati jih srce želi.

In ko mi duša zmago pribori,
ko čisto si devico v sveti hram
pripeljem, vsega se ji v dar podam,
tedaj le pridite pred hram vi vsi,

povejte, kdaj da je pričeti boj,
ki v vaših je očeh neumnost mlada
in ne narave neupogljiva moč;

vsak izmed vas ozre naj v hram se moj,
in kakor iz utrjenega grada
na vas bom gledal, Erosu pojoč.

A če znabiti res kot mladi cvet,
 ki ga popari novi sneg, pogine
 srce mladostno, — kajti korenine
 zastrupil mu je prej neznani svet —

zaradi tega še ne bom proklet:
 saj kadar zopet novi sneg izgine,
 zasije solnce z jasne visočine,
 za prejšnjim mrtvim vstane cvet na cvet.

In kot ta cvet le prorok bom pomladi,
 v kateri novo cvetje bo cvetelo
 in zmago praznovalo na livadi,

pod kojo bom počival, kjer trpelo
 ne bo srce mi v negotovi nadi,
 v kateri si le cvetja je želelo.

Najlepše priznanje.

Velika umetniška družba je bila zbrana v salonu. Slikarji, igralci, operni pevci in pisatelji, dame in gospodje. In govorili so o slavi, o uspehih in triumfih, o najlepših trenutkih, ktere so zavžili na svoji cesti, posuti z rožami in trnjem.

– Ko je bila prva moja pesem tiskana, takrat je bilo najlepše, – dejal je poet s sivimi lasmi in se zamislil nazaj v svoja mlada leta.

– Ko sem v Petrogradu gostoval in ko je bilo vse navdušeno od mojega petja, takrat sem občutil najslajše veselje v svojem življenju, – pripovedoval je operni pevec.

Neki slavni slikar je rekel: – Ko sem v pariškem salonu dobil odlikovanje za sliko, ktere mi doma ni nihče pohvalil, sem bil srečen in ono zmagovalno zadovoljstvo, ki je takrat plalo v mojem srcu, me je vsega prevzelo in opojilo. Nikoli več nisem čutil kaj podobnega.

Še drugi so govorili in naposled se je oglasila dama:

— Moja povest je daljša. Vsi znate, da nisem novinka na odru in da marsikak venec, marsikak spomin slave in priznanja visi v mojem budoiru. Krasni so taki spomini, krasni so momenti, kadar v znamenju umetnosti kraljujemo nad navdušenim občinstvom . . . Ali nisem mislila govoriti o takih glasnih, sijajnih uspehih, ki so, kakor šumeč šampanjec za naša srca.

To vam je bilo takrat, ko se je opera Čajkovskega „Evgenij Onjegin“ dajala v „Narodnem divadlu“; jaz sem imela ulogo Tatjane.

Idem toraj enkrat one dni po Pragi. Zima je bila, sneg je ležal po strehah starih naših stolpov in palač. In krasen dan je bil, čist, in jasen in nebo je bilo modro. Idem po ulicah, brezskrbno in brez misli in z naslodo diham ta vlažni, trpki zimski zrak in gledam ljudi, kako hité mimo mene jasnih oči in zardelih lic.

Brez cilja idem dalje in dalje, samo se veselim tega jasnega, visokega južnega neba, ki se, glej, zdaj v zimi razpenja nad našo staro Prago, pokrito s snegom. In Hradšani stoje na obzorju, veličastni in mogočni in vse je tako divno, čisto in jasno, da se mi zdi, da Praga še nikdar ni bila tako lepa, še nikdar tako vredna svojega kraljevskega imena in slave. In toplo čustvo me objame in srce mi zaigra v ponosu in sreči, da sem tudi jaz hči te zlate, zlate Prage. In idem in idem in promatram krasote svojega slavnega doma in vedno lepše mi je v duši.

In tako sem prišla iz mesta v Kral. Oboro, da niti sama nisem znala, kedaj in kako. A tam je bil zrak še bistrejši, temne smreke so se dičile z belim snegom in v zamrznjenem ribniku zrcalilo se je solnce, kakor v veliki srebrni plošči. In moje vrbe so stale tam, visoke in žalostne in njihove šibe so visele nizdol, kakor lasje gozdnih vil, ki se skrivajo v njihove veje.

Prazno je bilo v parku, ne vem, če sem videla dva človeka. Ali zdaj je prišel izza ovinka visok mož proti meni. Podskalar z visokimi škornji, krepek, silen in elastičen. Rada vidim te ljudi, te junake vltavske, jake in širokopleče, vzgojene in vzrastle na vodi. Trd rod je to in originalen, čist in nemešan se je ohranil ob velikomestnem robu. Prišel mi je blizo in kakor da je osupel. Stopil mi je s pota in me pozdravil:

– Živio, Tatjana!

Pogledal me je s svojimi bistrimi, pogumnimi očmi prostodušno, a ob enem spoštljivo, dvignil svoj razvetrani klobuk in odšel s trdimi, velikimi koraki.

A okrog mene se je vse zasvetilo in srce mi je zatrepetalo v razkošnem slavlju.

– Živio, Tatjana! –

Slišal me je, stoječ morda kje gori na zadnji galeriji in zdaj se mi je poklonil:

– Živio, Tatjana!

Kadar bo sam stopal po ledu in vihtel sekiro, da bo praskalo okrog njega, se me spomni – in v letu, kadar ga bo voda na zibajočih plavih med zelenimi poljanami nosila v daljavo bo mislil na me in na moje petje.

Take čiste lepe sreče še nisem okusila in bila sem hvaležna temu možu iz naroda za njegov pozdrav, kakor nisem bila nikdar najodbranejšim kritikom, ki so me slavili. In nakrat se me je polastila goreča želja, da zapojem svojo najkrasnejšo arijo, da se razlije po belem, samotnem parku in da me sliši ta Podskalar, ki se mi je poklonil. In že sem odprla usta, a v tem sem zagledala par jezdecev, ki so se podili po cesti mimo mene. —

Nova pota.

Aforizmi. *)

Znak sedanje družbe je velika desorganizacija, katero je moral provocirati ekstremno razviti individualizem. Meščanska ali kapitalistična družba je povsem individualistična, ona je družba svobodne konkurence, svobodnega izkoriščanja in tekmovanja, ona je družba posameznikov proti posameznikom, ona je sezidana na egoizmu. Vsak za-se in – dostavijo še nekateri – in bog za vse. V tem je sedanja družba slična vsem preteklim, historičnim formam gospodarstva, da je i ona razredna, egoistična. Razvila se je iz fevdalizma srednjega veka in začetka novega veka. Romantični fevdalizem je bil nadvlada aristokracije, suženstvo tretjega stanu. On je pa v svojem razvoju vstvaril mesta, veliko trgovstvo, veliko industrijo, vstvaril predpogoje kapitalistične družbe. In tedaj je stopil v ospredje meščan, buržoa, denarni aristokrat. Velike revolucije so bile konec fevdalnega gospodarstva in

---

*) Izdajatelji so dali i socialistu besedo. Napadeni bodo vsled teh mojih vrstic, ki so pisane iz mojega seveda soc. stališča, gotovo. In vendar so le objektivni! L.

začetek kapitalističnega. Kapitalizem je še povečal razredne razlike fevdalizma. Na zunaj se to sicer ne vidi – milijonar ima ravno tako navadni frak kakor mali uradnik. V srednjem veku pa se je peljal bogatin v pozlačenih ekvipažah. Morda je to posledica romantičnega naziranja fevdalne dobe. Gotovo pa je, da še nikoli niso bili razredi tako ekstremno izolirani kakor sedaj. In umevno je tudi ter logično, da se vrši mej temi izoliranimi in diagonalno nasprotnimi razredi – ki tvorijo končno socialno vprašanje – razredni boj, kojega prakticira v življenje stopivši socializem, delavsko, socijalistično gibanje.

Napredek je vedno reakcija proti obstoječemu. Napredek krščanstva je bil reakcija proti staroveški, klasični gospodarski obliki. Napredek renesance in reformacije je bil reakcija proti v gotovi smeri izvajanemu krščanstvu. Buržoazijska družba je pomenila napredek, ker je bila reakcija proti fevdalističnim razmeram. Pri neki drugi priliki sem dejal: „Zgodovina je polna bolj ali manj prikritih revolucij. Vsaka doba se razvija, razvija vedno v svoji smeri, po svoji tendenci, povsem zaide v ekstremnost; pride revolucija, ki prinese novo dobo, ki zasleduje novo smer v novo ekstremnost; tako se ponavlja vedno stara igra . . .“ Popolnoma napačno je torej, če se misli, da je socializem nekaj povsem novega. On je le logična konsekvence kapitalizma, ki se ima uresničiti po železnih naravnih zakonih. Nekaj fatalističnega tiči v tem, namreč fatum razvoja, ki je vsegamogočen. Zato se sicer ne taji vpliv človeške volje in drugih duševnih faktorjev, – izraža se le

dejstvo, da z uresničenjem socializma ni končana neskončna veriga v razvoju, kakor ni z njim pričela. Socializem tiči s svojimi koreninami v platoničnem komunizmu,^{*)} v komunizmu prvotnega krščanstva,^{**)} srednjeveških samostanov in sekt (Albingenzerjev, Waldenzerjev, Beghardov, Husitov, Prekrstiteljev itd.),^{**)} v delih utopičnih socialistov (Tomaž More, Tomaž Campanella, Charles Fourier, St. Simon, Robert Owen itd.),^{**)} v delih poznejših pisateljev in socialistov (Friderik Engels in Karol Marks).^{**)} To toraj ni nekaj, kar je izolirano, kar leži mrtvo v zapuščenih predalih bibliotek, — to je nasprotno življenje, ki se razvija in veča, ki žene nove cvetove in nove sadove.

Najprvo je socializem reakcija proti individualizmu kapitalistične družbe. Moderni človek se čuti kot homo socialis, kot socius vseh drugih ljudi, čuti, da smo vsi ljudje ne posamezni egoisti, temveč socii, sodrugi, tovariši. Mesto kapitalistične desorganizacije zahteva moderni nazor organizacijo, tesno združitev. V najsplošnejšem smislu pomeni torej socializem, kakor pravi Wurm, le „skupni pojem vseh nauk, stremljenj in institucij, katerim leži misel na srcu, da obstoji

---

*) Filozof Platon je napisal knjigo o državi, ki je komunističnega značaja.

***) Ljudem, ki se hočejo natančneje orientirati o tej stvari, priporočam toplo monumentalno delo nemške socialne demokracije: „Die Geschichte des Socialismus in Einzeldarstellungen.“ Knjigo so napisali K. Kautsky, C. Hugo, E. Bernstein i. dr. Ona je zgodovina socializma v najširšem pomenu besede in najboljši odgovor na razne sociološke mešetarje, kakor imamo na Slovenskem jednega v dr. Krekovi osebi. Kdor hoče videti, bode tudi vedel.

mej določenimi skupinami in njenimi člani vzajemno razmerje . . .“ To v splošnem. Znanstveni pojem socializma pa seveda ni več tako splošen. Socialist se namreč vpraša: Jaz sem nezadovoljen; s čim sem nezadovoljen? In tu dobi odgovor: Nezadovoljni smo z materijelno bedo in revščino in z osebno neprostostjo. Če se pa po tem odgovoru razmotriva vzroke tega zla,*) česar seveda tukaj ne moremo storiti, se pride do zaključka, da je vir zla t. zv. mezdno delo. Mezdno delo pa rezultira iz dejstva, da posedujejo nekateri produkcijska sredstva (mašine, orodje itd.), koja imenuje Marks konstantni (vedno jednaki) kapital in poleg tega še denar, da plačajo delavca (variabli, spreminjajoči se kapital); drugi pa ne posedujejo ničesar, kakor svojo delavno moč, kojoj morajo potem prodati na milost in nemilost. Po tej polemiki se glasi torej definicija socializma, kakor je v znanosti splošno akceptirana, tako-le: Socializem je teorija, ki hoče odstraniti privatno posest produkcijskih sredstev in jo nadomeščati s kolektivističnim**) gospodarstvom.

---

*) Najbolj jih razmotriva seveda Marks v svojem temeljnem delu „Das Capital“. Manjša izdaja te knjige je napravljena od K. Kautskega v „Ökonomische Lehren“.

***) Tu kratke definicije:

1.) Komunizem je skupnost konzuma in produkcije.
2.) Kolektivizem pa skupnost le produkcije. Tako se rabi te pojme namreč sedaj. Preje se je imenovalo na pr. kolektivizem naravnost komunizem produkcije.

Socialistično je kolektivistično gospodarstvo. Tedaj zahtevajo komunizem le komunistični anarhisti à la knez Kropotkin.

Videli smo toraj, da je socializem povsem ekonomično, gospodarsko vprašanje, da je „vprašanje želonca“. In pri tej točki se ustavijo idealisti, etiki, moralisti in vsi drugi ter pravijo: Socializem nima torej one splošnosti, katere zahtevamo od moderne ideje, on nima toliko moči v sebi, da bi vstvaril to, česar si momentano najbolj želimo, — novo svetovno naziranje. Kdor pa čita socialistične spise, bode videl, da se je ravno v zadnjem času socialistična literatura prav intenzivno pečala i s to stvarino. To pa posebno po znani Bernsteinovi debati. Eduvard Bernstein,*) katerega imenujejo sedaj v splošnem „revizionista“, je namreč znanstveno dokazoval, da se nekatere nade Marksa in njegovih učencev niso povsem uresničile, da ima sicer družba tendenco, se razvijati v smeri, kakor jo je načrtal Marks, da se pa v praksi stvari predrugačijo.

Tako je poskusil Bernstein n. p. spodbiti t. zv. „Verelendungstheorijo“; izkazalo se je pa, da raste beda proletarjata relativno, če tudi ne absolutno. Dalje je dokazoval Bernstein, da mali kmet in mali obrtnik ne propadata, vsaj v tej meri ne, kakor se je doslej mislilo. Na podlagi vseh teh trditev je skušal Bernstein predrugačiti taktiko stranke. Velika misel njegovih študij je ta, da skuša pripraviti stranko do tega, da pripozna javno, kar že od nekđaj izvršuje v

---

*) Bernstein je bil preje urednik „Soc. demokrata“. Potem je živel v pregnanstvu v Londonu. Sedaj je zopet v Berlinu in izdaja revijo „Dokumente des Socialismus“. Glavno njegovo delo je „Die Voraussetzungen des Socialismus“.

praksi. Dejstvo namreč, da stojimo sredi socialne revolucije, da ni ta revolucija momentani izbruh kakor pri vulkanu, temveč le sukcesivno socializiranje.

A vrnimo se nazaj. Bernstein je tudi trdil in dokazoval, da se ne sme fatalistično verovati le v razvoj, temveč da vpliva i človeška volja itd. na ta razvoj. S to trditvijo je stopil torej na neko drugo polje, s katerim se ima sedaj socializem pečati.

Prav zanimiva in poučna je v tem oziru debata, ki se je vršila zadnje dni mej znanim socialističnim pisateljem Evgenom Losinskim in soc.-demokr. župnikom Göhrejem. Losinsky je napisal članek: „Das religiöse Problem im Socialismus“.) V prvem delu tega zanimivega članka, katerega se je celo naš ljubljanski krščanski sociallec dr. Janez Ev. Krek tako tesno oprijel, da je celo predaval iz njega, očrta pisatelj konec materialistične dobe. Materializem je svojo nalogo izvršil. Ta naloga je seveda v prvi vrsti negativna; to je namreč „boj proti prenešenim krščanskim tradicijam, proti poneumnjanju celih generacij po krščanski metafiziki na jedni strani, proti podjarmljenju človeške osebnosti po krščanski življenju in svobodi sovražni morali na drugi strani“. Po mojem mnenju bi se dalo historično misijo materializma bolj konkretno takole očrtati: Materializem je vrgel v prvi vrsti osebnega boga in vrnil se je žnjim človeški pogled zopet na ta svet . . . Dalje opisuje Losinsky novo religiozno gibanje, reakcijo proti materializmu,

---

*) „Soc. Monatshefte“, št. II, 1902.

ki je končno v istini suhoparen in jednostaven ter povsem negativen; pozitivnega nam niti Büchner ni mogel dosti dati. Pisec citira tukaj n. pr. članek Fr. All. Langeja, ki je že pred 30. leti pisal: „... Tako bi tudi sedaj lahko nova verska združitev (Religionsgemeinschaft) . . . svet pridobila . . . Zmago čez egoizem in ubijajoči mrz v srcu bode pridobil le nek velik ideal . . .“ In Rus Nikolaj Berdiajev je zaklical: „Bodočnost pripada pogumnim poskusom mislecev proletariata, ki vstvarijo zadoščujoče svetovno naziranje in je združijo s socialnimi stremljenji svojega časa . . .“ Po vsem tem pride Losinsky v svojem članku do velikega vprašanja: Katera religija se da združiti z revolucionarnim in znanstvenim temeljem socializma?

V drugem delu svojega članka skuša Losinsky odgovarjati na vprašanje: Nazaj k Jezusu? Odgovor njegov je seveda tak, da ne more zadoščati. On simpatizira namreč zopet z nekakim monizmom, kakor je to pred par stoletji storil veliki žid Baruch Spinoza.

Na ta članek je odgovoril Pavel Göhre precej obširno.*) V svojem odgovoru konstatira najprvo dejstvo, da „nima socializem, kakor stoji danes kot produkt zgodovinskega razvoja pred nami, sploh ničesar kakšne religije, dà, niti kakšnega samo njemu pripadajočega svetovnega naziranja . . . .“ Po daljših izvajanjah pa nam pove: „Socializem, oddaljen od tega, da bi bil sam etika, in ob enem po tradicionalni etiki

*) Paul Göhre „das religiöse Problem im Socialismus“. „Soc. Monatshefte“, št. III. 1902.

v svojem življenju vezan, je vendar naravnost poklican, pomagati pri predrugačbi etike v bodočnosti . . . .“ In končno izraža Göhre mnenje, da se bode vzajemno razmerje mej socializmom in krščanstvom (pravim Jezusovim krščanstvom!) vstvarilo.

Meni – to je osebno moje mnenje, katerega povem tu z vso rezervo, ker sem na tem polju bolj ali manj lajik – zadošča socializem na vse strani. Kar mi zapisani socializem ne dá, to imam v socializmu, ki živi v mojem čustvenem življenju; in socializem je v veliki meri čustvena stvar.

Izrazil sem že na nekem drugem mestu svoje mnenje: Gospodarstvo se kolektivizira, temu nasprotno se pa svetovni nazor individualizira. To individualiziranje ima socializem izvršiti.*)

Ni mi mogoče, da bi bil bolj obširen. Zdi se mi pa, da sledi že iz teh mojih kratkih aforizmov, da je socializem mnogostransk, da obsega vsa polja svetovnega življenja. In zato bi bilo treba, da se i pri nas na Slovenskem malo bolj pečajo s to idejo. Moj članek nima agitatoričnega namena. Če pa le jednega pridobim, ki se bode vsled njega pečal s socializmom, – je namen realizovan.

Kaj imamo na Slovenskem? Jedinaj knjiga, ki govori o socializmu, je „Socializem“**) preje omenjenega dr. J. Ev. Kreka. Ta knjiga pa ne poda ni-

*) Tako se tudi razumi „die kolektivistische Freiheit“.

**) „Socializem“, spisal dr. J. Ev. Krek, izdaja kršč. soc. zveza v Ljubljani.

kakšne prave slike o socializmu. Po njej je socialna zgodovina veriga biografij ter posameznih pisateljev. Krek se peča raje s komunističnimi poskusi na Kitajskem in v Indiji, kakor da bi porabil par strani za Marksov „kapital“, ki je temelj socializma. Krek taji komunizem prvotnega krščanstva in izumi takoj pojem, ki je vsakemu ekonomu popolnoma neznan, – „čustveni komunizem“. On pravi, da je v občinah prvega krščanstva vladala le ljubezen, ki je narekavala vsakemu, da podeli revežu, česar potrebuje. Pozabi pa, da je bil vsakdo prisiljen deliti svojo posest, in da je bil Añanija s smrtjo kaznovan, ker se ni držal te komunistične postave. Pozabi, da je bil komunizem prvotnega krščanstva le komunizem konzuma, ker so bili prvi kristjani proletarci in ker klasični proletarec sploh ni delal, se ni brigal za produkcijo; klatil se je le po ulici in klical svoj obupni „Panem et circenses!“ ter sanjal kiliastično o tisočletni bodoči državi Apokalipse... Krek dela z Marksom grozovito; par kratkih vrstic porabi v njega oceno, citira pa na drugi strani cele strani sv. pisma. Iz Lassalla citira dnevnik pobiča, ne pa poznejših del, – in vendar je Lassalla imenoval Oppenheimer „najgenialnejšega moža svoje dobe“. O novejših socialistih ne pove sploh ničesar. Drastičen je pa konec te sicer „epohalne“ knjige: „Rešitev socialnega vprašanja tiči v rešitvi verskega problema“.

Zato je treba, da se pečamo i mi Slovenci s socializmom. In zato sem napisal te vrstice v tem „Almanahu“.

Ko sem zadnjič potoval po krasni Savinski dolini, videl sem tam na gorah razvaline gradov; kakor pozdrav iz romantičnih časov fevdalizma jih je obsijalo zahodno solnce. In mislil sem si: Tu so romali in živeli vitezi in grofiči. Sedaj počivajo v mrzlih grobovih in poleg njih počivajo dame, belokožne, črnooke. Vse je umrlo, le spomin dela je še tukaj. V teh razvalinah je spomin na umazanega srednjeveškega delavca, ki jih je ustvaril . . . In spominjal sem se egiptičnih piramid. Padli so Faraoni, a piramide stojijo in dvigajo glave v vroče afričansko nebo. In z mogočnimi čuti me je napolnilo veličanstvo dela. Dvigniti zaničevano delo in dati uživati vse vsem, — to je namen socializma. Ali pa, kakor je dejal Jean v enem svojih zadnjih člankov: „ . . . To je, kar mi pravi oni slabotni zrakov tam gori, ki jadra vendar tako pogumno proti svojem cilju in ki je tudi del nezmernega človečanskega problema. Formulira se ta problem lahko tudi tako-le: Vse življenje, socialno in naravno, naj vodi človeštvo, popolnoma zavedno, svobodno in jedino človeštvo. Tako so se vzdramile v meni velike temeljne ideje socializma k sanjarskemu navdušenju . . .“

Mlado življenje.

Moj Vekoslav.

1.

Zaupal je skrivnosti vse
mi Vekoslav, moj zvesti drug,
pa del mi je nekoč:

Glej, jaz imel sem ljubico,
oj ljubico tak miljeno,
pa ljubil sem jo z dušo vso
in z srcem vsem.

Na sveto noč, na sveto noč,
Ko bog ljubezni se rodi,
ljubezen silna v srci mi
do nje se porodila je.

Čez leto dnij na sveto noč,
da, dragi, prav na sveto noč,
ko bog ljubezni se rodi,
z mladeničem neljubljenim
se deva zaročila je.

Pač težko je brez ljubice,
brez ljubice tak miljene,
a vendar — nič solza . . .
In tiho zdaj spomini spe,
ko da pozabljeno je vse,
na dnu srca . . .

Pa v težke misli se vtopil
je Vekoslav, moj zvesti drug.

2.

Nekdaj pa pesmico zapel
je Vekoslav, moj zvesti drug,
oj pesmico nadgrobnico:

Ej svitle nade ve,
ki prsa ste mi širile
kot rosa grudo peščeno,
kam pač ste vzplavale
v daljino megleno?

So-li pokopali vas
na stepi širni, nepoznani
viharji razdivjani?

Pod solnca žarki vročimi
izdihnili ste mar v puščavi,
izgnane vanjo v noč? . .

Samo en glas, samo en glas,
da vam ponesem križ na grob,
da zmolim vam molitvico
in vas priporočim
usmiljenju božanskemu . . .
Prestrastne pač ste mi željé
budile in grešile ste
v pohlepnosti . . .

Zato nestrpno iščem vas,
da vam ponesem križ na grob
in zmolim vam molitvico
za usmiljenje . . .

Pa z glasom tužnim to odpel
je Vekoslav, moj zvesti drug.

Mladi maj.

Prišel je kralj, mogočni kralj,
mladi maj,
pa si nevesto najlepšo je zbral
mladi maj.

Iz težkega spanja vzbudila se je
nevestica,
pa za kraljev prihod okrasila se je
nevestica.

In videl jo je in zasnužil jo je
mladi maj . . .
Udala se je . . . In poljubil jo je
mladi maj.

Na poljani.

Na poljani, na poljani
v daljnem jugu, v toplem solncu
travniki mi zelenijo,
zelenijo in cvetejo.
Na poljani, na poljani
v daljnem jugu, v toplem solncu
dekle moje pesmi poje,

pesmi poje, rože trga,
pa se ž njimi pogovarja,
pogovarja se o sreči,
o ljubezni večno mladi . . .
A krđg mene silni sever
svojih orgij dan proslavlja --
Bolje bilo bi pri tebi
na poljani, dekle drago,
v daljnem jugu, v toplem solncu.

Nočna himna.

Pa nocoj je duša moja
polna himnične radosti
pela divje slavospeve
tja v božansko noč.

Potopila se je v morje
tvojih čustev, tvojih strasti,
čutila, kako drhtela
si v željah pohlepnihs vsa,
ko se v hrepenenji vročem
z dušo tvojo je objela
in drhteč se potopila
v divje radosti nebo.

Začutila duša moja
pač je hrepenenje tvoje:
biti mati, biti mati,
bile tvoje so želje.

Dvignila se duša moja
je v višave nedogledne,
polna himnične radosti
pela divje slavospeve
tja v božansko noč.

Tvoje sanje.

Sanjaj, sanjaj dete moje,
da izsanjaš jih nekoč
o Cirilčku sanje lepe,
sanjaj, sanjaj dan in noč.

Da že nosiš ga pod srcem,
čutiš bolj vsak božji dan . . .
Sanjaj, sanjaj, o Matilda,
o Cirilčku divni san.

Plave očke, zlate laske
in v obrazku solnčni čar,
tak ti sanjaš o Cirilčku,
nič sveta ti več ni mar.

In jaz čutim veličastvo
tvojih božanstvenih sanj,
vsa bodočnost v njih odseva,
večne sreče jasni dan.

Vem, že čutiš se kraljico,
ker pod srcem tvojim spi
najino kraljestvo silno,
v njem jaz kralj, kraljica ti.

Kraljevska pesem.

Hej, mogočno je zašumelo v čašah,
peni vino se, vzraslo v toplem poletji,
ki so dale ga v jeseni bogati
naše gorice.

Kaj na nebu gori je zažarelo
v sinjo noč?.. Moja duša sluti najvišje...
Pijmo vino zdaj, prijatelji, v zdravje
ljubice moje!

Težka, težka skozi življenje pot mu,
ki verige nevsmilno tlačijo k tlom ga...
Jaz pa kralj z nočjo nocojšno postajam
z ljubico svojo.

Hej, mogočno je zašumelo v čašah,
peni vino se, vzraslo v toplem poletji...
Pijmo enkrat še, prijatelji, v zdravje
ljubice moje!

Iz cikla „V ljufomerskih gorica“.

1.

Ivo mladi, Ivo čili,
Kaj-li dela tvoja ljuba? . . .
Aj v gorica, tam v gorica
ljuba žije tihe dneve
pa mi blagoslov prinaša . . .

Vzelenele so poljane,
vzelenele, zacvetele,
ljuba njemu sporočuje:
„Pridi, ljubi, pridi, dragi,
že gorice zelenijo
in rodijo cvetje mlado.“
Ne zajaše Ivo konja.

Pa prešli so mesci trije,
mesci trije, dnevi trije,
ljuba njemu sporočuje:
„Pridi, ljubi, pridi, dragi,
grozdje že ti dozoreva,
in trgatev bo bogata.“
Ne zajaše Ivo konja.

Pa prešli so mesci trije,
mesci trije, dnevi trije,
ljuba njemu sporočuje:
„Pridi, ljubi, pridi, dragi,
obrodile so gorice,
vina polne so kleti ti,
da življenje ti bo milo.
Obrodile so gorice,
jaz pa dete sem povila,
sem povila dete krepko
in za Ivo ga krstila
tebi v radost, tebi v radost.“

Pa zajaše Ivo konja,
bliskoma ga nese vranec,
iskri vranec tja v gorice,
da kleti bo videl polne,
svojo ljubo videl zdravo
in pa krepko svoje dete.

2.

Gozdovi šume
in pesem pojo starodavno . . .
Aj pesem o svobodi naroda,
o prošlosti pesem se zlega
nad hribi.

Gozdovi šume . . .
In sluša seljak njih šumenje,
in v davne čase mu plava spomin,
pa zre pravljичno življenje
pradedov.

Gozdovi šume . . .
In vedno silneje, krepkeje
v stoletnih vrhovih šume . . .
In oko se zažiga živeje
seljaku.

Gozdovi šume . . .
Izpod grada na sinji višini
so zabučali jezni glasovi --
In temni bude se spomini
seljaku.

Gozdovi buče . . .
O suženstvu pesem zapeli
so gozdovi nad solnčnimi hribi --
In silni so čuti vzkipeli
seljaku.

Gozdovi buče . . .
In solnčne višave pretresa
o suženstvu pesem mogočna --
In kakor od težkega kesa
se skloni glava
seljaku.

3.

In umrl je Ivo, Ivo mladi
tam visoko v solnčnojasnih hribih,
kjer živel je z ljubico Marijo
lepe dneve, polne sanj in truda.
In zgradila je mrliški oder
v koči svoji ljubica Marija
in z zelenjem ga je okrasila
in med cvetje iz gozdov pravljicnih
položila dragega mrliča
in prižgala mu tri bele sveče.
Pa plakala je tri tužne dneve
in nočij je preplakala troje,
pa poljubljala mu blede ustne.
Minili so trije tužni dnevi,
ljubica pa grob je izkopala,
v gredah svojih grob je izkopala,

med duhteče rože položila
tam je truplo dragega mrliča.
In na grob je pokleknila dragi,
pa plakala je tri tužne dneve
in nočij je preplakala troje,
da je dušo svojo izplakala.
Ko četrti dan je vedro solnce
zažarelo nad gorice naše,
se ozrlo je s pogledom tužnim
v blede lice ljubice Marije,
pa zastrlo je obraz si vedri.

Gabriele d'Annunzio.

(Odlomek iz študije).

„Io farò una finzione, che significherà cose grandi.“

Leonardo da Vinci.

„Qualis artifex, qualis artifex!“

Antonio Fogazzaro.

Med valovi Adrije in med apeninskimi vrhovi sanja lepe sanje svete Lepote mož, ki si je nadél ponosno ime Gabriele d'Annunzio, ki se je izza detinskih let trudil za to, kar je dosegel danes, ko se njegov glas razlega čez Evropo in Ameriko ter označja lepoto form pa slavo latinskega plemena. Na svojem posestvu Francavilla al Mare, nad morskimi bregovi, si je v hiši, obsijani od jasnega južnega solnca, opravil rudečo sobo, obesil po stenah spomine starodavnih časov ter pričel pisati historijo svoje duše in slavo svojega naroda z besedami, ki se do njegove dobe še niso slišale.

Rodil se je leta 1864. ob mamljivih spevih siren na valovih Adrije blizu Pescara na ladji „Irène“, preživel prvo detinstvo na posestvu Francavilla al Mare,

kjer preživi sedaj največ svojih dnij, odšel leta 1873. študirat v Prato, ostal tu do 1880. ter nato odšel na univerzo v Rim. Ko je bil star šestnajst let, je njegov oče izdal prvo njegovo delo, naslovljeno „Primo Vere“. In od te dobe naprej je njegovo življenje opisano v njegovih delih, kajti z malimi izjemami so vsa njegova dela samoizpovedi. Bivališče pa mu je izza burnega mladostnega življenja v Rimu Francavilla al Mare pa Neapolj in Chieti.

Prvi njegovi deli, ki ste vzbudili pozornost, ste „Canto novo“ (1881) in „Intermezzo di Rime“ (1883), nad katerima pa je vsled prevladujočega mesenega poželjenja nastal poleg pozornosti tudi hrup. Milejšo sodbo so v tem oziru izrekli o delih „L' Isottè“ in „La Chimera“, dasi tudi v „L' Isottè“ pred palačo radosti in smeha še vedno preži nagi Amor v spremstvu „poželjenj in grehov“. Zadivili pa so se, ko so izšle „Elegie Romane“ (1887 – 1891) pa „Odi navali“ (1894) in „Poema paradisiaco“ (1892). Roman „L' Innocente“ je ponesel njegovo ime čez meje Italije, „Trionfo della Morte“ mu je dal ime jednega največjih pesnikov sedanjosti.

Pred vsem zasleduje umetniške cilje, umetniškim zahtevam se pri njem uklanjajo psihologične in filozofične. In glavna zahteva pri tem mu je oblika, verz:

„O Poeta, divina e la Parola;
Ne la pura Bellezza il ciel ripose
Ogni nostra letizia, e il Verso è tutto.“*)

---

*) „O Pesnik, božja je Beseda; s čisto Lepoto odeva nebo vsako našo radost, in Verz je vse.“

In besede „il Verso è tutto“ polaga na jezik junaku romana „Piacere“, kajti „v posnemanji narave ni nikako sredstvo take živo, mehko, ostro, razlikovito, bogato oblik, plastično, pokorno, občutljivo in zvesto kakor to. Kompaktnejši od marmorja, mehkejši od voska, subtilnejši od fluida, svitlejši od bisera, bolj dišeč kot cvetlica, ostrejši kakor meč, ljubkejši kakor val, strašnejši kakor grom, je Verz vse in premore vse: — — — povedati more neizrekljivo, določiti nedoločljivo, obseči brezkončno, meriti se z večnostjo, predočevati nadčloveško, nadnaravno, nevidno, vpijaniti more kakor vino, omotiti kakor ekstaza. — — —
 — — Če se pesnik bliža odkritju neumrjočega verza, mu to javi tok božanske radosti, ki naenkrat prodere vse njegovo bistvo“.

Slog mu je glavno, v jeziku išče vedno novih fines, a motive ohranja stare. Od zemlje do neba se nad Italijo dviga harfa s srebrnimi strunami; ki so dolga stoletja vedno iste, a on ubira kot nihče pred njim nekatere izmed njih, a v vedno novih, vedno sladkejših akordih.

Glavni motiv vseh njegovih del je ljubezen, katero vidi povsodi. Pri velikih duhovih renesanse prezre vso ono eneržijo, ki so jo imeli ti veliki možje, in nam slika samo njihovo meseno ljubezen, kateri se klanja vsa okolica. A on je egoist, in njegovi ljubezni se klanja vse, in to najjasnejše v zadnjem njegovem romanu „Il Fuoco“, v katerem opisuje svoje razmerje z Duso ter mora opisovanju te ljubezni služiti mogočno beneško morje s svojimi ladijami, celo beneško

mesto z vso svojo politično in umetniško zgodovino, palača dožev, vse bajke o morskih valovih, čarobni vrtovi in celo kraljica Italije, kratkomalo cela narava s svojim življenjem in svojimi skrivnostmi.

Toda v jedno vrsto stavi ljubezen in smrt. V „Canto novo“ sicer še poje „brezkončno veselje, živeti, biti močan, biti zdrav, v vse zemeljske sadove zabadati zdrave, bele poželjive zobe — — — predrzno in poželjivo stezati roke za vsem lepim, vedno in vedno namerjati lok na nov plen, katerega zaseže poželjenje“, a že to veselje ni brez greha, ki ima za seboj smrt. — Nad življenjem človeštva in narave jezdi smrt s krvavo koso v koščenih rokah ter praznuje svoje zmago-slavje: „In našel sem nekaj, kar je grenkejšje od smrti, — ženo.“ „Moja divja, močij polna mladost, umira v rokah žene.“ „Zdaj sem čist, popolnoma čist,“ pravi v tragediji „La città morta“ Leonardo ob mrtvem truplu svoje sestre, ki jo je vsled grešne ljubezni utopil v perzejevem studencu. In žalost, ne pa radost ljubezni je prevladujoči motiv njegovih del. Opeva nam kraljestvo „slasti in laži“, „strašno žalost nečistega mesa“, „največjo izmed vseh zemeljskih žalostij“. In dasi je ta žalost ljubezni vedno ista, vedno njegova, jo ovenča vsako pot z novim žalnim cvetjem, da se nam zdi vedno nova, da nas pretresa vedno bolj in bolj.

Na jedni strani je njegov uzor barbarska plodovitost, na drugi vznešenost brezplodnega umiranja. A „Triumf Smrti“ mu je vse življenje človeštva in narave. —

Rapagnetta — to je pravo pesnikovo ime — je silen egoist. V vseh romanih, izvzemši „Giovanni Espiscopo“, ki pa je tudi najslabši, govori o sebi in tekom celega dela nikdar ne zapusti prizorišča, kar je karakterističen znak njegove tehnike v romanu. Priznati pa se mu mora, da se je proučil natanko. A ko je pisal te romane, se je tudi odrekel vsaki dotiki s svetom, pisal v svoji rudeči sobi ali pa v zapuščenih zidovih samostana Santa Maria Maggiore, živeč v sebi in slikajoč svoj portret.

V „Il Fuoco“ govori Effrena (d'Annunzio) z načrtom drame „La città morta“ v duši s Foscarino (Duso) ves čas le o sebi in svoji umetnosti, in tudi ona govori jedino o njem. In poleg njegove osebe je celo latinsko pleme, katero proslavlja, govoreč o Wagnerjevi umetnosti, da bi se razblinila v nič, če bi jo postavili „na sredozemske obale, pod prozorne olive in vitke lavore, pod blesk latinskega neba. — — Ponosen sem, da sem Latinec, . . . in vsak človek druge krvi mi je barbar“. In nato prorokuje Italiji novo umetnost, novo dramo, katero ji da on in jo ponese med svet Foscarina (Dusa), ki je igrala do sedaj vse glavne vloge njegovih dram. — In ravno te dni gre ona čez Evropo ter nese po nji pesniško lepoto take nove drame, naslovljene „Francesca da Rimini“, ki pa je večje vrednosti za literaturo kakor za oder. V nji se nahajajo mesta pretresljive umetniške lepote, cela drama je izborna slika tedanjega kulturnega stanja, a masi je na odru ugajala le na pol. In tudi simfonični intermecci, ki naj bi bili jeden glavnih znakov

nove drame, niso niti od daleč dosegli zaželjenega uspeha.

D'Annunzijevi motivi niso ničesar novega, a nov je način, po katerem nam predočuje svoje junake, oziroma samega sebe, in njegov jezik. Njegov slog in njegovo slikanje sta vabljiva kakor zlato v solnčnih žarkih. Nihče še ni govoril o morju tako kakor on, nihče nam ni tako opisal jasnootožnih južnih vrtov in pokrajin. Le njegov prijatelj, slikar Pavlo Michetti, mu stoji na strani, s čopičem opevajoč, dočim D'Annunzio slika z besedami. In prvo, kar je italijanska kritika na njem hvalila, so bila mesta, kakor je sledeče:

„Van per i campi validi garzoni
Guidando i buoi da la paccata faccia!
E, dietro quelli, fumiga la traccia
Del ferro aperto alle seminazioni,
Poi, con un gesto grande delle braccia
Spargon li adulti la semenza . . .“*)

In čitajte n. pr. sledeči opis morja, oziroma pogledajte to sliko, kakoršnih je pri njem tako mnogo: „Bil je čas solnčnega vzhoda. Nebo je bilo zastrto, megleno, skoro mlečne barve. Vlažna, nepremična toplota je polnila zrak. Morje je bilo, kakor da je izgubilo vso svojo telesnost in gibanje ter se je stapljalo z nedoločnimi meglami daljave: blede, nepremično. Belo jadro, jedno samo belo jadro, ki je na jadranskem morju tako redko, se je dvigalo tam pri Diamedskih otokih, nepremično, nedoločno podaljšano v zrcalu

---

*) Čez njive stopajo krepki mladeniči, spremljajoč vole z mirnimi obličji. In za njimi se kadi brazda, ki jo je železo odprlo semenu, in potem razmetavajo možje seme, metajoč z roko daleč okoli sebe . . .

vode, skoro tvoreč vidno središče tega neoživljenega sveta, ki je bil, kakor bi počasi poginjal.“

V svojih prvih, takorekoč skoro še detinskih letih, je pisal po uzoru francoskih realistov, prešel polagoma v vse mogoče smeri, postal sličen Catulu in Ovidu, prešel pod upliv renesanse, spominjajoč na Aretina, in pozneje vsrkal v se vonj ruske psihologije, nemškega klasicizma, začivil se Nitzscheju ter vskliknil: „Mi pa, o Cenobiarca, mi poslušamo glas velikega Zarathustre in z neomajljivo vero pripravljamo v umetnosti pojav Nadčloveka“, nagnil se k belgijskemu in francoskemu naturalizmu i. t. d. — in v tem je njegova velikost. Ne sme se mu očitati neoriginalnosti, kajti originalnost je relativen pojem, in kdor bi hotel biti absolutno originalen, ne pride do nikake višine. Velikost človeka obstoji v tem, da vesla s tokom časa ter ve svoj čoln krmiti tako, da se mu ne razbije. — In postal je sličen morju, ki sprejema v se od vseh strani najrazličnejše pritoke ter jih združuje v jasno harmonijo, in solnce ogleduje v njegovi gladini svoja lica po dnevi, po noči pa luna in zvezde ter se vesele te mirne gladine, iz katere tako lepo odsevajo. In na ta način so združene v Rapagnetti vse glavne literarne smeri druge polovice devetnajstega stoletja ter tvorijo sveto harmonijo Lepote.

Divjalo je to morje v jutru, opoludne postalo mirno, in kaj bodemo na gladki površini videli popoludne, še ne vemo. A nadejati se nam je mogoče, da se bodemo tega veselili.

VSEBINA.

Predgovor	3
Oton Zupančič: Grobovi tulijo	5
Ivo Šorli: Na solnčnih višavah življenja	7
Dragotin Koderman: Gerhart Hauptmann	73
Adrijanin: Iz moje lirike	101
Moja Jela	103
Josip Hacin: Poglavlje iz „Historije življenja“	104
Cvetko Golar: Ljubezen	124
Bosanski motiv	125
Izgubljena mladost	127
Umiranje	127
Iz sentimentalnih ur	128
Excelsior	129
Na barikadah	131
Nirvan: Ali – Ali	134
M. P. Nataša: Elegija	139
Vprašanje	141
Polnočne pesmi	142
V maju	143
Tihe noči	143
Nevestica	144
Jaz ljubim	145
Ernest Kalan: Ledene rože	146

Alojzij Gradnik: V pomladi:	
In zdi se mi	149
Jaz sem sanjal o rudeči roži	149
V maju	150
Pod oknom	151
Ti rada zreš	152
Jeseni	152
Oj, jaz sem te davno že zabil	152
In zaveli so vetrovi	153
Ivo Šorli: Ko cvete morje	154
Dragotin Koderman: Epilog	158
Na Silvestrov večer	160
Jaz grem na pot	161
Dež rosi	161
Narodna	162
Božja pot	162
Zapal je sneg	163
Sonet	164
In zopet	165
Zofka Kvedrova: Odpusti, brat!	166
Josip Hacin: Melodije mladeniča	169
Zofka Kvedrova: Najlepše priznanje	173
Karol Linhart: Nova pota	177
Vekoslav Spindler: Mlado življenje:	
Moj Vekoslav	187
Mladi maj	189
Na poljani	189
Nočna himna	190
Tvoje sanje	191
Kraljevska pesem	191
Iz cikla „V ljutomerskih goricah“	192
Josip Hacin: Gabriele d' Annunzio	196

POPRAVKI:

Stran 19. vrsta 5. od spodaj: glasove mesto gasove.

" 63.	" 2.	" zgoraj:	nanj mesto vanj.
" 70.	" 6.	" "	sami mesto samemu.
" 86.	" 15.	" "	Zinnen mesto Zimmer.
" 99.	" 9.	" "	Erknerju mesto Erbneju.
" 127.	" 8.	" "	grudi mesto zgrudi.

Cena knjigi K. 1·70
s pošto K. 1·90.

Dobiva se :

stud. phil.
DAV. MASTNAK
WIEN
Universität

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

ISSN 0013-033X

0000099769